

MODERN MAGYAR KÖNYVTÁR

BÁRSONY ISTVÁN

TITKOS VESZEDELMEK

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-38-2 (online)
MEK-12833

TARTALOM

**Pont a falon.
Déli szelek.
Az ősi virtus.
Titkos veszedelem.
Amig a holdat várjuk.
A zsalu mögött.
A pillangó formájú sárkányok.
Ami igaz: igaz.
Pusztai találkozás.
Kutya a kertben.
Alku az asszonyra.
Árvaság.
Az öreg Usztató.
A két Oroszi.
Egy csók.
Borulat.
Valami csak kell.
Hárman - együtt.
Csendbiztos-Trézi.**

Pont a falon.

Délelőtt esett s attól olyan kellemes hűvösre fordult a meleg nyári idő, hogy Vágh Tibor ebéd után így szólt a fiához:

- No, lurkó, nyergeltess, - gyere velem a gazdaságba.

A gyerek, aki alig múlhatott tizenkét esztendő, nagyot ugrott örömeiben. Nyiffant is hozzá, úgy szaladt kifelé. Az ajtóból csókot intett vissza.

Vágh egyedül maradt a feleségével a virágos verandán, ahol az asztalon még ott volt a feketekávés csésze, a házigazda külön jussának a jelül.

- Azután nekem vigyázzon arra a gyerekre, - mondta Vághné, azzal a nyugalommal, amiben benne volt, hogy esze ágában sincs a félelem; de azért az ilyen figyelmeztetés sohasem árt.

Mialatt ezt mondta, akkor is az ujságjába merült. Halvány szép arcát körülfolylta a haja, amely most, az árnyékban, sötétes volt, holott a napsugártól aranyfényben szokott ragyogni. Vágh nézte-nézte és minthogy senkise volt ott más: engedte, hogy a vonásain elömljék az a nagy elragadtatás, ami mindenkinek elárulta volna, hogy mennyire imádja ezt az asszonyt.

Nem tartozott azok közé az izléstelen nyárspolgárok közé, akik sohasem törődnek az illendő és köteles szeméremmel, hanem a feleségökhöz való jogukat idegenek előtt is lépten-nyomon bizonyítgatják. - De most nem állhatott ellen a vágyának; megfogta a neje kezét és olyat csókolt rajta, hogy a finnyás asszonyka felsziszszent.

- Maga mindig ilyen. Azért félek magától, - mondta, - de a szemében nem félelem volt, hanem annak a tudata, hogy ez a nagy darab kemény ember őneki valahogy mégis rabja.

- Semmitől se tartson, édes Ellám, vigyázok a fiára, - szólt Vágh, s eleresztette füle mellett a leckét, amely tulajdonképen úgy se sokat használt. Kisvártatva lódobogást lehetett hallani s a gyerek előrugtatott a póniján. A léckerítés mögül szólt be: - Apám, kedves apám, várom!

Vágh ment, és a halvány szép asszony egy darabig nézte, hogy léptetnek ketten a gyepes uton, amely a nagy fásorba s onnan a gazdaságba vezet.

A fiucska egyre fincoltatta a pónit, amelynek nem a béketúrás volt legnagyobb erénye. A keményszájú kis állat az utóbbi esős napokban sokat pihent s most a folytonos csiklandásra úgy neki iramodott, hogy elragadásnak is beillett. A halvány asszony még halványabb lett s ijedten nyúlt két karjával a levegőbe, mintha el akarta volna kapni bajba került fiát. De ilyesmire egyáltalában nem volt szükség. Vágh két szökéssel utolérte a heveskedő pónit s lenyúlt a kantárszáráért. A következő pillanatban a póni lépésben haladt tovább hatalmastestü istállótársa mellett, amely elől elszökni egyáltalában nem birt.

Az aggódó mama várta, hogy azok talán visszanéznek; talán int majd az ura, hogy: „lássá, nincs mitől félnie.” Ezért megjutalmazta volna: tapsolt volna neki messziről. De biz' a két lovas teljesen egymással volt elfoglalva. Nagyon kedves volt, ahogy a gyerek minduntalan a magasba emelte szalmakalapos fejecskéjét, hogy szemközt nézhessen az apjával, aki egy nagy toronylovon ült s azt rövid lépésre fogta.

A fásorban Vágh néhány béressel találkozott, akiktől kérdezett egyetmást s azután utasítást adott nekik. Kitért a tarlóra is és megvizsgált egyet a még kint levő keresztek közül. A laposban a gulyás legeltetett; ott a jószágot meg kellett nézni. A gazda ezer szemével fürkészte végig ami mellett elhaladtak, amig végül megint a fásorba nem kerültek.

Mindez egy kis ideig tartott, ami alatt a fiucskával keveset törődött. Csak a hús, árnyékos, szellős fák alatt vette észre, hogy a gyerek milyen elgondolkodva léptet mellette.

- Mire gondolsz lurkó? - kérdezte nyers hangon, amelyből csakugy áradt a gyöngédség.

A kis fiu megrezzent, azután hizelegve mosolygott az apjára, mintha azt keresné az arcán, hogy vajjon igazán szólhat-e.

- Van itt betyár? apuskám, - kérdezte kisvártatva.

- Ördög van, nem betyár, - mordult fel Vágh, akinek az villant meg az elméjében, hogy a fiut talán az ostoba cselédség ijesztgeti. - Honnan szeded ezt a bolondságot?

A gyerek elpirult. De azért bátran, önérzettel nézett az apja szeme közé.

- Én láttam egyet, - mondta.

Vágh elcsudálkozott. - No, azt szeretném tudni; aztán mért nem szóltál eddig?

Az apró legényke éppúgy megsimogatta a homlokát, ahogy a nagyok szokták, amikor gondolkodnak.

- Elfelejtettem, - mondta; - csak most jutott eszembe, hogy Parányi az imént elragadt velem. A betyár is lovon ült, fekete lovon, és az is elragadt vele, mint a szélvész...

- Hallod-e, mit fecsegsz összevissza? valami élénk álmodat meséled el.

- Nem álom volt, apám. Édes anyám is látta.

Vágh olyat rántott a kantárszáron, hogy a lova hőkölve állott meg. A póni már lecsillapodott s most követte a társa példáját.

- Édes anyád?!...

A gyerek bólintott s halk szóval tette hozzá:

- Csakhogy ő mostanig se tudja, hogy én tudom. Azért is nem mertem kérdezni. Azután elfeledtem.

Vágh rámeredt a fiura. - No hát, hogy volt? Mondd el.

A legyek sokat háborgatták a lovakat, amelyek nem akartak egy helyben állani. Vágh tovább indult s a gyerek utána.

- Ott kezdődik, hogy én madarásztam. Hurkot raktam ki a nagy kertbe, hátul az eperfára, oda, ahol a sövény mellett sok bodzabokor van. A sövényen túl pedig következik a rét. Tudja apuskám, ott van a két nagy diófa közt a filegória.

- Hogy volt tovább?

- Sárgarigót akartam fogni a hurokkal, oszt nagyon tartottam tőle, hogy megfulad benne; inkább felkeltem hajnalban s titokban kiosontam a kertbe. Amint az eperfára másztam, megláttam anyuskát a filegóriában. Kihajolt a párkányon s valakivel beszélt, aki a sövényen túl volt, lent a réten.

Vágh olyat szoritott a térdével a lován, hogy az erős állat nyögött.

- A betyár volt ott, apuskám. Szűr volt a vállán. Árvalányhajás pörge kalapja volt; és úgy hasonlított valakihez...

Vágh elfuladva kérdezte: kihez, fiam?

- Szakasztott olyan volt, mint Guszti bácsi, innen a szomszédból; de Guszti bácsi úr és nem jár szűrben.

Vágh már kérdeni se tudott. Csak törölgette a homlokát, amelyről szakadt a veriték, pedig nem volt meleg. A gyerek magától mondta a többit.

- A kertész jött s hallottam, amint anyuska leszólt a rétre: „menjen!” Biztosan elkergette. A betyár megfordult s láttam, amint elragadta a lova. Apa lelőtte volna, úgy-e?

Vágh gépiesen intett igent, de hangot nem bírt adni. Megfordult, vissza, hazafelé.

Otthon a halvány asszony még akkor is olvasott. A lemenő nap rávetette fényét, amint a lugas bejáratánál egy fonott zsölyén ült.

Vágh köszönt és leült melléje szépen. Megvárta, amíg a gyerek az anyja nyakába ugrál, azután elfut az ozsonnájáért, amivel megkéselt ma.

Amikor megint egyedül voltak, megszólalt:

- Valami „betyár” járt itt a minap, úgy hallom.

A halvány asszony megdöbbenve emelte rá kérdő tekintetét. Vágh nyugodtan folytatta: - Itt látták a réten, hajnaltájban.

Egy pillanatig várt, azután emeltebb hangon folytatta, miközben elővette a pisztolyát, amit mindig magánál hordott.

- Hogy elsápadt! De iszen nincs mitől félnie. Nézzen csak oda arra a fehér falra. Ott egy nagy légy sütkérezik a verőfényben. Látja?

Az asszony kapott az alkalmon, hogy elfordulhat. Önkénytelenül is merőn nézett oda.

- Látja? - kérdezte Vágh még egyszer; de a feleletet már nem várta meg. Elsütötte a pisztolyát, amelylyel pár másodpercig célzott.

Az asszony látta, hogy a falon, ott, ahol az imént a légy volt, most egy pont sötétlik. Egy mozdulatlan pont, amely körül a kivágott kőpor lisztjét hordozza a szellő.

A gyerek lélekszakadva futott hozzájuk a vajas kenyérével.

Vágh megnyugtatta:

- Semmi baj sincs fiacskám; - csak ráijesztettem egy kicsit anyádra.

És mosolygott hozzá.

Déli szelek.

A tanyákra vezető uton egy szekér halad lassan; az eléje fogott két „csikó” kényelmesen lépeget s a szekér úgy himbálódzik az ut kátyus részein, mintha csónak volna, amelyet a hullámok ringatnak.

A hullámok csakugyan itt vannak, oldalvást az úttól. Arra terül a „rétség”, amelynek ezt a részét tavasz kezdetén síkvíz borítja. A sima rónavíz olyan, mint a tenger; belenyúlik a messze tájékba, ahol a tavalyi nád barnállik, sárgállik, - aszerint, hogy odasüt-e a nap, vagy elfogja-e a felhő a verőfényt.

Kattogva, néha egyet-egyet roppanva, halad a könnyű szekér, amelyet a „csikók” játszva elkaphatnak, ha hirtelen rájuk jön a bolondja valamitől; ha például varju vált át felettük s húzó, tűnő árnyékát oda dobja eléjük az útra.

A csikók folyvást résen vannak; fülelnek, mert a kocsislegény egyre csápol, suhogtat az ostorával. Igaz, csak úgy játékból; de az is nyugtalanítja a jóvérű párákat.

Déli szél fuj, - szemközt. - Jó kis szél, ami élénken lobogtatja a lovak sörényét. A legény mellett egy leány ül a szekeren; kis kendő a fején; a szél befurakodik a kendő alá, megborzolja a leány haját s a kendőt hólyagosra fujja. Egy kicsit oldalt kell fordulni emiatt, s minthogy a legény se igen állja szemközt a játékos szelet, észre se veszik: összenéznek.

Ámbár még mindenütt kopár a fa és a mező, - azért már tavasz van. A vetés zöldje látszik a Kalászi-tanya felől, amely innen nézve egy kicsit dombosabban fekszik; s a fakó mezőn, a víz szélén, éppen most libbentette meg a szárnyát egy búbicmadár, amely más hazából került vissza ide, a déli szelekkel.

A déli szeleknek nagy az ő erejük. Szárnyok suhogására fölbred a tavasz, és a meleg áramlástól, amit a finom és gyöngéd szelek hoznak, minden belebolondul a várva-várt kikeletbe. Az a búbicmadár is nekilendül a szélnek és szinte mámorosan küzködik vele; hol összekapja a szárnyát, hogy kitérjen, hol meg belesuhint a mozgó levegőbe és előre száll, csapongó libbenéssel. Aközben jajongva sír, és kérdő szavára megjön a felelet a fakó mezőről. Amott is búbic van.

A csikók az éles, szokatlan hangokra megrezzennek; a nyerges ránt is egyet a szekeren; a legény kénytelen egy kicsit odaügyelni, lepiszszegni a nagy igyekezetet. Egy szempillantás alatt elkészül vele s máris visszafordul a leányhoz, akinek csupa hajnal az arca.

Ámbár egy árva szót sem szól: a szeme beszédét mégis érzi a leány; elfordul a másik oldalra s hogy ne ok nélkül tegye, meg is magyarázza: - ejnye, de fuj a szél!

Fuj bizony; délről fuj, - taszítja odafent a felhőt; a tépett felhőszárnyak fáradtan csüngenek; mintha lekiváncoznának. Azokat is elbágyasztotta tán a langyos fuvalom, amit a Dél küldöz, özönével.

Az ut helyenkint már egészen szikkadt. Szinte poros. A mező felé hajtja a szél a port, s attól a fakóság még igazibbá válik rajt' egy fokkal. És mégis mennyi szín keveredik már; - az égen nagy kék foltok, - fehér-barna felhők raja sokasodik rajta, a fakó mezőn túl a zöld vetés, aztán a fehér tanya, - itt meg az ut mentén az ezüstös víz, ami szakadatlanul mozog, hullámszik.

A leány piros kendője úgy virít, mint a pipacs; - és a legény megszólal valahára: - Fuj ám, - meleg szél fuj!

Lassan kattog a szekér, de azért csak halad. Már a nagy vizet is elhagyták és kiérnek az igazi pusztára, ahol majdhogy el nem vész az ut a fakó mezőn. Toronyirányt mennek; most még tehetik, sehose tesznek kárt. A déli szél folyvást szemközt kapja őket és a puszta tavasz-illatával kedveskedik nekik. A csikók lába néhol tocsog a süppedő talajon; olyan simán halad a szekér, mintha „féderes hintó” volna. Nincs nesz, - semmi sincs; a csikók mégis fülelnek, s az ijedősebb nyerges ugyancsak hegyezi a fülét, kinyújtózik.

Ámbár a legény szeme másutt: ezt mégis megsejti. Arra tekint. Épp akkor emelkedik föl előlök vagy száz lépésnyire két nagy vadlud.

Nehézkesen suhognak a szárnyokkal s az egyik mindjárt átveszi a vezetést, a másik megy utána vakon.

- Látod Juliska? azok egy pár, - mondja a legény a leánynak, sietős örömmel, hogy ime, ilyen jó oka akadt a beszélgetésnek.

A ludak gagyogva vonultak át a sikon; egymással halkán diskuráltak vadliba nyelven: „gagaga-gagaga”. Nem emelkedtek magasra, csak úgy kószáltak; keresték: hol szálljanak le megint. S aztán éppen oda ereszkedtek a szekér útjának az irányába. Amelyik először le-szállott, mindjárt azt mondotta: „gagaga”... a másik, a jóval nagyobb, alighogy odadobbant melléje, rákezde: „gagaga”, s a nyakát nyújtogatta hozzá.

A leány kíváncsian s egy kicsit loppal figyelte őket. Aztán megkérdezte: honnan tudod, hogy egy pár?

A legény hetykén rántott egyet a vállán: - Eleget látom a fajtáját. Valamikor sok ludtojást szedtem a réten, odabent, ni! (Az ostorával megmutatta.) Így vannak ezek mindig, együtt. Mindig a gunár az, aki a párját kísérgeti, ládd-e?

A leány arcán pajkos mosoly volt; tán maga sem akarta, de kiszaladt a száján, amit gondolt: „úgyis illik”.

Lehet, hogy megint jobban kezdett fujni a szél, vagy csak a legény nézett nagyon beszédesen: annyi bizonyos, hogy elfordult a leány, még pedig megint arra az oldalra, amerre csak a pusztaság volt. A Kalászi-tanya már elmaradt; mind kevesebb látszott belőle, mert a határdomb éppen odakerült eléje. A két fiatal szív nagyon is egymagára volt már. S a déli szelek fujtak.

A legény éppen elszánta magát, hogy nekihajt ravaszul valami kátyunak, s aztán, ha billen a szekér, hirtelen átöleli a leányt, *nehogy leessék*. De a nagy ludak megint közelnek találták a szekeret s újra fölemelkedtek, vigan mondogatták: „gagaga-gagaga”...

Erre a leány odanézett. Leste, hogy csakugyan a nagyobb marad-e hátul: a gunár?!

Bizony az maradt hátul.

Meg nem állhatta, hogy ne kacagjon ezen, s ahogy nevető hangja megcsendült a pusztán: a déli szelek tökéletesen megbolondították a legényt. Már nem leste a kátyut, hanem átkapta a leány derekát, úgy kitört belőle a nagy érzés.

Hanem a leány se volt rest, olyat lóditott rajta, majdhogy mind a ketten le nem estek; kivált, mert a csikók ragadni kezdtek. Hogy miért, azt ugyan hiába tudakolta tőlök a legény, elkeseredett ostorpattogtatás közt. Bizonyosan a déli szél miatt történt az is. Hisz olyan csiklandósan, melegen csapkodott szembe, és olyan nyugtalanná tette az egész világot.

- Ha még egyszer teszed, itt hagylak, leszállok a szekérről, - mondta a leány neheztelve, s nagy pihegéssel igazgatta meg a fején a kendőt. Előre is húzta, hogy most már ne láthassa a legényt; se az őt. Az istenadta fiatal legénye irult-pirult; röstelte a vereséget, rosszul is esett neki. A csikókkal igyekezett foglalatoskodni, amíg valahogy észhez nem kaphatott. Utoljára is megriszálta a torkát s odadörmögte maga elé:

- Mintha bizony nem egy párnak szánt vón bennünket a szülénk.

A leány durcásan vont vállat:

- Vagy igen, vagy nem! iszen katona se voltál.

- Hátha nem is leszek? hátha kiváltanak, oszt...

A leány közbevágott: - S te azt meg tudnád tenni? Kellenél is nekem, ha falu csúfja, pusztá szégyene volnál! A többi legény lenézne: mindenki csak téged csúfolna; hisz nem vagy te nyomorék...

- Iszen csak úgy mondom, - „visszakozott” a legény, s még szerelmesebben pislogott a pompás leányra, mint az imént, de egyebet már nem mert.

- No hát azért!...

Ezt a leány mondta. Benne volt ebben minden. Egy egész utra való, amiből érthetett a legény. De legalább az is benne volt, hogy igaz: a szülék egymásnak szánták őket s ha majd itt lesz az ideje, a leány se bánja.

A nagy szürke ludak nagyon bomlottak a déli szélől; megint ott keringtek a szekér előtt; ereszkedtek-ereszkedtek, s mondogatták: „gagaga-gagaga”... Valahova letelepedtek végre, jól oldalvást, ahol most már a szekér nem lehetett nekik alkalmatlan. A legényke nézte a két nagy szürke madarat, az „egy párt”, és serkedező bajusza alatt ilyesmit morgott: - De jó tinéktek? haj!

Akármilyen halkán poszogta is, a leány meghallotta. Megint kacagott, mint az imént. Csengő hangja belenyilalt a pusztába, meg a legény szívébe is.

- Kinevetsz? - kérdezte szomorúan.

A leányon volt a sor, hogy föltámadjon benne, amit mindenképen titkolt. Már megsajnálta a legényt.

- Ne haragudjál Gyuri, Gyuricám!

Többet nem szólt; de ennyi is elég volt a csordultig telt szívé legénynek. Azt még csak kibírta, ha szidta a leány; de hogy jó legyen hozzá, *most*, amikor a veszekedett déli szelek úgylis elvették az eszét, az már nem embernek való volt.

A leány el nem tudta gondolni, mi leli, amikor fölkiáltott: az Árgyilusát! és végigvágott a csikókon, amelyek sárkányokká változtak és tüzet fujva, horkolva rohantak neki a pusztának.

Most már ő kapaszkodott bele a legénybe és önkénytelenül is hozzá simult.

A legény megérezte, hogy reszket, s ettől visszakapta az önérzetét: - Ne félj, - mondta fennen, - ne félj amíg engem látsz! - S erős kézzel fékezte meg a vaduló csikókat, amelyekről csakugy szakadt a hab.

Éppen kiértek a rendes útra, s ott már fordulniok kellett.

Először oldalt kapták a szelet, aztán hátulról. Már nem érezték a részegítő illatot, amit folyvást az arcukba hajtott volt a déli légáramlás.

Már közel volt a tanya, ahová útban voltak.

Megint lépésben haladtak a csikók; a legény meg a leány összenézett. A leány szemében ezer kis ördög volt.

- Jó-jó, - mondta a legény hetykén. - És hozzá tette: Legyek csak túl a katonasoron!

Az őszi virtus.

A Kraszna kiöntött és estétől reggelre úszott a környék, amennyire a szem csak elláthatott.

A szennyes hullámok úgy nyargaltak végig a szopori lapon, mintha egymással futottak volna versenyt: melyik ér előbb a dobri domb alá, ahonnan nincs tovább. Messziről látszott Ákos, a szilágysági kálvinista falu; ott a harangot kongatták, ami nem jelenthetett jót. A mélyszavu harang meggondoltan bűgött bele a pusztaságba. Még távolabbról látszott a gyöngyi oláh templom tornya: ott verőfény táncolt a változó felhőrajokon, holott emitt szürke volt az ég és néha megeredt a tavaszi zápor.

Gyöngy a tulsó oldalán volt a Krasznának; Géres, a vastagnyaku magyarok fehér falva, meg az innensőn. Ott terült a kraszna-bélteki határon túl a nagy kaszáló, a géresieké, amelyen mezei illatok szálldestak szénagyűjtéskor és a boglyák tetejére gólya szállott, ácsorogván egy helyben, féllábon, óraszámra.

Egészen Király-Darócig mindenütt víz borította a határt s a messzesiró harangszó innen is, onnan is felelgetett egymásnak.

A külső tanyák ugyancsak bajban voltak, mert a Kraszna ha megvadul, nem tréfál. Nincs az a harmadfű-csikó, amely olyan bolondul ragadóskedvű volna. A Kraszna ilyenkor nem folyó, hanem tenger. Amíg az ecsedi lóp megvolt, azt is magába olvasztotta, ha kiáradt. Egygyé váltak ketten, - anya és leánya, - mert hogy a nagy lópnek ez a kis víz volt a szoptatós-dajkája, vagy akár édesanyja. A Kraszna táplálta a mérőföldre nyúló ingoványt; s amikor nyáron szerényen surrant keskeny ezüstszalagjával a magas part között: senki sem hitte volna róla, mivé hatalmasodik tavasszal, havat olvasztó márciusban vagy még később.

A szopori lapon zavarosan rohant végig az áradó víz; a varjak kétségbeesve károgtak, amint fűzfatanjáikról belenéztek a hullámok sodrásába. Sokáig azt nem lehet kibírni, mert megszedít. A tyuk, ha az udvarbeli eperfára kap föl a víz elől: egyszer csak elkezdi az ágon tántorogni és lekalimpál az alatta hömpölygő, szünetlenül mozgó áradásba. A varju is érzi ezt a varázslatot és ijedten menekül előle. Ő neki könnyebb, mert szárnyon szállhat; de amint a levegőben van, megint csak tanácstalan. Nem tudja, mit csináljon; merre, hova forduljon; hol volna otthonos.

Hadady Gáspárt is körülgyűrűzte már az árvíz. Ott volt a halmon épült tanyaház, kétségbeesett magányosságban, de még szárazon. Sőt, minthogy ahol gerinces volt, hosszukásan futott egy darabon: még a gazdasági épületek legtöbbször is ráfért. Mi természetesebb, minthogy odaépítették, éppen az árvizes tapasztalatok miatt, hogyha hirtelen baj támad: egyszerre együtt legyen a védett helyen a jószág meg az ember.

Ott nyüzsgött a cselédség tehetetlenül és tétlenül s a jószágot igyekezett együtt tartani, ámbár az istenadta ökrei, csikai, birkái és disznai úgy sem kíváncsiak a nedvesbe. Meg voltak békén egymás mellett s néha böngött, bégetett, visított, felröfönt, kiki a maga nyelven.

Hadady, a gazda, közönyösen nézte, hogyan tákolnak össze a béresek egy hevenyészett tutajt, amire szükség esetén rámeneküljenek; vagy ha azt éppen nem is, mert a víz idáig aligha nőhetett: legalább elnézhessenek rajta a tanyák felé, ahol tán segítség kell.

Még annyira sem izgult Gáspár ur, hogy a pipa jól ne esett vón' neki. Pipázott bizony, jóféle szűzdohányt; ér-endrédit, összekeverve messziről jött verpelétivel, amit ajándékban kapott, tehát már ezért is dicsérte, szerette. Bozontos szemöldöke alól szétnézett időnkint s hümmögött. A fejét is csóválta. Amikor pedig a Galyabás-gyerek, a kis béres, hirül hozta neki, hogy elvitte ám a majorhádi hidat a víz, akkor végre kitört belőle a nehéz szó s káromkodott. Ez a

hid volt tudniillik az utolsó közlekedési kapcsolat, ami a nagy világgal - azzal, amelyik nem úszott, - még összekötötte. Most már meg volt fogva, mint a legsilányabb szárazföldi patkány. Innen se ti, se tova; és amikor erre gondolt, csak egytől ijedt meg: hogy a várandós számadóné most ne kívánjon bábát, mert ide ugyan három nap eltelte előtt, ami alatt ez a bolond nagy áradás majd csak lefut, négy bivalylyal se juthat el kerek alkalmatossággal.

Harmadnapra remélte a víz apadását; ismerte már az ilyen mulatságot; elég része volt benne, huszonöt változatos esztendő alatt, mióta a Hadadyak öröklési sorrendjében ő következett. S amint most végigsiklatná a szemét a „tengeren”: uramfia, lát valamit, amitől rögtön ellenzőt hajlított a tenyeréből a homloka alá, hogy még jobban lásson.

Egy négyes fogat jött onnan fölülről, Dersida irányából, keresztül a vizen!

Lassan lépkedtek a lovak és minden lépésökkel felfröcsögették a futó hullámot, hogy csakugy porzott alattok s körülöttök. Néhol hasig is ért a víz a szegény páráknak; de bele nem merültek; csakhamar följebb kerültek megint, magasabbra. A könnyű vadászokci úgy ingott mögöttük, mint a csónak. Ketten voltak rajta; az egyik hátul ült, a másik elől állt. Amaz volt a kocsis, aki most is keresztbe font karral vesztegelt a helyén, ahogy uri parádéhoz illik; emez itt elől meg az *úr*, aki a lovakat hajtotta s úgy hajladozott a döccenőkön, mintha kis híjján már-már beleesnék a vízbe.

De nem esett bele, hanem csak állott, ahogy épp’ lehetett; s amint az ostorát óvatosan megmeglíbtette: abból sejtelmesen találgatta ideát Hadady Gáspár, hogy a négy ló közül melyiknek szólhat a biztatás.

Kitalált Gáspár ur egyebet is. Mert így hajtani, ilyen biztossággal vágni neki a sík tengernek, aminek az alját senki sem láthatta, csak egy ember merhetett. Valaki, aki ismert itt minden gödröt, hepe-hupát, minden vakondturást; s tudta azt is, hol huzódik a keskeny gerinc, amiről ha letér, föl kell borulnia.

Gáspár ur megdörzsölte a szemét, úgy bámult.

- Ki az ott? - bödült fel végre, hogy az egész összeverődött „puszta” rögtön odafigyelt.

Sárorói Simon felelt neki, a gulyásszámadó, aki megszokta volt a messzenézést.

- Az a! a Gilvácsy Berti ténsúr! Megösmerem a pörge kalapjáról. Meg oszt’, az ebadtát, ilyesmire se vetemedik ám más.

Gáspár úr először elsápadt, azután olyan vörös lett, mint a paprika.

- Mit akar itt az az ember?!... Az én tanyám tájékán! - fujt lelkenedezve.

A számadó csak úgy magamagának magyarázta:

- Nyilván bennrekedt; körülfogta a víz váratlanul és most erre keres szárazat. Ez oszt’ a bolond eset!

A vadászokci csakugyan majdnem toronyiránt közeledett, és ha térült-került is helyenkint, hogy neki ne menjen a veszedelemnek: csakhamar jó irányba fordult s nyakát szegvén minden kételkedésnek, jött-jött.

Hadady most már lilaszínü volt a méregtől. Fölemelte az öklét, úgy kezdte fenyegetni a közalgókat. Kiabált is hozzá rekedten:

- Ide ne jőjjetek, bitangok, gazemberek! Mit akartok erre? Ki hitt benneteket? Pusztuljatok a poklok mélységes fenekére!...

Vagy nem hallották azok a repedtfazék kongásához hasonlatos zajt, amit a *gazda* csapott, vagy nem akarták hallani; - folyvást jöttek. Gilváczy Berti egyre nógatta a lovait, amelyek keserves munkát végeztek ott az árvíz közepén.

Gáspár ur elkékült.

- Hozzátok ki a puskámat! - üvöltötte toporzékoló dühöngéssel; és amikor az ócska szerszám a kezében volt, odadurrintott vele *azok* felé; de csak azt érte el, hogy nagy indulatában rosszul fogta a puskát s annak a tusa úgy pofonvágtá, hogy menten orrvérzést kapott tőle. Az legalább jó lehetett egy kis érvágásnak.

Gilváczy rá sem hederített a szives fogadásra. Már ott járt a fogatával a majorházi hid táján, amiről az imént jelentették, hogy elvitte a víz. Csak a hidsarok oszlopai látszottak ki az árból.

A tanyabeliek elkezdtek zúgni, kiabálni:

- Hej! hahó! arra nem lehet átkelni!

De ha tán értette is Bertalan ténsur, (hallani most már bizonyosan hallotta), nem fért a bőrében: nekihajtott a hidfőből ott maradt cölöpök közének, ahol a víz alatt a hidat gondolta.

S ekkor olyasmi történt, ami még az ó-testamentomi csodák között is számot tehetne.

A négy ló feje fölött egy szempillantás alatt összecsapott a hullám, de a kocsis akkor is úgy maradt mögöttük a vadászkocsin, *állva*. Hátral az igazi kocsis úgy térdelt az ülésen, mintha imádkoznék. Már nem fonta keresztbe a karját; a kalapját lefujta a szél; ott száalmaskodott a szegény fiú az ő nyomorult nagy aggodalmában. Csak Bertalan ténsur nem vesztette el a fejét. Állott és biztatta a lovakat torkaszakadtából: gyi tee! hú! húú! gyii teee!!! - Az ostorát is kieresztette és elkezdett vele bolondul pattogni, mintha pisztolyokat sütögetett volna el; a lábával pedig cirkuszbéli akrobata-mutatványokat végzett, úgy tartotta a könnyű kocsit egyensúlyát, nehogy fölboruljon.

Néhány másodpercig tartott ez a veszedelmes torna s akkor az első két ló egyszerre partot ért, kint volt az árokból. Utánok kapaszkodtak a hátulsók is. Már csak egy rugaszkodás kellett, hogy a kocsit kirántsák. Az is megtörtént szerencsésen.

Gáspár ur mindezt hüledezve nézte; és amikor látta, hogy Bertiéknek kutyabajok: letett arról, hogy folytatólagosan rájuk lövöldözzön. Már nem kiabált, nem is volt lilaszínű. De még csak piros sem. Csak a homloka borult el, mert megértett valamit, amit azelőtt sehogysem értett meg.

Hogy miért hagyta őt ott a felesége *ezért* az emberért, aki se szebb nem volt nálánál, se fiatalabb, se módosabb. És mégis elment vele az asszony. Megszökött innen, ahol tejbenvajban fűrésztöttek, és elment azzal, akitől kitelt, hogy meg is verte. De mikor olyan virtuosus volt, hogy emiatt utána bomlott a fehérnép.

El se vehette pedig az asszonyt, mert Gáspár ur nem vált el, - csak azért sem; hadd legyen világcsúfja a csalfa nő. Kerek esztendeje, hogy eltűnt, s a szopori tanya se látott azóta vigaszt. Gáspár ur úgy megutálta a szerelmet, hogy még galambot sem tűrt meg a tanyáján; mindet elpusztította. Neki ne csókolódzzanak. Őt ugyan ne emlékeztessék az ostobaságára, hogy valaha még kifogott rajta a szerelem. Csak a varjakkal élt jó barátságban; azoknak a káromása hasonlított a káromkodáshoz s ha ilyet hallott, mindjárt hozzá is gondolta: kinek szól, kit átkoz.

És ime, most ide merészkedik a halálos ellensége, aki ellopta tőle a napsugarat és a szívébe csempészte az éjszaka bánatát. Vajjon mit akarhat?!

Gilváczy Berti épp' akkor rugtatott föl a száraz szigetre, amikor Hadady elhatározta, hogy tisztelni fogja a vendégjogot, bármily nehezebbé essék is.

Berti nagyot suhintott az ostorával s gyorsan kanyarodott Gáspár ur elé. Ott egy füttyentésére cövekké váltak a csuronviz lovak. Gazdájok leugrott a bakról.

- Szervusz, Gazsi! Látod, itt vagyok, - mondta, mintha semmi sem történt volna. - Egy órát sem akartam késni, hogy jó hirt hozzak neked. Tudom, megörülsz, ha meghallod.

Hadady bámult s a szemét meresztette, de nem szólt. Hadd beszéljen a másik. Az hát beszélt is.

- Tegnap este elment az asszony. Az ördög tudja, hova. Ellopta valaki. Most már egykutyák vagyunk, ne haragudj rám, öreg.

Hadady visszahőkölt, de nyomban kiegyenesedett:

- Hozott Isten, Berti! - mondta nyugodtan. - Tudtam én, hogy ez lesz a vége.

És megölelte a jó barátját.

Azután teljesen kibékülve csapott át hirtelen a régi hangba:

- Hanem hallod-e, ördög vigye a bolond eszedet, ilyen virtust mint most, még te sem produkáltál! Gyere be hamar, nehogy meghűlj!

Titkos veszedelem.

A Maday-kastély parkjának a kapujától kettős faszor vezetett ki a pusztára. Valóságos ős-topolyfák sorakoztak két oldalt egymás mellé s némelyikök úgy hajolt keresztül az uton, hogy átellenes párjával szinte összeölekezett.

A kocsit, amelyre az igásoknak nem volt szabad rátérniök, gyepes volt, minthogy nem járta más, mint az urasági parádésfogatok. A nagy fák jóformán egész nap árnyékban tartották.

Amikor Maday Ella, sétája közben, a park rácsos kapujához közeledett: meglátta, hogy a gyepes uton örült gyorsasággal közeledik egy vadászfogat.

- Rahó jön, - mormolta, s egy kicsit elpirult. Nagy kerti szalmakalapját önkénytelenül megigazgatta szőke fején; szeszélyes, dús haját, a homloka fölött, széjjelsimította; azután kíváncsian nézte a vasuti vonat sebességével közeledő koromfekete „oroszokat”, amelyek két perc alatt futnak egy kilométert s a napokban nyerték meg az ügetőverseny első díját.

A könnyü fogat röpülve közeledett s alighogy a faszor kanyarulatánál szem elé tünt: már ott is volt a park kapuja előtt. - Elöl, a bakon, ült Rahó Endre; hátul pedig, keresztbefont karral, a libériás kocsis, aki csak arra való volt, hogy szükség esetén a lovakra vigyázzon, amikor a gazda odadobja neki a gyepelőt.

A fekete sárkányok Rahó vontatott pissenésére lassították iramjokat s a kapu előtt megálltak, mint a cövek.

- Csókolom a kezét!

- Jó reggelt! Mi szél hordja erre ilyen korán?

- Sándornak szeretném megmutatni az ügetőimet. Kért rá...

- Sándor már nincs itthon. Egy órája, hogy kilovagolt.

Rahó arcán alig titkolt öröm villant át.

- Mégis van egy kis szerencsém, - mondta oly hangon, amiből nem lehetett egészen bizonyosan kiérezni, komolyan beszél-e, vagy csak tréfál.

- Mit mond? - csodálkozott az asszony, aki azt hitte, rosszul érti.

- Csak úgy magamban dörmögtem valamit. Sándor kitünő gazda. Minden öröme a gazdaság. Egyéb se kell neki...

Az asszony megérezte a csipést, ami ebben a megjegyzésben volt. Önbizalommal s kissé gúnyosan mosolyogva vetette oda: - Gondolja?

Rahó adós maradt a felelettel. Nézte az asszonyt, aki könnyü nyári ruhájában, félig meztelen karral úgy feszült a rácshoz, mint a kalitkából kivágyó kanári madár. Még a szeme is olyan kíváncsi és félénk volt. Két sötét csillag, amely belőlről világít, rejtett tűzzel.

- Jöjjön, megkocsikázatom. Itélje meg, mit tudnak az „oroszok.” (Látta, hogy az asszony szeme felvillan, de valami nem engedi, hogy *merjen*; hamar hozzátette:) Keressük meg Sándort.

- Azt se tudom, hol jár...

Ez már csak olyan tétovázás volt.

- Majd megleljük. Félóra alatt az egész gazdaságot körülfutom.

- Hátha megharagszik az uram? Szigoru ám.

- Ej! túlzott zsarnokság! Nem hagyom én magát!

Széles vállu, karcsu férfi volt Rahó, aki a mindenféle sporttól és testedzéstől megacélosodott. Lesült, mint a cigány; kemény nézésű szeme, sasorra, mind a vasakaratot hirdette rajta. Lehetett neki hinni.

Az asszonyon végigszaladt az a pajkos, gyerekes vágy, ami minden ártatlansága mellett is egy kicsit a paradicsomi Éva vágya volt. A „csak azért is” ingerelte. Az ura folyvást szemmel tartotta, nevelte, iskolázta, s ez fárasztó volt neki. Az állandó nagy felügyelet mohó sóvárgást keltett benne a szabadabb mozgásra.

Rahó látta, hogy csak egy kis biztatás kell még; rászólt a kocsisra: ugorj le és segíts ide mellém a nagyságos asszonyt; - te itt maradsz és megvársz. Nélküled is könnyebb a kocsi.

Az asszonyt megnyugtatta ez a magyarázat. A következő percben már Rahó mellett ült.

Az oroszok indultak. Úgy nyújtóztak ki egy szempillantás alatt, hogy az asszony megrezzenve kapaszkodott Rahóba.

- Ne féljen... Majd ügyelek. Csak bízza rám magát bátran.

Haladtak, mint a szél. Az első fél perc alatt mind a ketten a lovakat nézték. Rahó bele akarta őket vezetni az egyenletes, biztos és minden nagy gyorsaság mellett is nyugodt futamba; az asszony pedig boldog gyönyörrel élvezte ezt a szokatlan repülést, amikor a csendes levegőben is apró viharok támadtak a hires ügetők láthatatlan sárkányszárnyának a nyomán.

Elérkeztek a fordulóhoz. Ott az ut hirtelen kanyarodott. A feketék szinte féldoldalt dőltek, amint teljes gyorsasággal kanyarodtak. Az asszony, akit a röperő elkapott és már-már sodort lefelé a magas ülésről: felsikoltott. Két oka is volt rá. Az egyik az a félelem, hogy mindjárt leesik. A másik az a rémület, hogy egy erős kar csúszott hirtelen a dereka köré s a férfi, aki mellette ült, a segítség és a védelem szükségén túl, szenvedélyesen és hosszasan magához szorította.

- Ne féljen! - biztatta, éppen akkor, amikor az asszony alig pihegett a vakmerő érintés okozta ijedtségtől.

Miközben kibontakozni igyekezett a Rahó karja közül, nagyon piros volt. Nem tudta, megköszönje-e a „segítségét”, vagy megdorgálja valamiért, maga sem tudta miért.

A fasornak ezen a vonalán teljesen magokban voltak. A park már eltűnt megettök, s a nyílt puszta, ahol a fasor véget ért, még messze volt. Az ügetők gyönyörű ütemmel rohantak; - patájok széle is alig érintette a gyepet. Rahó már nem törődött velök. Az asszonyt nézte, akin szorongás, gyönyör, zavar, titkos aggodalom és titkos jó érzés mind egyszerre látszott. - Most hirtelen megszólalt s hangjának az érce olyan volt, mint a mélyszavú harangé.

- Hátha én most magát elrabolnám, Ella?

Az asszony megrázkódott. - Sose jön meg az esze, - mormolta és szeretne volna elereszteni a Rahó karját, de nem merte.

- Csak akkor megy el, hogy ha magát látom. Tudja, hogy szeretem, - mondta Rahó hévvel.

- Nem tudom!... semmit sem tudok!... nem is akarok tudni! - tiltakozott az asszony, minden mondatnál bágyadtan.

- De igen; jól tudja! - ismételte Rahó. - Amikor csak parányi lehetőség is van rá, itt lát. Ezer ürügyet találok ki, hogy a közelébe jussak. Barátkozom egy emberrel, akit csak azért gyűlölök, mert a maga ura!

- Endre!

Rahó nem is hallotta ezt a tiltakozást. Ismételte, amit az imént kérdezett: - hátha én magát most elrabolnám? Sőt folytatta is: - Ha megsemm állanék a magam házáig s onnan ki nem adnám többet?! Üzennék az urának, hogy ne is keresse; minden késő. Mert maga már az enyém!...

- Ha nem hallgat, leugrom a kocsiról! - sikoltotta az asszony, sápadtan és remegve.

Az orosz ügetők kiértek a fásor közül s amint a síkon a nagy fény megcsiklandozta őket, még jobban kinyúltak; Rahó csak éppen hogy fogta a gyeplőt, de különben kieresztette a kezéből a két keményszájú táltost. Azok abban a pillanatban elragadtak.

Vagy nagyon is bizott magában az a vaskezü férfi, vagy már igazán nem tudta, mit csinál: engedte, hogy az „oroszok” ügetésből vágatásba csapjanak át s vakon rohanjanak a pusztai uton, amely szerencsére sima volt, mint a deszka. De a roppant gyorsaság, amivel így átsuhantak a mezőn, mégis új ürügyet adott neki az iménti vakmerőségre, amikor a kanyarodónál megölelte s szorosan magához vonta a szomszédját.

- Ereszsen el, - nyögte az asszony, mert érezte, hogy ez sokkal több a pusztá védelemnél. - Vigyen vissza! - könyörgött.

S amint a tehetetlen rémület ösztönével segítséget keresve körülnézett, felkiáltott: - Istenem! az uram!...

Rahót ez a szó úgy érintette, mint a vad bikát a tagló. Megrázkódott s eleresztette Madayné. Arra tekintett, amerre ő. A nagy legelő felől teljes irammal száguldott feléjük egy lovas. Abban megösmerte az asszony férjét.

Kis, vézna ember volt, vörösbe árnyaló szakállal, ideges, nyugtalan tekintettel; inkább makacs, nyakas, semmint erős akaratú. A feleségét is ezzel ölte.

Csak egy hatalma volt: a férj joga.

Az, hogy *akarhatott*, hogy zsarnokoskodhatott, s azt tűrni *kellett*.

Rahó, akinek a kisujja is többet ért, ezt a bűvös erőt nem bírta legyőzni. Bénultan állott vele szemben.

Amint a vágató lovast megpillantotta, vaskézzel kapta vissza a gyeplőt, s az „oroszok” tajtékozva, hánykolódva, ágaskodva, horkolva engedelmeskedtek.

Mire Maday odaért hozzájuk, már minden rendben volt.

Az asszony reszketett; Rahó odasugta neki: ne féljen, szedje össze magát. S vidáman üdvözölte a lovast.

- No, mit szólasz a sárkányaimhoz? - kérdezte fennhéjázva. - A nagyságos asszony beléjük szeretett. Olyan kezesek, mint a bárány.

A férj fuladozott a megerőltető lovaglástól. Alig tudott beszélni.

- Pedig úgy látszott, mintha elragadtak volna, - mondta. - Még ilyen vágatást sosem láttam. Ha a patak keskeny hidjáig így rohantok: biztosan végetek van. Nagy veszélyben hittelek benneteket.

Rahó féloldalt nézett Ellára, akinek a szava sehogyse bírt megjönni.

- Még ez is veszedelem? - szólt dicsekvő fitymálással.

És majd felfalta tekintetével a szegény remegő asszonyt.

Amíg a holdat várjuk.

A „Magas vágásban” cserkésztem és Boros vezetett, a rahonyai vadőr.

Nagy darab ember volt, szűrő szemű, bozontos szemöldökű; az arca barna; a bajuszát a fülére csavarhatta volna. Télen is csak egy szál kabátban járta az erdőt; azt mondta, nem bírja a meleget, ha mozog. Az igaz, hogy mindig mozgott. Hihetetlen területeket tudott bejárni egy nap alatt. Mikor pihent? a jó isten tudja. A viskójában édes-keveset lakott, az bizonyos. Volt az erdőn egynéhány „szállása”, azokban tanyázott felváltva. Aféle kunyhók voltak; az egyiket fenyőgalyakból tákolta össze s oly sűrű falat és fedelet csinált hozzá a tüleveles ágakból, hogy még a szél se bírt átfujni rajta. Órákig verhetette azt az eső, azért nem ázott be. - A másikat, az aljban, paticsból verte fel s szalmazsuppal fődte be; ennek az alakja olyan volt, mint a méhkasé. A harmadik nem is volt egyéb, mint egy korhadt fa odva, amelybe, ha zivatar érte utól, éppen hogy belefért, még el is aludt benne úgy guggoltában. Ha pedig rákerült a sor: jó volt az erdei pázsit is fekvőhelynek; - takarónak meg a csillagos ég. Persze, nyáron, amikor az éjszaka enyhe és csak a hajnal hüvös; de akkorra Boros úgyis megint ébren volt s folytatta szünetlen csatangolását, körútját, amelynek a végét tulajdonképpen ő maga sem tudta előre sohasem.

Mondom, a „Magas vágásban” voltunk, ahol egy jó bikára akart rávezetni Boros, de rossz szelünk volt és a próbálkozásunkkal kudarcot vallottunk. A kanyargós cserkészút meredekein lihegve kapaszkodtam vagy három óra hosszat le és fel, anélkül, hogy nagy vadnak még csak nyomát is láttuk volna. Ez ugyan nem jelentette feltétlenül, hogy nem is járt arra szarvas, mert a köves, sziklás talajon sok helyen átválthatott anélkül, hogy a csülkének csak a legkisebb lenyomata is ott maradt volna. De a reménytelenség mindig fáraszt, s egyszer csak azt vettem észre, hogy a homály növekedésével alaposan nő a fáradságom, amit nem is annyira a sok hegymászás okozott, mint inkább az, hogy néha megeredt az eső s a kapaszkodók kőösvényét járhatatlanul síkossá tette. Turistának, aki szöges cipőben és vasasvégű bottal mászsa a sziklát, még ez is megjárna, hisz könnyebbsege, hogy nem kell finnyás óvatossággal letennie a lábát. De a vadászembert, a cserkészőt, akinek a legkisebb zajt is kerülnie kell s aki töltött puskát tart a kezében, nagyon megviseli. Amikor tehát vége volt az utolsó halvány reménynek is, sőt ráadásul besötétedett: biz én sóhajtottam egyet.

Boros megértette. - Ha tetszik, mondta, megpihenhetünk itt az egyik sátramban; nincsen messze. Negyedóra alatt odajuthatunk s megvárhatjuk, amíg feljön a hold.

Nem kellett sok biztatás. Az út visszafelé ebben az őszi éjszakában, keserves lett volna. Követtem Borost az „egyik” sátrába.

Lombsátor volt az, félig a földbe vájt lyuk, amely szél és eső ellen tűrhető védelmet kínált. Még lóca is volt benne; egy szál deszka, amit ráfektettünk két kiálló gyökértömbre és kész volt a divánunk. Amint letelepedtünk, első dolgunk volt, hogy rágyujtsunk. Szivarral kínáltam Borost, - nem fogadta el. Nem ért ő ahhoz; a szivart nem szabad rágni, mint a csutorát, amit a foga közt tart a pipásemler, nem csak a szája szélével szopogat. Már ő inkább a pipája mellett marad. De még arra se gyufával gyujtott rá, hanem kovával-taplóval. Kicsiholt s a tűzkő szikrái szerteföcscentek a sátor sötétjében. Amikor aztán égett a tapló s gyöngé füstjét érezni lehetett: csakhamar szortyogott a Boros pipája is.

Úgy ültünk egymás mellett egy darabig szótlánul. Hallgattuk, hogy veri a megújuló eső a sátor lombfedelét, de bennünket már nem ért. Az erdő fel-felsőhajtott odakint s újra elcsendesedett; mintha egy mélyen alvó gígás vett volna hosszú időközönként lélekzetet.

Elgondoltam, hányszor szoríthatta már fel ide a társamat a viszontagságos idő és hogy az egész élete ebben telik, ilyen bujdosásban, teljes és tökéletes egyedülvalóságban. Se felesége nem volt, se más valakije, aki folyvást vele élt volna. Ha elment hazúlról, senki se kérdezte: hová indul, mikor kerül vissza. Ha megjött, senki sem örült neki, nem volt, aki kíváncsi lett volna: no, mit csinált kend egész nap? - Merre járt kend? Folyvást szalonnán-kenyeren élt és ha megkivánt egy kis meleget, maga főzte meg magának a krumplilevest, amibe szalonna-darabokat dobált.

Rideg élet lehetett és amint így kiszineztem magamban, nem állhattam meg, hogy meg ne kérdezzem: - hallja-e Boros, mért nem házasodik?

Gyöngye mozdulat neszét hallottam; a sötétben is kitaláltam, hogy csudálkozva fordul felém.

- Elég egy sütetből egy lepény - mondta kisvártatva.

- Vagy úgy? hát már volt felesége?

- Volt.

Ugy mondta, mintha pontot tett volna vele a beszélgetésünk végére. Nem firtattam tovább. Ha meghalt az asszony, akkor csak a gyászt ujítom fel a kérdésemmel, ha pedig egyéb történt: annál rosszabb; annál kevésbé jó azt feszegetni.

Hanem ő maga kezdte újra.

- Volt ám. Szép asszony volt. Ugy hoztam el, mert bomlott utánam.

- Különben nem vette volna el?

- Minek? Nincs asszony, aki *ebbe* az életbe kíváncznék.

- Melyikbe érti?

- Ebbe ni; - amikor én az erdőt járom, nappal is, éjjel is, ő meg otthon lesi: élve kerülök-e meg vagy halva. Sok itt a vadorzó.

- S a maga felesége leste?

- Leste, amig leste.

Olyan hangon mondta, hogy megint nem akartam vallatni, szorongatni. Hátha nehezebbé esnék. De már benne volt, s talán a sötétség is tette, hogy bátrabban beszélt, holott a szükszavúságáról vala híres. - Kivel is váltott volna sok szót? s ugyan miről? A szarvasok hallgatnak; embert meg nyolc napban egyszer látott, ha lement a községbe.

- Ugy volt, - mondta, - hogy a „sipegő” korcsmáros leánya megkedvelt. Mert a korcsmába mégis csak eljártam. Oszt' ha én bent voltam, akkor a többi kint volt.

- Szeretett verekedni, úgy-e?

- Olyasféle.

- Sohase esett baja?

- Más nem, minthogy a „sipegő” leánya rám akasztotta magát.

- Maga nem akarta?

- Nem valami nagyon; előre tudhattam a végét.

- Vajjon mi volt a vége?

- Elég furcsa. Vagy három hónapig kibírta idefent; ott laktunk a hegy alatt, ahol a favágókunyhó van. De hogy sose voltam itthon, elunta még az életét is és visszakiváncozott.

- Mit szólt hozzá?

- Azt mondtam, hogy: „erigy”... Erigy fiam vissza, ahonnan idejöttél.

- S elment?

- Egy darabig csak gondolkodott, búsult, aztán még sírt is. Csalogatott, hogy én is menjek vele; álljak be korcsmárosnak, vagy legyek gazda, vagy csináljak akármit *odabent*. De mikor énnekem csak az erdő való. Utoljára elbúcsuzott s elment. Hazament; de három nap múlva megint idefent termett. Turbékolt, mint a galamb; gügyögött, mint a kenderike: hogy a faluban milyen jól meglennék. De én csak nem mentem. Itt járt az apja is, a sipegő, eljött az anyja is: igértek fűt-fát, mert hogy a leányuk majd kisírja a szemét. Hiába volt.

- S az asszony azután is eljött?

- Eljött az, amikor csak neki mert indulni. Eleinte minden héten itt volt. De lassankint elmaradt. Megindította a válást. Ráhagytam: váljunk el.

- Nem nagyon szerethette.

- Tudja isten. Mást se szerettem jobban.

Várt egy darabig, s aztán kérdés nélkül is tovább mondta:

- Csak akkor nyilalt belém, amikor megtudtam, hogy már el is választottak s megint férjhez is ment.

- Mit csinált kend akkor?

- Lementem a korcsmába, ahol azelőtt sokáig nem voltam. Látni szerettem volna...

- Az asszonyt?

- Nem a', hanem az urát, a másikat. Hallottam, hogy ott laknak az asszony szüleinél.

- Haragudott rá, úgy-e?

- Nem mondhatnám. Nekem nem vétett szegény. Hanem amikor betoppantam, azt hitte: ki tudja, mit akarok? Kergette az asszonyt, a lakásba. Az nem akart menni, juszt se ment. Csak nézett rám és hol piros lett, hol elfehéredett.

- Ne bántsa azt az asszonyt, - szóltam. - Mi köze ahhoz kendnek? - felelt haragosan. - Még egyszer mondom, ne bántsa, amíg jól van. - Ejnye, hogy mer kend abba avatkozni?... Elém toppant. Én is jókedvű lettem, hozzányúltam. Egyet csavartam szeliden a karján s utoljára is szépen kértem: hagyja békében azt az asszonyt. A doktorok aztán helyretették a karját.

- Ahhoz elég szeliden nyúlhatott kend. Hát az asszony?

- Az asszony? - kérdezte Boros, mint a visszhang, de nem folytatta mindjárt, mert a pipájával történt valami baja.

A hold éppen kibukkant a fák közül, szemközt a sátor nyílásával s egyszerre megvilágította a nagy darab embert, aki az erdeitől sehogysem bírt megválni.

- Az asszony, - dörmögte röstelkedve, - az ott van most is; de amikor utoléri a bolondja, akkor feljön ide. Nem tud elszokni tőlem.

Míntha maga is megbánta volna, hogy ennyit mondott, hirtelen felkelt a lócáról.

- No, most már itt a holdvilág, mehetünk.

S választ se várva, indult előttem.

A zsalu mögött.

A pusztai ház zsalui le voltak eresztve s a fehér épület olyan volt így, mintha csöndesen szunnyadt volna a rekkenő melegben. A ház előtt virágos kert zöldelt, amit licium-sövény futott körül. A kertben sok volt a gömbakác, meg a fenyőcsemete; árnyékot egy pár platán kínált. Az egyik platánfa óriási sátra alatt két férfi feketekávézott.

- Igazán bájos asszony a feleséged, - mondta az egyik, aki a ház asszonyát csak ma látta először.

Beléndy Gábornak hívták s mint hirneves mérnök több nagy építési vállalatnak volt a vezetője. Bejárta a világot; vasutakat és hidakat épített; ösmerte a prairieket és a pampaszokat, s úgy került haza néhány hónapi pihenésre, hogy előre is megmondta: - Nem birom ki itthon sokáig; ez a csöndes, nyugalmas élet nem nekem való. Izgalmak nélkül én elhájásodom és akkor végem van. Sietek, hogy meglátogassam régi jó embereimet, mert ha rám jön a bolondja, máról holnapra megint eltűnök, s aztán esztendőig a híremet se hallják.

Az első, akit felkeresett, Valkó Elemér volt, az egykori „cigánykirály”, akinek az élete tulajdonképpen csak bizonytalanul támadó ötletek végrehajtásának a sorozatából állt. Rászolgált tréfás nevére, mert fékezhetetlen kóbor hajlandósággal „áldotta” meg a sorsa. Javíthatatlan kalandhős volt, s a társai az egyetemen azt tartották róla, hogy a lovag-korban kellett volna születnie, akkor mint trubadur pengethette volna a gitárt a szép nők ablaka alatt. A lovag-kor ugyan elmúlt, de a cigányság megmaradt, és Valkóban mindaz benne volt, ami a telivér bohémet jellemzi. Beléndy éppen ezért a hajlandóságáért ragaszkodott hozzá legjobban, s ugyancsak elcsodálkozott, amikor megtudta, hogy a „cigánykirály” szakított a multjával és megházasodott.

„Megnézem azt az asszonyt, aki be tudta hálózni,” - gondolta, és kiruccant a Csalános pusztára, amely a barátja birtoka volt.

A nagy platánfa alatt azután, a feketekávé mellett, amikor a ház úrnője visszavonult s ők magokra maradtak, azt az elégtételt adta Valkónak, hogy megdicsérte a feleségét.

- Nagyszerű asszony, - mondta a házigazda, - de őszintén szólva még ő sem egészen nekem való. Nem bírja megszokni az én életmódomat.

- Szép életmód lehet.

- Iszen tudod...

- Persze tudom; és épp azért kénytelen vagyok vele, hogy a nagyságos asszonyka pártjára álljak. Elvégre ami sok az sok, - és aki vállalni meri a szent házasságot, az számoljon is új kötelességeivel. Azt csak nem kötötted ki, hogy mint családapa is megmaradhatsz a régi „cigánynak?”

- Nyiltan nem; de aki ismer, az tudhatta, mit remélhet tőlem. Imádom a szabadságot, barátom, és boldogtalan volnék a rabságnak minden fajtájában, még abban is, amit Hymen rózsaláncai okoznak.

- Ejnye, de szépen beszélsz. Mondd csak Elemér, szereted te a feleségedet?

- Furcsa kérdés! - Már hogyan szeretném.

- Jó, jó; de úgy értem, hogy nagyon szereted-e? Vajjon, ha megcsalna, nemcsak a sértett hiuságod és a megalázott férfigögd szenvedne-e, hanem a szived is? Mit csinálnál, ha hűtlen lenne hozzád?

Valkó merően nézett a mérnökre. - Erre igazán nem gondolhattam eddigelé, olyan lehetetlennek tartom. Nagyon szeretem, és bizonyos vagyok benne, hogy jobb asszony a kerek világon sincsen. Mindössze a féltékenysége izgat néha. Azzal még sok bajom lesz.

- Ugy? tehát „sok bajod lesz”. Nem gondolod, hogy az a nyilatkozatod tulajdonképpen máris válási ok? Hisz beismerése annak, hogy egyáltalában nem szándékozol megjavulni, sőt folytatni akarod mindazt, ami a szerelmes feleségeket vagy boldogtalanokká, vagy - hűtlenné teszi.

- Már másodszor térsz rá erre a sivár gondolatra, - szólott Valkó, mialatt mintha felhő borult volna a homlokára.

Beléndy nagyot szippantott a csibukjából s akkora füstöt fujt ki, hogy a szürkés gomolyag alig bírt széteszlani a környékéről.

- Most alkalmam volna rá, hogy egy kicsit bölcselkedjem arról a kétszer kettő négyről, ami az élet logikája. De azt hiszem, jobban mulattatlak, ha ehelyett inkább egy történetkét mondok el neked, amit, mellesleg mondva, nem én találtam ki.

Valkó közelebb húzódott. - Ohó, valami élmény. Ugyis alig vártam már, hogy effélékről beszélj. Sejttem, hogy kötetekre való anyagod van. Irigyellek!...

Beléndy ajka körül mosoly játszadozott. - Köszönöm az érdeklődésedet; megkönnyíti a mesemondásomat, amiben kissé gyöngé vagyok. Nem is cifrázom, csak úgy egyszerűen mondom, hogy Amerikában történt...

Vasutat építettünk valahol a Mississippi mentén s egyszer csak annyi mindenféle akadályunk támadt, hogy a munkát hosszabb időre félben kellett hagynunk. Először is a síngyár, amelylyel szerződünk, megbukott; az óriási folyam pedig kiöntött, és mértföldekre elborított mindent. Mit volt mit tennünk, mint hogy vártunk. Vártunk amíg az árvíz szépen visszahúzódik a folyam medrébe és amíg időközben a kellő sínnyisegről más forrásból gondoskodhattunk. A vállalkozók dühöngtek s valami Paniardi nevű olaszt küldtek ki hozzánk, hogy velünk egyezkedjék s a szerződésünk fölbontására bírjon rá bennünket. Az olasznak volt esze, tudta, hogy hosszú lesz a tárgyalás, és így minden cókómójával együtt költözött ki hozzánk, beleértvén a feleségét is.

Hevenyészett fa-házakban laktunk az erdő szélén, igazi vadonban, - s Paniardi mester a legrövidebb idő alatt szintén építtetett magának ilyen rezidenciát. Minthogy a vállalkozók zsebére ment a mulatság, nem nagyon kímélte a költséget, és valóságos kis emeletes palotát kalapáltatott össze, amelynek erkélyes toronyszobája is volt. Onnan messze el lehetett látni a környékre.

Paniardi értette ugyan a maga dolgát, azt nem lehet tagadnom, de különben léha fráter volt, aki majd meghalt a kártyáért s a nőkért. Pedig olyan felesége volt, hogy életemben sem láttam szebb asszonyt. A szeme mintha örökké félénken kérdezett volna valamit titokban, a szája mintha ezer mondanivalót rejtegetne, amitől megrészegegnék, aki hallja; és mégis szende volt, mint az igazi Madonna. Az olaszt imádta, és amikor az ebadta kecskeszakállú majma otthon volt, nem tágított mellőle egy pillanatra sem. Ugy leste minden mozdulatát, hogy egyszer meg is kérdeztem tréfásan: hallja-e signor Paniardi, nem hipnotizálta ön a nejét?

Az olasz elbizakodottan kacagott. Van is arra szükség! Angelina imád engem. Ha nem lát, nem is él. Így volt az első perctől kezdve, amikor megismert. Ha meghalnék, ő is utánam halna.

Igy dicsekedett, szinte tobzódó fennhéjázással, de ez nem gátolta, hogy ki ne szóljon az egyik emberének: - hej, nyergeljétek meg Mirzát!

Mirza telivér arabs ló volt, gyönyörű szürke kanca, amelyet nem lehetett kifárasztani. Amikor Mirzát megnyergeltette Paniardi: tudtuk, hogy reggelig nem látjuk. Gyors és szívós lován szélvészféleg száguldott el, de hogy hova megy, azt sohasem mondta meg. Ilyenkor a felesége ott maradt magában a fa-rezidenciában, és csak várta vissza az urát, egyebet semmitsem tett.

Hamar megbarátkoztunk; már amennyire az ilyen fülig szerelmes asszonynyal lehet, akiről fel kellett tennem, hogy amikor a magányában az uráról ábrándozik, mindenki mást a pokolba kíván.

A lakásában csak olyankor illett meglátogatnom, amikor az ura is otthon volt, ha pedig Paniardi elpárolgott, akkor a nagy fák alatt üldögéltünk, s én hallgattam, hogyan áradozik „róla”, dallamos csicsérgéssel. Nem volt olyan téma a világon, ami ezenkívül is érdekelte volna; és amikor egyszer azt mondtam neki, hogy Mirzát jobban szereti az ura, mint őt, szinte izgatott lett.

- Azt hiszi, nem vagyok féltékeny arra a csúf állatra? Különben is van rá okom, hogy gyűlöljem...

Elhallgatott s a kérdésekre is néma maradt. Be kellett érnem sejtelmekkel.

Hátha még azt tudta volna, amit én csakhamar megértettem, hogy mire kellett annyira Paniardinak a Mirza gyorsasága. Vagy harminc mérföldnyire a mi telepünktől volt valaki, egy szőke valaki, akit a léha olasz minden héten meglátogatott legalább egyszer, ha nem kétszer. Véletlenül tudtam meg. Egy levél árulta el, amit valamelyik munkásunk talált s odahozta hozzám. Azt hittem az övé és arra kér: olvasnám fel neki. Mire a tévedést észrevettem, későn volt. Akaratlanul is tudtam a Paniardi titkát. Azt a levelet ő ejtette ki a zsebéből.

Gondolhatod, milyen részvétellel voltam attól kezdve a Madonna-arcu asszony iránt. Szidtam magamban a bitang olaszt, és kötelességemnek tartottam, hogy ahányszor úgy elmirzázott: a feleségének könnyebbé igyekezzem tenni a magányt.

Talán kételkedhetnél ebbeli szándékom tisztaságában; de meg kell mondanom, hogy még csak nem is gondolhattam volna valami rosszra, mert az asszony soha, egy pillanatra sem volt egészen egyedül. Ketten voltak körülötte folyvást; egy medvenagyságú ujfundlandi, meg egy még az ujfundlandinál is feketébb szerezsenfiu, akit Paniardi Afrikából hozott magával. Egyébiránt ez a kamasz se volt más, mint egy húséges eb. Úrnője küszöbén hált, Negro pedig, a nagy kutya, éppenséggel bent, az ágya előtt.

Hogy ez a társaság mégis csak a magányt jelentette, azt könnyű megérteni. De az idegen számára az állandó testőrség a puszta jelenlétével is láthatatlan kínai falat vont az asszony köré.

Egyszer Paniardi megint megnyergeltette Mirzát s oly türelmetlenül sürgette a lovaszt, hogy sokért nem adtam volna, ha megkeseríthetem alávaló kirándulását. Kedvem lett volna lehuzatni s huszonötöt vágatni rá. Magamban nem kívántam neki kevesebbet, minthogy az útja közben törjön ki a nyaka. Sajnálkozva pillantottam a feleségére, aki akkor éppen azt is hihette, hogy senki se figyel.

Isten bocsásd, úgy láttam, mintha valósággal ragyogna az arca.

Megdöngöltem a szememet, mert nyilván káprázott: s mire megint szemügyre vettem a Madonnát, láttam, hogy csakugyan tévedtem. Búsult szegény. Mindkét szemében egy-egy harmatcsepp csillogott.

Az olasz elvágtatott, a felesége pedig felsietett a fa-kastély toronyszobájába, ahonnan sokáig nézhetett az ura után.

Még sohasem bántott annyira ez a csalfa helyzet, mint akkor. Nem hagyott békét a gondolat, hogy ezt nem tartozom túrni; s aztán a lelkem fenekén ott nyugtalankodott az az alig elnyom-

ható vágy, hogy az asszony közelében legyek. Elhatároztam, hogy valami módon kinyitom a szemét. Nem bírtam el, hogy azért a szoknyázó makaróni-lovagért epedjen. Akármi lesz is a vége, teszek róla. Aztán, ha kell, majd leszámolok az olaszszal.

Még az utolsó percben is bizonytalanul küzdöttem önmagammal, legalább arészben, hogy mit fogok mondani. Lassan mentem fel a lépcsőn a toronyba s amint a felső lépcsőfokra értem, kis híjja, hogy le nem szédültem onnan. Majd hanyatt vágódtam. Az én Madonnám éppen megölelte a szerecsenlegényt, akinek a szemefehére is felfelé fordult a nagy gyönyörüségtől.

Odaugrottam, nyakonkaptam a fekete ördögfiut s egy lódítással lehajítottam a lépcsőn. Ugy nyávogott gördülő zuhantában, mint a megriasztott kandúr.

Nem törődtem vele. Lihegve toppantam az asszony elé, mintha engem csalt volna meg, és jogom lett volna, hogy most megöljem.

Azt hiszed, megijedt? Azzal a furcsa, észbolondító, csudálkozva kérdező tekintettel nézett rám, amit már ismertem, ámbár nem érttem.

- Signor, - sipegte ártatlanul, mint a fészken lapuló galambfiók, - miért haragszik? - Iszen csak kell az embernek valaki? Lássá, én tudom, hogy az uram megcsal.

*

Beléndy kis szünetet tartott, azután oly hangon, amiben benne volt, hogy végére ért az elbeszélésének, hozzátette: - A többit nem mondom el.

De éppen ezzel mondta el a „többit”.

Mi lehetett az más, mint hogy a szerecsen legény vagy megszökött, vagy a Mississippibe ugrott, vagy bolondgombát evett, vagy talán ő, Beléndy Gábor ütötte agyon. Azután ő lett a Paniardiné *valakije*.

Valkó visszafojtott lélekzete, amivel a furcsa mesét hallgatta, még most sem szabadult fel.

Szemmeresztve figyelt valamire.

Aközben, hogy itt beszélgettek, az egyik zsaluszárnyat kilendítette a szél, még pedig épp abban a pillanatban, amikor odabent valaki hosszasan csókolt kezét a feleségének.

Az a valaki egy fiatal lurkó volt, az asszonynak távoli rokona. Alig húsz éves. Ugy vették ide a gazdaságba, gyakornoknak, mielőtt az óvári akadémiát végezte volna.

Beléndy csodálkozva ümmögött. Valkó kitalálta abból, hogy azt a hosszú kézcsókot ő is látta.

Összenéztek. Valkó szólalt meg előbb.

- Köszönöm a történetedet, - mondotta nyomatékkal.

A pillangó formájú sárkányok.

Az öreg Torday Péternek csak egy szenvedélye volt: a ló. Bolondult a szép lóért és a vagyona nagy részét abba verte bele, hogy a legremekebb fogata nem hét, hanem tizenhét vármegyében neki legyen. Nemcsak fogata, hanem háts lova is. Természetesen több is. Ha kellett, egy egész agarászó társaság alá tudott lovat adni. S ha jó lovasok kerültek hozzá, azoknak szívesen kínálta a lovait. Csak a vasárnapi lovastól irtózott. Az efajták számára néhány gebét tartott. Sőt volt az istállójában még egy öszvér is, meg egy szamár is, különös alkalmakra, amikor végkép meg akart tréfálni valakit. Ő ugyan azt állította, hogy ezeket a nagyfülű állatokat azért tartja, hogy a lovak szokjanak hozzájuk; - tudniillik a szokatlan ló megbomlik s elragad, ha véletlenül szamár kerül a közelébe, - de azért a barátai tudták, hogy ez csak olyan ürügy: az igazi ok *amaz*.

A perjési jegyző tanúságot tehetne róla.

Ez a derék ember ép akkor talált kivetődni a Torday-pusztára, amikor ott agarászni indultak. Köpcös kis férfit volt, olyan gömbölyű, mint a görögdinnye; meglátszott az egész emberkén, hogy életét tisztos kényelemben tölti az íróasztala mellett és minden kockázatosabb mozgolódástól tartózkodik. Amikor az a huncut Benkő Tihamér észrevette, rögtön azt követelte a házi gazdától, hogy a jegyző alá is adjon valami állatot, mert az agarászatról el nem maradhat, aki itt most vendég.

El lehet képzelni a jegyzőcske szabódását, minthogy soha életében sem ült lovon; - de Benkő nem tágított és olyannyira erőszakoskodott, hogy Perjés község szorongatott pennája ily nyilatkozatra fakadt: - Kérem szépen, hagyjanak nekem békét az urak; egyszer vetemedtem én ilyesmire gyermekkoromban, akkor is csak egy csacsi hátára merészkedtem, de még arról se magam szállottam le.

Torday kacagott. - No jegyző uram, van énnekem olyan csacsim, amelyik maga is báránynyá változott a sok birka között; ez ugyan le nem dobja; - erre felültetjük.

Megrémült a jegyzőcske, de a házi gazda alkalmát ejtette, hogy odasúgja neki: Ne féljen szomszéd, nem soká tart a tréfa, csak amíg a csacsit kihozzák. S nyomban küldött is érte az istállóba.

Benkő Tihamér nem bírta magával örömeiben. Vidáman fincoltatta a lovát, amely igen jó vérű erdélyi fajta volt s Torday csak akkoriban szerezte valahol, ahol épen megakadt rajta a szeme. Amint a lovászfű hirtelen megjelenik a társaság előtt s kocogva üggetti maga mellett a csodálkozó csacsit: a Benkő lovának se kellett több; hátracsapta a fülét, nagyot nyihogott, felhorkant s rögtön úgy két lábra állott, hogy olyan egyenes volt, mint a gyertyaszál.

Hogyne, mikor nem szokott még össze a csacsival s annak a láttára a lólábú ördögöt érezte a nyakán Tihamérban, aki ijedt meglepetéssel nyalábolta át mind a két kezével s még így is épen csakhogyan annyi ideig maradt rajta, amíg azt nem mondta, hogy jaj! - azután hanyatt vágódtak mindketten.

Szerencsére nem történt komolyabb baj. Az, hogy Benkő Tihamér vagy három napig nem tudott ülni s az ágyban is csak a hasán feküdt: *komolyabb* bajnak igazán nem számított.

Ilyeneket művelt Torday Péter; hisz mondani sem kell, hogy előre látta a következőket. Mihelyt a kázus megtörtént, visszavitte a csacsit az istállóba s a jegyzőcske így megszabadult a további kunéroztatástól.

De ez csak olyan kis epizód arról, hogy milyen furcsaságok tudták mulattatni az öreget. Egyébiránt pedig amikor lóról volt szó: nem értette a tréfát. A híres Wesselényin kívül, aki a vágató négyest egy rántással meg bírta állítani, nem is volt több olyan karú és vállalkozású ember, mint ő, Torday Péter, aki ha gróf Sándorról hallott valami nagy bolondot, hogy ezt is meg merete tenni lóháton, azt is: - rögtön utána csinálta. Gróf Sándor legalább kőlépcsőn ment fel a harmadik emeletre; de Torday Péter megtette, hogy felléptette a lovát a kanyargós lépcsőzetű messzelátóra vagy harminc fa-lépcső fokon, amelyek csak úgy ropogtak-recsegték a nyugtalan állat alatt, s minthogy odafent megfordulni épenséggel nem bírt, tehát leugratott jó másfélemelet magasságból, bele a messzelátó tövének hullámszó kerti tóba.

Kutyabaja se lett. Se neki, se a lovának. Hanem a felesége már másnap lehordatta az egész bolond filagóriát, nehogy az ura ezentúl egyebet se tegyen, csak ezzel az ugrással mulattassa a vendégeit.

Ezekből is mindenki megértheti, micsoda nyugtalanság szállotta meg Torday Pétert, amikor egyszer a sülelmedi vásárra „bekukkanván,” - fél napi járó föld ő neki csak egy „ruccanásnyira” szokott lenni, - meglát ott a korcsma állása alatt egy pár lovat, amelyek úgy abrakoltak a szekerek mellett, mintha még akkor is minden pillanatban el akartak volna ragadni.

Karcsú volt a két ló, mint a szarvas; látni lehetett rögtön, hogy nem holmi nehéz igázásra való, hanem arra, hogy röpködjön. Elfogták volna szálltában a fecskét; - megelőzték volna a gőzmozdonyt. A lábok hibátlan és gyönyörűségesen formás, vékony volt; - a szügyök széles; - a nyakok hajlós, a fejek kicsi, száraz; - a szemök csupa tűz; a szőr fényes rajtok; a sörényök göndörödő, hullámos; az egész kiállításuk olyan, hogy mikor a Torday szeme rájuk esett, még a makra pipáját is kivette a szájából, úgy elcsudálkozott.

Az urasági kocsis ott ácsorgott a szekér mellett s gyönyörködött abban, hogy a lovait mindenki hogy megnézi. Biz azokat meg is lehetett nézni, mert nagyon szépek voltak. Olyan szépek, hogy Torday Péter még káromkodott is egyet nagy gyönyörűségében. Így szokta, ha valami igen tetszett neki; - még egy pohár jó borra is kifakadt belőle legalább ennyi: „a nyüstyit!”

Azt gondolta, - nem: remélte, hogy ezek is olyan vásáros lovak; - megkérdezte a kocsist: ki a gazdád? Az mondott valami nevet. Egy erdélyi mágnásnak a nevét, akiről tudta Torday, hogy maga sem kisebb „lócsiszár”, mint ő. - Értvén a lócsiszárság alatt ezuttal lónyúzó, mert az igazi csiszár kereskedik a lóval, tehát éppen nem nyúzza; - ellenben Tordaynak a vagyona attól fogyatkozott meg, hogy megvette ugyan a jó lovat akármennyiért, de aztán tönkre is tette alaposan. Agyonhajtotta, elcsigázta, megpókosította, megsántította, elgöthösítette. De az igaz, hogy a sánta és kehes ló is úgy ment az ő gyepelőjén, amíg csak ki nem dőlt, mintha kutyabaja se lett volna’.

- Hogy adjátok azt az egy pár lovat? - kérdezte azzal az erőltetett közönynyel, ami arra való lett volna, hogy ne sejtessenek benne mohó vevőt, akitől mindent lehet kérni.

- Nem eladók, volt a még sokkalta közönyösebb, mert valósággal is közönyös válasz.

Torday elcsudálkozott: - Nem-e? - de azért nem tekintette mindjárt komolynak az elutasítást. Jól tudta, hogy ilyen fogással is élnek néha a vásárosok, hogy annál drágábbak lehessenek.

A kocsis köpött egy hosszút, úgy mondta félvállról: ühüm! Azaz, magyarul: „csakugyan nem!”

Torday azt mondta rá: hallja kend, adnék ám kendnek is jó áldomást, hanem elő a szóval: hogy az az egypár ló. (Már nem tegezte; megtisztelte, lekenyerezte, megvesztegetni próbálta.)

- Mondtam, nem eladók.

Más ember, ha tán nem is erre a szóra, hanem arra, ahogy mondták, tovább állott volna, Torday még reménykedett.

- Nem alkuszom, akár mi az ára, megadom. No!

A kocsis fitymálva mosolygott. - A gazdám is csak így tett. Azt adta értök, amit kértek. Hát nem látja az úr, hogy telivérek?

Dehogy is nem látta azt Torday Péter. Iszen az egész életét istállóban, lovak közt töltötte. A telivérek góthai almanachjában járatosabb volt, mint az igaziban. Még azt is tudta, hogy efajta telivérei a porosz királyi graditzi ménesnek vannak, ahonnan származott a híres Pumpernikkel. (Hogy bomlott volna meg, aki angol lónak ilyen nyelvficamító német nevet adott.)

- Mit adott értök a gazdád? - kérdezte kíváncsian.

- Tizenkét pár ökör árát fizette le egy szó nélkül, - hengegett a kocsis.

Torday azt is tudta, hogy azok az ökrök a legjobb erdélyi gazdaságból valók voltak, ha az a mágnás adta el, aki ezeket a lovakat megvette. Egy pár olyan ökörnek az ára testvérek közt is lehetett hatszáz forint. Tizenkét páré tehát hétezerkétszáz forint.

Megcsóválta a fejét és azt gondolta: milyen - *olcsók!*

- Tudja mit, barátom? Adok én ezért a két lóért kerek tizezer forintot, de oszt' egy szó se legyen több. A maga áldomása külön lesz száz forint.

Igy már csak az beszélhetett, akit elöntött a szerelem ezért a két pillangó formájú sárkányért.

A kocsis szinte megjíedt. Felsőhajtott. Már nem hengegett, hanem sajnálkozott. Majdnem siránkozott.

- Nem eladók! - ismételte búsan - és nyögött utána egyet.

Torday Péter most már dühbe gurult. Közé vágott a maga lovainak. Gyí teee! - Jobb volt pusztulni innen; - mert valósággal bele betegedett az eredménytelen alkudozásba.

Hát amikor kiér a községből, lódobogást hall maga mögött, - arra visszatekint.

Valaki jött utána, lóháton. Egy legény. Sugár, könnyü legény, aki úgy hajladozott a lován, mint a szélben a nádszál, amelyik mindig csak visszalendül.

Torday nézte a legényt, egyszer csak felkiáltott: - Ni te ni! Pista, te vagy az?

A legény most odaugratott a szekér mellé.

- Én volnék, tekintetes uram. Mégis csak megismert, lám!

- Nem sokat változtál. De én azt hittem, rég felakasztottak.

A legény mosolygott. - Ne tessék féltetni Tari Pistát. A minap is átugrottam a nagykárolyi csendbiztos fölött, amikor lovastól beleesett a vízmosásba. Vigyázok én magamra. Hanem most mást mondok. Láttam ám, hogy nagyon szeretné a tekintetes úr azt a két *sárkányt*. *Megszerezem?*

Szemtelen bizalmaskodással mondta. S rögtön hozzátette: - A tekintetes úr jó gazdám volt valaha; - tudom, hogy bomlik a szép lóért s ilyen két lovat csakugyan nem láttam még.

Torday meghökkent. Belébújt az ördög, aki ott incselkedett vele, hogy lám, övé lehetne az a remek két táltos. Talán komolyan se mondta, de azért mégis mondta: - Nem bánom, *szerezd meg*.

Mire kimondta, meg is bánta; de a legény már visszafordult. Megsarkantyúzta sallangos lovát s úgy elvágatott, mintha nem is a maga szántából sietne úgy.

*

Vagy három héttel később felkopogtatták Torday Pétert az álmából. Még csak pitymallott s az öreg boszúsan mordult egyet: - ki az?

Az inasa felelt neki: - Egy legény van itt, aki két lovat hozott; - azt mondja, nem várhat, mert ő az a Tari Pista.

Torday úgy ugrott ki az ágyból, mintha kilőtték volna belőle. Szaladt az udvarra azon pőréen. Az igaz, hogy nyár volt.

Csakugyan ott volt az udvarán Tari Pista, ugyanazon a sallangos lovon. Mellette nyugtalanokdtak kötőféken a táltosok.

Torday elhült. Alig tudott szóhoz jutni. - Ejnye, te gazember, - mondta ijedten is, örvendezve is. És elkezdte simogatni a remek állatokat.

- Hogy jutottál hozzájuk? - kérdezte aggódalmasan suttogva, hogy az inasa se hallja.

A legény vállat vont. - Sose kérdezze azt a tekintetes úr. Amikor becsukathatott volna, eleresztett; sose bántott, mindig jó volt hozzám! - hát most megszolgálom.

- Szép kis hála, - gondolta Torday; - még magamat is becsukhatnak érte.

De azért nem volt annyi lelki ereje, hogy azt mondta volna a legénynek: tréfa volt, te bolond! - erigy a fenébe ezzel a veszedelmes szivességgel.

Bizony nem ezt mondta, hanem besietett a házba és kisvártatva kijött. Hozta magával a nagy bugyellárisát.

- Hallod-e, - kezdte, - nesze neked a fáradságodért az az áldomás, amit annak a kocsisnak ígértem; (a markába nyomott száz forintot) - azután ide nézz, - ihol van egy nagy csomó bankó, olvasd meg előttem, tizezer forint van itt egy rakáson. Ezt kösd a kendődbe és vidd el a bárónak; juttasd hozzá, de akárhogy is. Mondd, hogy itt a lovai ára.

Tari Pista szó nélkül engedelmeskedett, - átvette a sok papirosbankót és bekötözgette a piros keszkenőjébe. Az egész csomót belenyomkodta aztán a kostökébe, merthogy azt a kezéből épp úgy soha le nem tette, akár a fokosát.

Megint megfordult, mint a minap; megint sarkantyúba kapta a lovát és elvágatott.

Torday Péter pedig szorongó gyönyörűséggel élte a tilos birtokbavétel örömeit; de folyvást vigasztalgatta magát azzal, hogy iszen fizetett ő; - becsületesen megfizetett. Még az is huncut volna, aki azt merné mondani, hogy nincs rendben a dolga.

Hanem azért úgy járt a remek lovaival, mint az egyszeri ember, aki süveget lopott és nappal fel nem merte tenni, csak éjjel viselte, amikor lefeküdt. Ő se mutogatta a pillangószárnyú sárkányait; - de már az is nagy boldogsága volt, hogy mégis az övé már az a két ló.

Vagy nyolc nap mulva azután nagy levél érkezett a nevére a postán. Ákombákomos levél, amelynek még a címírása is elárulta, hogy ugyancsak haragudhatott, aki írta, olyan karmolás volt az egész.

Hát még bévül! Ott a sorok keresztül-kasúl futkostak egymáson és mindegyik szó beleharapott a másikba. A betűk is ugráltak, mérgeskedtek; csak hogy nem káromkodtak. Az az dehogy is nem. Nagyon káromkodtak, Torday Péterrel így még senki se beszélt, mint ez a levél.

„Hallja az úr, a mennykő csapjon az úrba! - Én az urat most becsukathatnám, de nem teszem. Mert magam is bolondja vagyok a szép lónak. - Hanem ámbár a pénzt megkaptam, nem sokallom! Olyan két ló a világon sincsen több; - az istennyila csapjon az úrba, punktum!”

Erre a levélre nem felelt Torday.

Csak nagysokára, amikor ugyancsak egy vásáron találkozott a levél írójával, - azzal az erdélyi mágnással, - akkor mert szóba eredni vele.

- Igen, igen, - mondta a mágnás; - emlékszem; - és máig is sajnálom a gyönyörű lovaimat.

A beszélgetés során azután elmondta, hogy egy este jókora követ dobtak be az ablakán, az üvegtáblán keresztül, s a köhöz volt kötve papirosban a pénz, kereken tízezer forint, - meg egy cédula. Azon csak ennyi volt: *itt a két ló ára*.

- Hogy tetszett kitalálni, hogy ki küldi? - kíváncsiskodott Torday.

- No hallja, de nagy számárnak gondol engem. Iszen eldicsekedett a kocsisom, hogy maga kínált a lovakért tízezer forintot. Más csak nem küldött volna érték éppen annyit.

Amikor megtudta, hogy ki vitte el neki a sok pénzt, ráütött a Torday vállára s felkiáltott:

- Tudja-e, hogy az a lóköttő ritka becsületes ember?!

Ami igaz: igaz.

Az öreg Noszlopi Tamás keményfejű kuruc volt, aki nagyra tartotta a tisztességet. A magáét is, meg a másét is és kérlelhetetlen volt ennélfogva minden makula iránt...

Enyhítő körülményt nem igen ismert, s ha valaki olyasmit követett el, ami nem volt rendjén: az beszélhetett neki holta napjáig, hogy így, hogy úgy, - ezért, azért, stb. - nem volt fogantja.

- Nincs azt mit magyarázni, - mondta és vállat vont. - Komisz dolog volt, punktum. - S akire egyszer ezt a szentenciát kimondta, azzal végzett. Elfordult tőle s meg nem hallgatta többet a szavát.

Igy járt vele Parlag Gábor is, akinek annál keservesebb volt ez a helyzet, mert Katicának udvarolt, a Tamás ur eladó leányának. Sőt éppen emiatt az udvarlás miatt került bele a veszedelembe. Azt cselekedte ugyanis, hogy - a szomszédban lakván, - átmászogatott a kerítésen s úgy lopózkodott esténként a kis Katica ablaka alá, hogy ott a leánynyal néhány szót váltson.

Ezt elkövette egyszer, kétszer, háromszor, tizenháromszor, s tizenegyedszer rajtavesztett. Jött az éjjeli bakter, s nehogy észrevegye, mi történik: a legény szökni próbált. Elkésett s a bakter, ámbár meg nem foghatta, felösmerte.

Másnap átlátogatott Tamás bátya a szomszédba Gáborékhoz és kérdőre vonta az ifiurat. Az csak hebegett, kapkodott, röstelkedett; de az igazat nem mert megmondani. Magamagát nem féltette volna, de ha az a haragos öreg az ő hirtelen indulatában Katicának találta neki menni s ennek ő lenne az oka, ezt a gondolatot el nem viselhette. Füllentett inkább, a saját kárára is.

- Megvallom, bátyám, én biz egy szál rózsát akartam csenni a kertjéből. De csak a szándéknál maradtam...

Ebben legalább volt valami igaz. Virág után járt; a Noszlopi Tamás legszebb rózsaszála után; s egyelőre a szándéknál sokkal tovább még el nem juthatott. Hanem az öreg ember csak a száraz, rideg tényállást nézte s arra kimondta a maga kérlelhetetlen szentenciáját: - komisz fráter vagy, - punktum.

Ezután a punktum után semmire szokott következni s az öreg most is elfordult és elment, Gabit pedig eltiltotta a háza környékéről.

Gondolni lehet, micsoda kínokat szenvedett emiatt a legény. De még a kis leány is belehalványodott, kivált amikor megtudta az apjától, hogy miért zárult be az ajtajok Gábor úrfi előtt... Gyötörte a lelkiösmeret; hisz ő tudta legjobban, milyen keveset törődött Gabi az olyan másforma virággal.

Mínthogy az öreg nagyon haragudott s a legkisebb mentegetődzést sem hallgatta meg, a fiatalok egyelőre ott folytatták, ahol elhagyták. Gabi átmászogatott a kerítésen s késő esti „találkozóra” járt az ablak alá. Volt esze, hogy most már megvesztegesse az éber baktert, aki, megértvén, miről van szó, főképpen pedig, hogy az igazi kertet semmiféle veszedelem sem fenyegeti, - jó borralókért szemet hunyt, s még ő ügyelt, nehogy rajt lehessen érni a párocskát. Egyéb úgy sem történhetett köztök, minthogy a leány a vasrácon át ki-kinyújtotta a kezét a legénynek, az pedig csókolgatta. A bakter még arról sem tudhatott.

Hanem hát ez sem tarthatott így mindörökre. Nem is lehetett végső cél a svábos „fenestrálás.” Ki kellett valamit eszelni, hogy a makacs, nyakas öreg ember béküljön s a gonosz tilalmat visszavonja. De akárhogy törték a fejüket a fiatalok, sokáig nem tudták módját ejteni valami olyannak, ami az ügyöknek használt volna.

Egyszer aztán történt valami. Nagy dolog történt, rettenetes dolog, amibe az öreg Tamás majdhogy bele nem örült.

Kiment volt a földjére, ahogy rendesen cselekedte, s amint hétszilvafás birtokát körüljárta: az urasági határtól elválasztó árokparton, egy dombosabb részen, amelyen túl akácós erdő következett: meglátott valamit, ami felkeltette a kíváncsiságát.

Egy vergődő állat volt ott, amely nem tudott a helyéről mozdulni. Tamás arra sietett s csakhamar megállapította, hogy az árok partján rézhurokban egy nagy nyúl vergődik.

Első gondolatával azt a kötélrevaló huncutot szidta, aki az ő földjén hurkot mert kitenni; aztán azon volt, hogy kiszabadítsa a keserves helyzetben kínlódó nyulat, amely már-már megfuladt a hurokban s a vélt ellenség láttára rémült mákogásban tört ki.

Tamás úrnak roszul esett ezt hallgatnia, tehát minden ügyességével buzgólkodott, hogy a hurokból kivegye a síró-rívó nyulat. Letérdelt a földre s úgy foglalatoskodott; észre sem vette, hogy az akácospól aközben két alak bujik ki s egyenest feléje tart.

Urasági vadőrök voltak, akik ott hűsöltek a kis erdőben, s a nyúl-sírásra lettek figyelmissé.

Meglátták Tamást s rögtön „megértették” az esetet.

Ime, a vadorzó! - Ez az ember, akinek nincs itt vadászterülete, sem semminemű jogosítványa arra, hogy a vadat, - ami nem az övé, - eltulajdonítsa: nyulat fogott. A terület bérlőjének, az uraságnak a nyulát fogta meg, tiltott módon, törrel; s már vinné is haza.

Rajtaütöttek.

Hiába volt minden. Beszélhetett Tamás, amit akart, hogy így, hogy úgy; - hogy a hurkot nem ő tette ki, nem is tudott róla; - hogy ő volt érte a legdühösebb, s hogy csak azért törődött a megfogott nyúllal, mert sajnálta, hogy annyira vergődik, kínlódik. Semmitsem ért az. - A vadőrök elfogták s vitték, a korpusz deliktikkel egyetemben.

Az öreget a guta környékezte; de maradt annyi esze, hogy a túlerőnek engedelmeskedjék. Csak annál roszabb volna, ha ráadásul még hivatalos személy ellen elkövetett erőszakkal is megvádolhatnák. Ment hát és a községházán felvették vele a jegyzőkönyvet, amelyben meg voltak írva az ő „vadorzása” körülményei.

Ugy ért haza az öreg, félőrülten. Dúlt-fúlt és egyszersmind rettegett. Mi lesz ebből! Uristen! Híre megy a dolognak s akkor örökre megszégyenül. A szent se veszi le róla, hogy titokban épp olyan „komisz fráter”, mint akárki azok közül, akiket már „lekomiszozott”. A szörnyű gyanúsítás súlya alatt egészen megtört, - ráismerni is alig lehetett. A fél életét, talán az egészet adta volna, ha ebből a csávából szerencsésen kikerül valahogyan.

Szegény kis Katica ennek láttára nagyon odáig volt s kétségbeesve panasolta az ablaknál este az ő Gabikájának, hogyan járt az apja.

Gabi először megrezzent, aztán felujjongott.

- Katica lelkem, drágám, megnyertük a nagy lutrit! Miénk a világ! édes kis Katicám, nyújtsa ide hamar a kezét, szentem!...

Katica ámult-bámult, semmit sem értett a dologból. De azért szót fogadott. Odaadta a kezét s arra a legény úgy lecsapott, mint a héjja a galambra. Miután egy tucatot csókolt rajta, megint csak azt hajtotta: - megnyertük a nagy lutrit, mienk a világ, kis Katicám!

Többet mondani nem ért rá, mert az őrtálló bakter jelt adott, hogy: „iszkiri, futni kell: jön valaki.”

Az öreg Tamás az ő nagy izgatottságában nem tudott aludni s kibórcogott a kertbe, hogy ott hűtögesse forró halántékát. Máskor ilyen eset egyáltalában nem volt. - Tamás úr, ha lefeküdt, pedig rendes időben szokott lefeküdni, nyugodalmasan aludt. De most elkerülte az álom. Keserűen gyötörte a „komiszság” gyanúja, ami máris rajta volt, s félnie lehetett, hogy még rajta szárad.

Gábor úrfi eltűnt, Katica pedig halkán betette az ablakot. Szépen imádkozott mindenkiért, aki hozzátartozott, azután lefeküdt.

Másnap arra ébredt az öreg Noszlopi Tamás, hogy Parlag Gábor beüzent neki: kelne fel hamar, mert sürgős mondanivalója van.

- Mi a menydörgős menyköt akarhat éntőlem ez a „komisz fráter”, dörögte az öreg; nincsen minékünk közünk egymáshoz. De amikor még azt is beüzent a legény, hogy a „nyúl-ügyben” jön: aggódó röstelkedéssel maga elé eresztette.

- Urambátyám, hallottam az esetet, - kezdte a legény lelkendezve. - Mindent tudok. Azt is tudom, hogy maga nem lehet bűnös ebben a dologban. Hisz maga a megtestesült korrektség s becsület...

Tamás úr fellélekzett. Mindjárt jobb szemmel nézett Gabira, de még nem igen melegedett. Mért avatkozik ebbe ez a kölyök? - kérdezte önmagát. Gabi pedig, mintha kitalálta volna, hogy mi forr benne, így folytatta:

- Természetes, hogy urambátyám nem nagyon kíváncsi arra: mit hiszek én; nem is azért jöttem, hogy üres frázisokat mondjak; tudom, hogy bajban van, amiből a látszat miatt aligha szabadulhat; utóljára is ártatlanul bár, de meghurcolják, csúffá teszik... a hírneve tönkre megy...

Az öreg a fejéhez kapkodott; a szeme kidülledt. Megint elfogta a nagy rémület.

- De, ha akarja, én *megmentem magát!* - vágta ki Gabi a hatásos szót.

Tamás ránézett; tágra meresztette a szemét, várta a folytatást.

- Megmentem úgy, hogy átvállalom az egésznet magamra: vallomást teszek, hogy a hurkot bátyám tudta nélkül én raktam ki... Olyan tisztára mosom, amilyen csak a szűz hó lehet.

Az öregnek felcsillant a szeme. De még tartotta magát.

- Persze, - mondta, - ezért azután kellene valami...

Gabi kiegyenesedett. Elkezdte hadarni: - Hogy kellene-e? Meghiszem azt! Egyéb se kell ezen a világon. A kis Katica kell, punktum!

Maga is csudálkozott, hogy még él, amikor ezt kimondta az „öreg” színe előtt. Máskor, rendes körülmények közt, tán agyoncsapta volna vakmerő szavaiért; de most csak felhördült:

- Ejnye ebadta! s te mernéd? - kérdezte alig türtőztetett felháborodással.

- Ugy-e, a rózsalopás van a begyében, bátyám? Ilyen a látszat, most meggyőződhetik róla, amikor maga is bajban van. Nem rózsát loptam én, hanem akkor is a Katica ablaka alatt voltam, tovább nem tagadom!

Tamással forgott a világ. Kékült-zöldült. - Ejnye, te gazember!...

- De nem „komisz fráter”, úgy-e? - hengegett a legény. - S ez nagy különbség. Nohát, áll-e az alkú? Bátyám, kap egy jó vót, aki megmenti most a - becsukatástól...

- Hallgass! hallgass! - riadozott az öreg. De mindjárt odasúgta: - Jól van no, nem bánom, ha már úgyis annyira vagytok. De siess! mert nem bírom el ezt az állapotot...

Gabi elrohant. Hanem először mégis Katicának vitte meg az örömhírt.

A vallomásával csakugyan megmentette leendő apósát; s még saját magának se okozott nagy bajt, mert azzal védekezett, hogy iszen ő nyulat nem is látott; ő a rókának s a kóbor macskának rakta ki a hurkot.

Ámbár még ezért is megbüntették valami csekélységre, de az öregnek mindenki elhitte, hogy ő csak a kinlódó nyúlnak akarta visszaadni a szabadságát. Utoljára még meg is dicsérték érte.

A becsület ily módon szépen meg volt mentve.

Hanem a fiatal házaspár első kis babájának a keresztelőjén, víg poharazás közben egyszer csak így szólt Gabi, a boldog apa:

- No, Tamás papa, ezen az örömnapon, amikor te is rózsás kedvedben vagy, végkép könnyíték a lelkiösmeretemen s megvallom, hogy azt a hurkot - *akkor*: - csakugyan én raktam ki.

Tamás elképedt.

- Hát mégis igazam volt: komisz fráter vagy, - mondta jókedvűen.

Pusztai találkozás.

Egy ember ment előttem a pusztán.

Furcsán kaszált a fél lábával, mint aki sokáig volt huszár s gyalog is hosszú kardot viselt, amibe, ha nem vigyázott, minduntalan belebotolhatott. Battyu volt a vállán, amelyet időnkint a másik oldalára vetett át; de inkább csak szórakozásból cselekedte, minthogy az a battyucska könnyű lehetett. A battyut boton vitte s egy csöppet sem hajlott meg alatta. Dúdolgatott, tehát jó kedve volt. Fürgén mozgott, anélkül, hogy sietne, mert néha megállott s nézelődött; a távol-eső füzes irányában érdekelte valami, de nem a gémek, s a többi mocsári és vízi madarak, amik arrafelé röpködtek, mert sokkal közelebb is fel-felszállott egy görbényakú gém a nagy mezőség laposaiból, s rucafalkák is keringtek néha körülöttök: azokkal nem törődött.

Csöndes, szinte kihalt volt a puszta; csakis a szárnyas vándorok élénkítették valamennyire. Ha egy ácsorgó gém fellohogott valahonnan a levegőbe: nagyot vakkant. Recsegő érdes hangja olyan volt, mintha káromkodnék s szidná a megháborgatóit. Azután elkezdett húzni, vonúlni, ki, el a messzeségbe, ki tudja hová - olyan helyre, ahol nyugodtabban lehet a gémnak ácsorogni, lesni a mocsár szélén a kis cigányhalat.

Az én emberem rá sem nézett a gé mre; se a többi repülő állatra; se az ürgét nem leste, amely innen is, onnan is kibújt a föld alól s két lábra állt, úgy kíváncsiskodott. A füzes körül lehetett valami, amit a szeme elé hajlított tenyere alól nézett, vagy csak keresett; de sehogysem vette észre, mert minduntalan újra kezdte a keresést, a nézelődést, ami elég hosszadalmas „munka” volt, minthogy a füzes is úgy húzódtott hosszú szalagképen a folyó mellett.

A puha gyepen úgy lépkedhettem gummitalpú cipőmmel, mint az árnyék, teljesen nesztelenül. Amikor utólrtem az embert, megérintettem az üres vállát (a másikon akkor is ott lógott-fityegett a battyu), olyat ugrott a kajla lábával, hogy felkacagtam. Megfordult s zavartan nézett rám. De a következő pillanatban már lekapta a kalapját.

- Jó napot adjon Isten; ejnye, de megijesztett a tekintetes úr.
- Látom, Gazsi. De 'iszen tudhatta volna kend, hogy senki sincs itt. Végig puszta a puszta.
- Senki? No lám. Én is valaki volnék, a ténsúr is... aztán itt van ám valahol a perjési csósz...
- Ki az? Hol van?
- Azt tesszen kérdezni: ki *volt* az. Hogy pedig hol van? hm! az bizony itt lent van.

Lemutatott a földre.

- Meghalt?

Bólintott az emberem. Aztán szóval is erősítette:

- Meg a'; meg kellett neki halni, de hun jár erre a ténsúr, ahun a madár se jár?
- Vagy éppen csakis az jár. Tele vannak a vadvizek rucával.
- Úgy veszem észre magam is. De most nem gondolnék velök. Elfelejtettem őket.

Nagyot néztem.

- Hogy lehet az, Gazsi?

Amint megakadt a tekintetem az arcán, úgy láttam, hogy halvány, színtelen, fakó. Egyáltalában nem olyan, amilyennek valamikor, néhány évvel ezelőtt, ismertem. Akkoriban sokat jártam erre s mindig Gazsi volt hűséges társam. Senki se tudta úgy, mi van a pusztán s hol

van. „Kerítettni” mással egyáltalában nem lehetett. Ahhoz tudni kellett, hogy melyik vízről melyikre szeret átfordúlni a megzavart vizi vad. Az ember megbújt az egyik tónál s várt, amíg Gazsi felverte a másikon pihenő vizi szárnyast. Azok úgy jöttek erre, mintha zsinóron húzták volna őket.

Gazsi nem sietett a felelettel: azért gondolkodhattam ilyen hosszasan. Utóljára mégis csak kirukkolt. - Be voltam csukva, kérem szépen. Most jövök meg azóta először. Azt se tudom, hol lelem az öcsémet, aki halász s ilyenkor a füzes a hazája.

- Vagy úgy!...

Most már értettem a kajlán kaszáló járást. Bilincs volt azon a lábon; két rab összekötve, hogy egyik a másikat fogja, - marasztalja.

- A tekintetes úr nem igen tudhatott róla, mert itt csak ilyenkor látjuk, nyár derekán, ősz elején. Az az *eset* pedig akkor történt, amikor a leánykököröcsin nyit.

(Tehát tavasszal, valamikor húsvét és pünkösöd közt. Különben esztendőök óta nem láthattam én itt még az őszi kikirics lilapiros virágait sem.)

- S aztán miben állt az *eset*, Gazsi?

Elkomolyodott. Ránc szaladt a homlokára. Mély barázda, a két szeme közé. Felülről lefelé. Ez a ránc vagy erős gondolkodást, vagy valami sötétséget jelent.

- Hát...

- No, csak ne röstelje.

- Semmit sem tetszett hallani? De igazán semmit sem?

- Nem én, ha mondom. Legalább öt éve, hogy nem jártam erre.

- Az más. Akkor hiszem. Azóta húzta a lánc az én lábamat is. Merre tetszik menni?

- A füzesnek tartok; ott vár a szekerem.

- Annál jobb; akkor együtt megyünk. Útközben elmondom. Hanem hogy ez a puszta semmit sem változott! Most is csak ott van a perjési nagy fűzfa; se nagyobb, se kisebb. Az már nem nő, csak vastagszik. A Danka Gábor kútjának a gémetlen ágasfája is csakúgy mered az égnek s most is varjú ül rajta. Arról jött a csösz... De mintha a vizek kisebbek volnának; nagy szárazság volt úgy-e?

Ennek a zagyva beszédnek valamikor a felét se lehetett volna belőle kicsikarni. Nem volt bőbeszédű; inkább csak szemes. Mindent meglátott s mindenről hallgatott. Csak úgy a kezével-karjával intett, mutogatott, a szemével pislantott, hunyorított; még azzal is beszélt, ahogy a homloka bőrét mozgatta; csak a nyelvét kímélte mód nélkül. S most megeredt a zsilip.

Vagy a többi rabkosztos között szokhatta meg, vagy az öröm, hogy lám, mégis hazakerült, tette bőbeszédűvé; de beszélt. S aközben vezetett.

Most már nem kellett tanakodnom, hogy merre is fordúljak, hol kanyarodjam, melyik lapost hogyan kerüljem ki; itt volt Gazsi, aki most is tudta.

- Mi is történt akkor, leánykököröcsin-nyíláskor? - kérdeztem.

- Akkor itt nagy volt az áradás. A folyó kiöntött; a rétek mind víz alatt álltak. Csak a csupka-gerinc volt kint belőle, jó hosszasan; az ott, ahol az imént keresztül jöttünk. Egy tenger volt a környék; de sok kis sziget kukucskált ki belőle s azokon üldögélt napos délben a rajzó viziféreg, a temérdek ruca, szárcsa, bíbic. Én biz' az egyetlen tehénkémmel nem tudtam, hova legyek; kihajtottam a csupka-gerincre, ahol volt fű bőven. Olyan bujaság volt, hogy egy egész

gulya is rajt legelhetett volna; csakhogy nem volt szabad. Az már az uraságé, és a perjési csósz vigyázta akkor is.

Megállott, hátranézett. Megint elborúlt az arca; megint ránc támadt a homloka közepén.

- Jó, jó, - mormolta magában. Tán csak gondolkodni akart s nem is tudta, hogy hallom. - Ami elmúlt, elmúlt; de a kend életét az én nehéz rabságom bánja... Hangosan folytatta: Tessen csak oda nézni; a Danka Gábor régi kútja felé; nem lát ott valakit a ténsúr?

Biz én senkit sem láttam. Meg is mondtam.

- Akkor csak elkápráztam, - dörmögte. - Mert szoktam néha. Amikor a ténsúr a vállamra ütött, akkor is azt hittem, a föld alól nyúlt fel valaki, az fogott meg.

- Nagyot ugrott, láttam. De „az eset”, az eset...

- Mondom, kihajtottam a tehénkémet, hanem éltem a gyanúpörrel s a halászkunyhóból előhívtam az asszonyt, a feleségemet, annak parancsoltam: Erigy a gerincre ezzel a kis jószággal, s nyitva legyen a szemed; ha a veres csósz meg látod, visszatérülj, nehogy megzalogoljon.

Az asszony roszkedvű lett. Minek küld kend engem? durcáskodott. Én úgy sem bírok a csószszel. Rosz ember az. Sohasem nyughatik az.

- Ezt meg honnan tudod? - kérdeztem csodálkozva. - Tőled csak nyughatik; iszen ezerében egyszer, ha megfordúl a folyónál...

- Az a', istennyilát! Mit tud kend, aki örökké kint jár? Én csak látok a szememmel. Messziről is, hát még jó közletről...

Itt elhallgatott, mintha elvágta vón a szavát.

Hajh, de énbennem felforrott valami; többet kérdezni pediglen rösteltem. Amire gondoltam, úgyis elég volt nekem; az asszony becsületes volt mindenképen, azt tudtam. De a veres csószre szörnyen kezdtem haragudni. Mondok: erigy ki csak a gerincre, s ha látod, rögtön térülj. Nem leszek messzire, gondolhatod.

Az asszony szót fogadott s kihajtotta a tehénkénket; én meg a kunyhóban hálót foltozgattam; de az ablakrésen egyre kitekintgéltem. Egyszer csak látom, hogy kezdi az asszony a tehénkét nógatni, hajkurászni; de ami még sohasem volt, a tehénke megbomlott, s nem erre igyekezett, hanem arra. Onnan pedig a veres csósz közeledett.

Tyűh, ez már nem tréfa: így magam vittem bajba a szegény asszonyt. Az csak nem tudta, mit csináljon, ment vón a tehén után, de akkor éppen nekiszalad a csósznek. Mit gondolt, mit nem gondolt, nyilván nagyon féltette a tehénkét, hogy most elviszik zálogba; ha keservesen is, visszanezegetve, s megzavarodva, de utána indult.

Ekkor már magam is futottam. Nekimentem a kiöntésnek, ahol a csónakom egy karóhoz volt kötve, hamar beültem és kioldoztam. Aztán elkezdtem *tolni*.

Tudja a ténsúr, úgy-e, hogyan *tolok* én, ha egyszer elkezdem? Úgy siklottam a vizen, mint a villanó hal. Gyalogszerrel nagy utam lett volna; de így kurtíthattam, mert tudtam, hol libeg a csónak a vizen, hol tolnak, vagy akár evezhetek is bátran.

Amint így sietnék s mindenütt vigyáznám, hol nem akadok meg a csónakkal: nagy sikoltozást hallok ám hirtelen arról a csupka-gerinc felől. Odanézek: a vér is meghűlt bennem. A veres csósz már elérte volt a tehénkémet, de arra rá se hederített. Hanem, amint az asszony a kezeügyébe került, elkezdte kunézni, ölelgetni, hogy csupa istentelenség volt az. Most aztán az evezőlapáthoz nyúltam, mert épen az árok sodrába került a csónakom. Úgy szaladtam a vizen, mint a vízi pók. Az úszó madár is megirigyelhetett vón. Hamar elértem a gerincet s

kiugrottam a fűre. A feleségem akkor is birkózott, tülekedett a veres gazemberrel; úgy járt a keze a lelkemnek, mint a motóla; karmolt, ütött, sziszegett, mint a vadmacska; ha nem az én feleségem lett vón, eltudtam vón nézni akár meddig. De így csak futottam: és csak azt tudom, hogy a mikor odaértem hozzájuk, előntötte a vér a szememet, nem sokat kérdeztem, hanem amint a veres csósz háttal volt felém, - mert észre se vette, hogy jövök, - én se voltam rest, felkaptam az evezőlapátot s úgy kollintottam fejbe, hogy csak elnyaklott megrogyott, nyomban összeesett... Phúh, de melegem van, tekintetes uram!

- Elhiszem, Gazsi. Biz ez nagy eset volt. S emiatt kellett „ülni?”

- Kellett. A csószt itt ásták el; ide temették valahova, mert a falut előntötte a víz, ott alig lézengett ember; a pap, meg a kántor elmenekült, a temető is vízben állott, de hogy hova temették: nem tudom. Azt én már nem láthattam, mert mindjárt megfogtak s vittek. Amikor az előbb a vállamra csapott a tekintetes úr, már azt gondoltam: a csósz nyúlkál utánam; tán éppen ott mentem el fölötte; valami keresztnek, fejfának-minek, mégis kellene lenni ottan.

Alighogy kimondta, megint félreugrott.

- Nini, itt a fejfa!

Csakugyan ott volt, a gerinc tövében, egy pár tamariszk-bokor között. Azoktól nem lehetett messzebről észrevenni.

- Úgy látom, Gazsi, mégis csak furdalja kendet a lelkiösmerete.

Lehorgasztotta a fejét. Elborúlt az arca.

- Nem is mondom, hogy nem. Hátha csak olyan móka volt az *akkor*. Fiatal volt az asszony s szép is. Megakadhatott rajta akárki szeme; miért ne a veres csószé? Sokszor elgondoltam azóta: hát én vajjon különb lettem vóna? Az ember gyarlandó.

A füzes alatt, néhány száz lépésnyire tőlünk, egy fehér alak jelent meg. Én a halásznak néztem, de Gazsi felkiáltott:

- Ahun az asszony ni! Irattam neki, hogy várjon rám ma; hát vár is. Ejnye! hadd sietnék már jobban!

Neki indult a kaszáló lábával s úgy haladt, hogy alig bírtam a nyomában maradni.

A laposból egy csapat vadruca kelt fel, de kis távolságra leereszkedett megint a sásas érbe. Jó ürügyem támadt, hogy elváljak Gazsától.

Látta, hogy az ér felé fordúlok, megbillentette a kalapját.

- Isten áldja meg ténsúr! Ha nem így volnék, ahogy éppen vagyok: szívesen „kerítenék”. De most nem érek rá.

Néhány perc múlva már ott járt a füzes alatt. Toronyiránt igyekezett, neki a vizeknek, azokon átgázolt. Csakhogy hamarabb otthon legyen.

Kutya a kertben.

Hadady Gáspár már nem volt nagyon fiatal ember, amikor ráadta a fejét a szent házasságra, és elvette Rohonyay Évát, aki igazán úgy festett mellette, mint az idős cserfára kúszó fiatal folyondár. Már amennyiben a fiatalsága meg a hajlósága s a simulós mivolta nagyon is megvolt Évikének; ámbátor hogy az említett vén cserhez valami különös hajlandósággal tapadt volna, azt mink sem állítjuk.

Hozzáment Hadadyhoz, mert otthon nagyon szerényen kellett élnie; a hétszilvafából sehogyszem telt rangos életre. Pedig de nagyon vágyott egy kis módra! Szépséges hiú teremtés volt, aki a maga piros-fehér arcában órahosszat el tudott gyönyörködni a tükör előtt. Az ilyen multság pedig méregdrága; hisz a drága idő fogy vele, tétlenül, hiába.

Ily körülmények közt megváltás volt neki, amikor Hadady Gáspár *valahára* megkérte a kezét. - Valahára, mondom, mert Évica ugyancsak „csinálta” ezt a dolgot; - magába bolondította Gáspárt, s még a megkérést is egy kis furfanggal erőszakolta ki. Elpanaszolta Hadadynak, aki elég gyakran ellátogatott hozzájuk, hogy kérője van, városi kérője, s a mamája nagyon rábeszéli. - Vagy igaz volt a kérő-história, vagy nem, annyi bizonyos, hogy könnyen lehetett igaz is; - ettől azután megijedt a szerelmes férfiú és hamar előállott vele, hogy iszen ha csak vőlegény kell, ő is itt van; minek volna azt messzebb keresni?

Elég az ahhoz, hogy Évica Hadady Gáspárné lett, és ámbátor állítólag szerette a falusi életet, mégis a városban töltötte az esztendő háromnegyed részét. Arra, hogy a várost járja, mindig talált okot; s minthogy Hadadynak háza volt, már az első negyedév elteltével rávette, hogy szállólakást tartsanak meg benne magoknak. - Szállólakásnak aztán kiválasztotta az emeleti saroklakást, az erkélyest, amelynek négy nagy szobája volt és minden kényelme, úgy hogy abban akár állandóan is hetelhetett, aminthogy ezt megcselekedni el nem mulasztotta.

Így telt az első év, és Hadady Gáspár, aki különben csöndes ember volt, mindenre csak nézett egy nagyot, ami újítást váratlanul kellett tapasztalnia. Az asszony olyan kedvesen rendelkezett, hogy még ellentmondani sem lehetett neki; s ámbár nagyokat nyelt és hümmögött Hadady, azért minden csak úgy történt, ahogy az asszony akarta.

Minél többet lakott *bent* a menyecske, annál többet kellett *kint* tartózkodnia a gazdának, magának. - A külső gazdaságot elhanyagolni nem volt szabad s ebben az asszonyt sem lehetett lelkiösmeretlenséggel vádolni, mert ha már maga nem sokat járt ki: küldte az urát eleget. De azt sem úgy, hogy gyanús lehetett volna; csak szeliden példálózva, hogy így-úgy, ez kéne - az kéne; - de jó is volna gondját oszlatni ennek-annak: vajjon nem lopják-e a baromfit? - nincs-e tyúk-kolera? - hát a hízók nem csömörlöttek-e meg, esznek-e? stb. stb. Hadady hmggett s végül maga is kíváncsi lett, hogy mi folyik odakint. Ha pedig egyszer kikerült a tanyára, bizonyos volt, hogy csakugyan talál annyi bajt, amennyi két-három napra is ott tarthatta.

Szép egyetértésben, de gyakori elválásban éltek ilyenformán, amíg egyszer csak meg nem történt, ami az ilyenfajta házaspárok életében előbb-utóbb meg szokott történni, hogy tudniillik Hadady kutya-nyomokat vett észre a kertben. - Semmit sem szólt, amíg a dologról meg nem bizonyosodott, minthogy világéletében az alapos megfontolás embere volt. Hallgatott, de nyitva volt a szeme, és a legkevesebb, amit tehetett, az volt, hogy most már magától szaladgált ki a pusztára, csak azért, hogy onnan hirtelen megjöhessen, amikor nem várták odahaza.

Megtette egyszer-kétszer, tizszer; - és tizenegyedíkszer a kutya éppen benne volt a kertben. Annyira benne, hogy azt még letagadni se lehetett többet.

A menyecske elájult, a „kutya” pedig szűkölt és ötolve-hatolva így szólott Hadadyhoz: - „rendelkezésére vagyok uram!”

Hadady Gáspár nem volt gyáva ember; - biz isten nem volt gyáva; - de egész életében megszokta, hogy semmitse hirtelenkedjen el. Sosem volt sürgős dolga és most is csak az lebegett előtte, hogy meg kell gondolnia, mit tegyen, mit ne tegyen.

- Jól van uram, - felelte, - távozzék.

A feleségére, aki ájultan feküdt a divánon, ügyet sem vetett. Alighogy a nyájas idegen elment, ő is felszedelőzködött és sorra járta bizalmas barátait, akikkel élete nevezetesebb ügyét-baját rendesen közölni szokta. Ilyen bizalmas jó barátja éppen három volt neki. Olyan háromság, aminőt keresve-válogatva se hozhatott volna össze még egyet; annyira különbözött egymástól mindegyik.

Az egyik a csomaháti erdész volt, akit veszettül rabiátus embernek ösmert mindenki. Az igaz, hogy volt is néha oka, hogy nekivaduljon, amikor az orvvadászok belelövöldöztek; ennek fele se tréfa s az erdészben az ilyen esetek valósággal kifejesztették a kegyetlen vérszomjat.

- Mit? te mamlasz! - förmedt Hadadyra, amikor elmondta neki az esetet és tanácsot kért tőle; - és te még gondolkodol, töprengsz?! Megölnöd, agyonvágnod kellett vón mindakettőt! Véröket innod! Addig szóba se állok veled többet, amíg élnek! Micsoda ember vagy te?!...

Hadady komoran ment tovább. Érezte, hogy valami igaza van az erdésznek, - de nem egészen. Mert hisz az ilyen vérengzésért nagyon becsukhatják ám az embert s csak még ez kellene ráadásul, no lám!

Felkereste a másik jóbarátját, a járásbíró, aki afajta higgadt ember volt, amilyen ő maga. - Annak is panaszkodott. - Elmondta neki, hogy mit követelt tőle az erdész.

- Hm-hm! biz ez szomorú, - mondta a bíró. - De azért isten ments vért ontani. A törvény nem tréfál. (Akkor még nem volt esküdtszék, amely tréfálhasson.) Tudod barátom, én a helyedben elválnék. Zaj nélkül elválnék, punktum. Ez a leghelyesebb.

Így beszélt a bíró s Hadady lehorgasztott fejjel ment tovább, mert a házassági szerződésben volt egy pont, amely szerint válás esetén tartozik Rohonyay Évának ennyi és ennyi tartásdíjat fizetni, s ez az obligója be volt táblázva a birtokára, úgy hogy el sem adhatta máskép, mint ezzel a súlyos vinkulummal.

Maga sem tudta, mért kötelezi magát eféle már a házassága napján, de megtette és most nem segíthetett rajta. - Maradt még a harmadik jó barát tanácsa. A harmadik pedig a plébános volt.

No, ez legalább annyiban a szíve szerint beszélt, hogy se vért, se pénzt nem követelt tőle; hanem azért mégis bolondot kívánt. Nem kevesebbet, minthogy a miatyánkbeli ígékre gondolva, bocsásson meg Hadady az ellene vétetteknek, mert csakis így számíthat egykoron bűnbocsánatra ő is, amikor majd nagy szüksége lesz rá.

Hadady Gáspár erre már felfortyant. Látszik, hogy pap vagy, mondta boszúsan. Iszen akkor holnap előlről kezdhetem a megbocsátást; akár egyebet se tegyek. Nem ösmered te Évát.

- Az igaz, - mentegetődött a papocska és olyasmit tett hozzá, hogy ő azt eléggé sajnálja.

A többit, ami még következett volna, nem hallgatta végig Hadady, hanem nagy lelki összevisszaságában kiszaladt a puszta, ahonnan bekerült volt. Hadd szellőzzék a feje.

Oda épp arra érkezett, hogy a juhász-szamadó fenemód agyabugyálja a feleségét és a tanya népe körülállja őket, úgy biztatja: csak üsse kend számadó, jobban üsse!

- Mi baj van itt? - toppant közójök Gáspár szigorú ábrázattal.

Csend lett. Mindenki hallgatott, csak a megvert néember jajgatott halkán; és reszketett, mint a kocsonya.

Az ura, a számadó, ráförmedt: - most takarodjál haza kenyeret dagasztani; - de ha ezentúl valamin érlek, ha csak a szagát érzem is, mindig így lesz: érted?!

S amikor az asszony szepegve eloldalgott, odafordúlt a „tekintetes urhoz”, Hadady Gáspárhoz, annak is megfelelt: - hát tetszik tudni, rajtértem, hogy kutya van a kertben. Azt igazítottam el vele, amikor jönni tetszett.

Hadady se szólt, se beszélt, hazahajtatott, felment a lakására, ahol azóta az asszony már magához tért az ájulásból. Ott elővette a legvastagabb pipaszárát és csihi-puhi, csihi-puhi! addig táncoltatta a Rohonyay Évica hátán, amíg térden csúszva nem szólongatta „édes uramnak”, „jaj lelkem uramnak”, keserű könyeit potyogtatván.

Hadady végre belefáradt a szokatlan munkába, nagyokat fujt s szakgatottan mondta:

- Most takarodjál haza,... kenyeret dagasztani,... de ha ezentúl valamin érlek,... ha csak a szagát érzem is,... mindig így lesz, érted?!...

Maga is csudálkozott, hogy ilyen jól megjegyzett minden szót. De újat, jobbat, úgysem mondhatott volna.

És lám, csudálatos, Évícára soha a legkisebb *aféle* panasza sem volt többet.

Alku az asszonyra.

A hajnali ködben az akácfasornak csak a teteje látszott; a többi betakarta a nehéz fehérség, ami a síkságon hömpölygött. Az akácfák koronája élesen sötétlett a magasban; egyébiránt pedig idelent összefolyt minden, úgy hogy aki nem ösmerte jól a környéket, könnyen el is tévedhetett volna.

Az akác-sor mentén egy gubás ember ballagott lassacskán, mint aki arra ügyel, hogy a ködben le ne térjen a maga ösvényéről; ámbár a fasort nem lehetett eltéveszteni. Az ember minduntalan hátra nézegetett; azután, mikor látta, hogy senki sincs a közelségben, nagy figyelemmel bujt néhol az akácbokrok közé, amelyek a vénfák tövéből sarjadoztak. Itt is, ott is lehajolt, babrálgatott, igazgatott valamit; aközben magában dörmögött, oly hangon, mint aki nem valami túlságosan elégedett. Megint tovább ment s nemsokára újra kezdte az előbbi hátratekintgélést, az akác-sor átkutatását. Alighogy megzördült a bokor, amint ismét kutatni kezdett benne: nagy vergődéssel próbált volna valami állat elmenekülni előle, de nem bírta. Az ember szeme felcsillant; olyan mozdulattal ugrott oda, mint a vadászó róka, ha egeret igyekszik elkapni, mielőtt a lyukába menekülne. Lehajlott s csakhamar felmarkolt egy foglyot, amelyet ugyancsak körülbéklyődzott a rejtett lószórhurok.

- Nyomorúság, mormogta, mialatt a foglyot letarkózta s a tarisznyájába dugta. Lám, a dróthurkokban semmi se akadt meg, pedig nyúl kellett vón inkább...

Éppen a fasor végére ért, s az utolsó szót ijedten nyelte magába, mert a határdomb mögül, a gödörből, hirtelen kiemelkedett valaki s rákiáltott: megállj!

Csikós Peti, a környék hirhedt vadászója, egy pillanat alatt összekuporodott, hogy a következő másodpercben rávesse magát arra az alakra, aki a földből nőtt ki előtte. De amint megmozdult, egy duplapuska csövébe nézett bele, amely egyenest a fejének irányult. Szépen egy helyben maradt hát.

- Mi bajod velem, Gergő? - kérdezte ártatlan hanghordozással. - Mit ijesztgetsz?

Martos Gergő, az urasági vadőr, vállat vont.

- Vagy magad vagy bolond, vagy engem tartasz annak. Csak nem akarod elhíttetni velem, hogy jóban jártál itt, ahol semmi dolgod?

- Egy kis rőzsét akartam szedni. Az csak nem kára a gazdag uraságnak.

- De a rőzse mellett a hurokra került vadat is szívesen összeszeded, úgy-e?

Peti vállat vont. Hallgatása ezt fejezte ki: ha már úgyis tudod: mit bolondítsuk egymást? Egyik se járhat túl a másik eszén.

Kisvártatva fitymáló hangon, bátran mondta: azért én mégse félek; ha akarnám, el is szaladnék innen.

Gergő dühbe borult. - Beléd is lőnék akkor, - kiáltotta.

- Meggondolnád te azt. Iszen ha hátulról lőnél le, az nem önvédelemből volna; azért tégedet nagyon becsuknának. A törvényből ennyit én is tudok. Hanem azért mégse szaladok el.

Gergő lecsillapodott s gúnyosan mosolygott.

- Megtudná *valaki*, úgy-e? azt röstelnéd!

- Vagy megtudná, vagy nem. Annyi bizonyos, hogy el nem hinné, - vágta oda a vadorzó, félvállról, szinte fennhéjázva.

A két ember szó nélkül állott egymással szemközt egy darabig. Utoljára is a vadtolvaj szólalt meg először:

- Mondd csak Gergő, mégis bomlasz az után az én Katicám után?

Gergő megrezzent s kiegyenesedett. Kinek mi köze hozzá; - de azért állom, amit egyszer régen mondtam; ha te ráuntál, én elvállalom.

A vadorzó huncutul hümmögött. Megriszálta a torkát, úgy mondta: - Hát iszen *barátságosan* mindenről lehet beszélni; hanem tedd le azt a puskát; úgyse veszed most semmi hasznát se.

A vadőr vállat vont. - Igazad van. - Aligha bántalak. Ül le, beszéljünk.

Nekitámasztotta a puskáját egy fának s csöppet se bánta, hogy amikor Peti feléje közeledett: felkapta onnan, mint valami zsákmányt.

A vadorzó arcán egy percre olyan kifejezés volt, amely a ragadozó állatokra emlékeztet. Most ő szegezte a puskát a vadőrre.

- Marha! - mondta Gergő nyugodtan. - Még el talál sülni a kezekben; hisz nem tudsz vele bánni.

- Roszul hiszed, Gergő. Emlékszel-e a nagy szarvasbikára, amit a télen elhullva találtatok?

- Nohát, ha te lőtted meg, elég rosszul lőtted. Semmi hasznát se vetted.

- Hajh, ha ilyen puskám lett vón! - sóhajtott a vadorzó, mohón, irigyen.

Gergő merőn nézett a szeme közé. - Ha olyan nagyon szerelmes vagy bele, a tied lehet, - mondta.

Csikós Petinek tátva maradt a szája. Hogy mondod? - kérdezte elámulva. - De isz énnekem ugy sincsen hol vadásznom?!

A vadőr halkította a szavát s aközben épp úgy körülnézett, mint az imént Peti, amikor a hurkok vizsgálása előtt azt leste, nincs-e itt valaki.

- Hát tudod-e mit, Peti; ezen a területen én vagyok a felelős vadőr; én vagyok az úr. - Én mindig tudom, mikor nem jár itt senkise olyan, akivel bajod lehetne. Én megengedem neked, hogy fogd a vadat, s akár lödd is néha, ha a durranás nem hoz rád veszedelmet.

A vadorzó felugrott. - Megöljek valakit? kérdezte lángoló szemmel, amelyből ki lehetett olvasni, hogy most mindenre kész.

- Senkit se öl meg, csak add ide Katicát. Ugyis balkézről vagytok együtt. Könnyen megteheted.

Csikós Petinek komor vonás ült az arcára. Maga elé nézett, tanakodott, gondolkodott. - Ha a feleségem volna, könnyebb volna, - sütötte ki végre; bambán tünődve. - Igy persze nem igazán az enyém.

- Az előbb azt mondtad: „az én Katicám”.

- Igen, ameddig ő akarja.

- Ha nem akarja, akkor elengeded?

A tolvaj várt egy darabig a válaszszal, azután vállat vont. - El én. És gyorsan tette hozzá: hanem...

- Mit „hanem”? - Mi kell még? Mondjad hamar.
- Először is nekem adod a puskádat.
- Neked adom.
- Azután... én itt vadászhatok.
- Én meg nem foglak, annyi bizonyos. Csak oszt legyen eszed.
- Azután...
- Mégis van „azután”?...
- Te hozol nekem sörétet, meg puskaport.
- Meglesz. Minden meglesz.
- Azután...
- Roszabb vagy az uzsorás zsidónál. Mi kell még?
- Ezt csak úgy mondom, tudod...
- Mondd ki no, ne töprengj.
- Hát... ha Katica visszakiváncoznék, csak úgy mondom, no...
- Akkor te kivered, be nem eresztetd többet, vágott a szavába Gergő, majdnem kiabálva.

A vadtolvaj nyugodtan válaszolta:

- Csak lassan a testtel; ne ordíts úgy. Megvertem én már nemcsak egyszer. Hagyta. Odafekszik olyankor élém, úgy jajgat sirva: üss! üss!

Gergő elsápadt, azután elpirult.

- Hát vered? - kérdezte rekedt hangon.

Csikós Peti dicsekedve bólintott. Verem biz én. Sokszor pusztá unalmamban is elpáho...

Nem fejezhette be. A vadőr neki ugrott s úgy vágta pofon, hogy a nyaka csigolyája is megroppant bele. Azután vad erővel vetette rá magát s leteperte. Aközben ütötte, verte, ahol érte. A vakdüh megkétszerezte amugy is nagy erejét. Az elhült vadorzó szédülve, összetörve feküdt alatta. Akkor kivett a táskájából egy vékony láncot, azzal megkötözte. Amikor készen volt vele, felrugdosta foglyát a földről. Elkezdte üzni, hajtani, kergetni maga előtt. Ha ellenkezni próbált, a puskatusával döfött belé: vagy megint megrugdosta. Engedelmeskedni kellett neki, mert különben bizonyosan kitiporta volna a vadorzó belét.

Igy verte be a falu széléig, az utolsó viskóba, ahol Csikós Peti lakott.

A nap akkor bujt ki a ködtengerből. A házból akkor lépett ki az a bizonyos Katica.

- No Katica, itt hozom neked a szeretődöt, aki téged verni szokott, hörögte Gergő, s még akkor is tajtékzott, amint önmagát belelovalta a nagy indulatba.

Az asszonyszemély egy pillanatig tágra nyílt szemmel bámult rájuk, azután olyat sikoltott, mintha a ház égne. Összecsapta a kezét, meg újra kitérte a karját; nekiment Gergőnek, a vadőrnek, - ütötte, verte, ahol érte; kitépte kezéből a láncos rabot, aközben pedig szitkozódott, átkozódott; olyanná vált mint a megveszett fúria.

Ujra nekiment Gergőnek, kilökdöste, kitudskolta az ajtón; sikoltott, vijjogott hozzá, de hogy mit, azt érteni sem lehetett.

Amikor pedig a hüledező vadőr már sehol sem volt: ráborult az összevert vadtolvajra, öleltesókolta, ahol érte; vitte be magával a házba; aközben is simogatta, majd hogy az ölébe nem vette.

Az ajtóból még egyszer visszafordult s megfenyegette a nagy semmit, amerre Gergő megszégyenülten elkullogott.

Árvaság.

Az öreg István meghalt és eltemették.

Nagyon egyszerűen temették el, minthogy a falu koldusa volt az öreg; házról-házra járogatott pénteken meg szombaton s a gyerekek jó előre mondták, amikor a mankója koppanását hallották a pallón: „ides anyám?! gyün mán!”

Valahogy szeretgették, kényeztették a szegény rokkant embert, mert tudott nekik mesélni vitézi háborúkról, amit nem győz eleget hallani a „gyerek.” Vagy igaz volt vagy sem, amiket mondott, de mindenképen tetszett. Az öreg István az apró nép kedveltje volt s ebből éldegélt, erre támaszkodott. Tudta, hogy ahol gyerek van a háznál, ott szívesen látják; kérnie se kellett, csak megjelent szótlanul és eltette hallgatagon a zsákjába, amit kapott. Nem volt az egészen alamizsna, mert a mesemondás el nem maradt utána. Még a nagyok is meg-meghallgatták és mindenütt várták a hét végén az öreg Istvánt.

De mikor meghalt, mégis mindenki azt mondta: jól tette. Minek kínlódjék az olyan nyomoruságos ember, akinek széles e világon senkije sincs. A temetésére a koporsóvivőkön kívül csak a pap meg a kántor ment el. Egy pár báméskodó gyerek követte a sivár menetet egy darabig s aközben is játszadozott: taszigálták egymást és vihogtak, - hancuztak. Egy sem volt szomorú. Elfelejtették már a sok mesét.

A kicsiny gyászmenetet mégis nyomon követte valaki, de nem keveredett össze vele.

Félénk szorongás és tanácstalanság látszott rajta. Amint meg-megállott s riadozva körültekintett: szinte lesírt róla, hogy milyen nagy bizonytalansággal küzd, minthogy semmit sem ért abból, ami itt történik.

Farkát behúzta, fülét sunyítva csapta hátra, úgy kullogott a szomorú úton, ahol egy árva fűszál se zöldelt, mert tél volt s a hó foltosan lepett el mindent, a fehér foltok közt pedig csak a nyirkos fekete rög látszott.

Az egyik rakoncátlan gyerek végre is figyelmére méltatta s rákiabált: Pajtás, nye! nye Pajtás, nye! Minthogy pedig a szegény állat nem mutatott kedvet a „pajtáskodásra”: a gyerek felkapott egy rögöt és feléje dobta. Pajtás halkán nyiffant és félreugrott; de azért ment a koporsó után; - csak még messzebről és még több félénkséggel követte a közönyös gyászmenetet, amely éppen semmit sem törődött ő vele.

Az elhantolást már meg sem várta a pap meg a kántor. Sietett onnan mind a kettő. A sírdomb hamar kész lett s akkor a sírásó is vállára dobta az ásóját s elballagott. A gyermekek régen elmaradoztak. Senki se volt már a temetőben.

Pajtás előjött amögül a nagy kereszt mögül, ahol eddig alázatos félelemmel megbújt s lassan és folyvást tanakodva, nézelődve, csudálkozva lépdelt a frissen hantolt sírhoz. Ott megállott.

Nézte a sírdombot és megint lépett egy párt; első lábával már rajt állott az agyagos sárga rögön; lehajolt és körülszaglászta a dombocskát; azután gondolkodva, tünődve, gyanakodva kezdte ballábával elgörgetni a nagyobb rögöket.

Majd hirtelen bátorságra kapott s gyors elhatározással, hevesen kaparta a dombot; nekifeküdt a nehéz munkának s derekát megfeszítve, első lábával folyvást motólálva hanyta hátra az összeálló kemény agyagot, amíg csak ki nem fáradt bele.

Ekkor abban hagyta és panaszosan, szinte síránkozva kezdett nyihogni, jajongni.

Megint csak nézte a sírdombot; és most már, hogy egymaga volt itt élő: mindjobban elmúlt a félése; körülszaladgálta a föld szagát terjesztő hantokat; megtorpant, fülelt, lefelé hallgatódzott, mintha azt lesné, nem hallja-e alólról öreg gazdája hívó hangját: Pajtás te! kutyus te! - ahogy mindig szólt hozzá szeretettel.

Mert hogy igazán nagyon szerették egymást.

Az öreg Istvánnak senkije sem volt más hű barátja, mint Pajtás; - és ennek a sovány deres kuvasznak is csak az öreg koldus volt valakije.

Együtt járták a koldus-utakat és Pajtás, a vézna, elkényszeredett Pajtás, felborzolt szőrrel állt helyt, valahányszor a nagy veszekedett falusi kutyák megrohanták mankós gazdáját, aki nem igen tudott védekezni s akire a koldusszag miatt igen haragudtak. Nem volt a környéken olyan komondor, amelyikkel párbaja ne lett volna már ennek a girhes kolduskuvasznak a gazdája védelmezésében. Ilyenkor Pajtás nem értette a tréfát, sem az alkut. Mint a rongyos futóbetyár, akinek nincs veszteni valója s akit csak a vakmerő bátorsága tehet félelmes: úgy ment neki minden ellenfelének, gondolkodás nélkül, vad elszántsággal és kérlelhetetlenül. Az örökös vitézi mérkőzés olyanná tette, mint a gladiátort; megszokta, hogy harc nélkül nem lehet meg, tehát úgy harcolt, akárha ez lett volna egyetlen feladata. S a szakadatlan viaskodásban minden csselfogást pompásan begyakorolt: verte vele ügyetlen ellenfeleit; a mókus fürgesége, a hörcsög vakmerősége, a menyét acélossága s a vidra őrlő-morzsoló marása mind benne volt.

Csak az embertől félt, ahogy az ilyen alázatos koldus-kutyához illik, akinek alamizsnából kell élnie, a gazdájával együtt. Amint a parasztudvarokba befordultak, mindjárt a gazdája ócska, rongyos szüre alá osont, onnan leste: vajjon nincs-e rá szükség? nincs-e harapós kutya a háznál, amelyik orvúl támad?

A legkisebb gyermek is elverhette, megtépászhatta, nem is menekült, nem is nyiffant. Türt békén mindent, nehogy a gazdáját, szegényt kikergetse valahonnan roszkedvű, békétlen kutyája miatt.

S ha visszakerültek a faluvégi elhagyott viskóba, ott szépen összebujtak éjszakára. Egymást melengették. Pajtás akkor is örködött. Ő feküdt az ajtó felől, ahol a küszöb mellett a patkányok be-belátogattak. Jaj volt annak, amelyiknek Pajtás nekiugrott.

*

Az árva koldus-kutya egyet gondolt s farkát behúzza loholt visszafelé a temető keveset járt útján.

De csak megállott újra s visszanézett. Aztán hirtelen nekiiramodott, hogy csakhamar lassítsa futását s lehorgasztott fejjel ácsorogjon.

Nem tudta mit csináljon. Nem birt megválni innen. Mintha valaki folyvást hívta volna: - Pajtás te! kutyus te!... De vajjon hol hívják? Hátha ott, a kolduskunyhóban, kiabálják a nevét?

Vágtat, ahogy bír, haza.

Üresség, némaság mindenütt. Az ajtó nyitva; mért zárták volna be? A kunyhóban nincs más, mint egy zsup szalma, meg egy szögön lóg az öreg István zsákja.

A koldus-zsák, - a nyomoruságnak ez a szomorú jelképe. Az is üres.

Pajtás megáll a küszöbön s hallgatódzik. Hátha lélezkzik odabent valaki? Szimatol és nyugtalankodva tolja be fejét az ajtónyíláson. Beljebb nem megy. Hisz most már idegen világ ez is. Egy patkány ugrik el a halk neszre a zsup szalma mellől; Pajtás megijed tőle és visszakapja a fejét. Ott ácsorog az ajtó előtt és vár-vár, amíg egyszer csak kitör belőle valami, ami megnevezhetetlen. Az égre vonít a kolduskutya.

A falusi kutyák felelnek a rémület e feljajdulására s Pajtást a furcsa, vad, üvöltő hangok magához térítik. Még egy utolsó reménysugár nyilal végig benne. Hátha falujáráson van az öreg István? hátha őt keresi, hívja valahol, mert a falusi kutyák lemorogják, ijesztgetik, szidják a koldusszag miatt, amit terjeszt?

Elrohan az árva kolduskutya, be a faluba, végig az utcákon, mindenütt arra, amerre az alamizsnás házak vannak. Orra folyvást a földön: hol érezné meg azt a szagot, ami miatt annyi baja volt már. A gonosz falusi kutyák nekimennek, lemarják, megszabdálják; - most alig védekeznek, - most nem áll velük komolyan szóba; - iszen az öreg Istvánt kell megkeresnie.

Sehol sincs, sehol sincs!...

A gyermekek mindenütt megdobják; ha valamelyik portára bekukkan: ijedten seprűzik ki, hátha veszett kutya.

Már esteledik és esni kezd a hó. Ami nyom lehetne is, eltakarja. A fehér pillék rászállnak a kolduskuvasz orrára, amint felfelé fordítaná a fejét, hogy vonítson. Inkább abban hagyja és fut-fut, mint a bolond, neki a világnak, céltalanul.

A falun túl, az országúton, szekerek nyiszorognak; - azokhoz szegődnek, de csak elverik.

Elverik mindenünnen. Hát csak lohol tovább.

A kőkeresztig lohol, ahol koldusutaikon annyiszor megpihentek ketten, az öreg Istvánnal.

Ott most is mintha pihenne valaki.

Pajtás messziről meglátja s valami nagy örömmel, édes meglepetésnek az izgalma borzong végig rajta.

Arra siet s megüti az orrát valami, aminek még jobban megörül. Az a bizonyos szag; - a nagy szegénységnek, a nyomornak a szaga.

Hizelkedve, sunyítva, farkát csóválva lopózik közelebb-közelebb.

S egyszer csak megkönnyebbülve simúl a pihenő koldushoz, aki nem kergeti el, hanem megsimogatja.

Összebújnak, úgy melengetik egymást.

Az öreg Úsztató.

Az angyalosi kasznár úr nagy kertjének a sövénye mellett megrezzent egy sátoros bodzafa s halk morgás hallatszott ki alóla. Nyomban utána csittító pissenés elfojtott hangjától riadt meg az a töviszúró gébics, mely a harmatos hajnal csöndjében éppen ennek a bodzabokornak a tetejére akart szállani. A gébics elkanyarodott a gyanús bokortól s egy törpe szilvafa csúcsára ereszkedett; onnan igyekezett baj nélkül kitapasztalni, hogy ugyan miféle szerzet bujkál az ő házatájékán, ahol máskor zavartalanul kezdhette kora reggel a vadászatát, tücskökre-bogarakra.

A bodza lombja még most is rezgett, de alig jobban, mintha egy rigó ugrándozott volna között. Ez a kis rezgés attól volt, hogy Ripacs, az Úsztató István tanyai kuvasza, egyre csóválta a farkát, hogy a gazdáját az iménti önfeledt mozgásért engesztelje.

Az öreg Úsztató is ott volt a bokorban, a sűrű galy közé ékelve, s meg se moccant. Csak a lomb nyílásait kereste a szemével, hogy hol láthatná jobban, ami odakint történik.

Még nem jött fel a nap, de az éjszaka már elmúlt.

A madarak ébredtek s olyan szemmel, amilyen a pusztai embereké: a kert tulsó végéig is el lehetett látni.

A vén kerti bakter úgy választotta meg a helyét, hogy az epertáblát onnan jól szemmel tartassa. Itt kukszolt éjjel óta, a kutyájával együtt, s csak akkor egyenesedett fel nagy óvatosan, amikor pitymallani kezdett.

Várt egy darabig, mint az ághoz simuló héjja, amely először arról akar megbizonyosodni: nem lesik-e őt is. De hogy tökéletes csend volt: ki merte dugni az orrát a bokorból s körülszalajtott a szemét a korai homályból lassan kiemelkedő környéken.

Ekkor történt, hogy felmordult a kuvasz, amely ott lapúlt mellette s arra következett a csittító pissenés, amitől a töviszúró gébics arrább vitorlázott.

Egy alak jelent meg az eper-tábla táján s görnyedten, lopakodva sunyított előre. István majd kinézte a szemét s első gondolata, egy magába fojtott káromkodással kapcsolatban, az a kérdés volt, hogy ugyan honnan a pokol fenekéről teremhetett ide az a roszban járó lélek. Mert hogy a külső oldal felől nem jött, az bizonyos. Azt akárhogy is meg kellett volna neszelnie az éber éjjeli őrnök. Akkor hát nyilván másfelől jött; talán a belsőségből; talán nem is a sövényen át, hanem a nyitott ajtón, amire éppen senkise gondolt.

A vén bakternek villogott a szeme; dühösen mormolta: - megcsiplek most, bicskás, ha addig élsz is.

Tele volt indulattal, hogy szinte kiszáradt tőle a gégéje. Hogyne, mikor egy hét óta lesi éjtnapot egybetéve, hogy ki lopja az epret; a kasznárné ténsasszony remek ananász-eprét, aminek a föld kerekiségén nincsen párja.

Sötétpiros, szinte fénylő, körtealakú, olvadó húsú, vadrózsa-illatú, mézédés eper volt az; akkora mindegyik legalább is, mint egy-egy galambtojás. A ténsasszonynak ez volt a büszkesége. Ha a piacra küldte, úgy elkapkodták, hogy valósággal verekedtek érte; - még az árát se kérdezték, csak fizettek búsásan. S ezt a nagyszerű epret az idén állandóan dézsmálta valaki, akinek a nyomára akadni sehogysen lehetett.

A külső sövény mintha egy helyen meg lett volna bontva; abból azt hitte az őr, hogy a falubeliek járogatnak be, nagy titokban. De lyukat is talált a bodzabokroknál, amelyen a

sövény alatt éppen átfért egy közepes ember. Most hát kétfelé is gyanakodott, mert a lyuk a szérüskertbe vitt, amerre a cselédek lakása volt. Hátha azok közül kutyálkodik itt valamelyik. Csak éppen a „belsőkre” nem mert gyanakodni, minthogy azok mindegyre hallhatták, mennyit zsörtölődik a kasznárné az eperlopás miatt; s azt is tudhatták, hogy az öreg Úsztató pisztolyt kapott, amivel a lábába löjje a tolvajnak. De ő, már mint az öreg, megesküdt, hogy sose keresi biz a lábát; - ott lövi, ahol éri. A „belső” csak nem merhetek ezek után neki menni a kész halálveszedelemnek? És most mégis úgy van, hogy aki az epertábla sarkán árnyékként megjelent, csakis „belső” lehet.

A legkisebb zajt is kerülve, ereszkedett térdre az öreg; azután hasra feküdt, úgy mászott ki a bokorból, amely éppen egy kaszálásra váró lucernatábla csücskére hajlott. A lucerna kövér és sűrű volt; olyan magas, hogy jól eltakarta a hasoncsúszó baktert, aki csuronvizzé ázott a ráhulló harmattól. Szerencsére csak a málnasorig kellett ilyen keserves kígyósdit játszania; - ott felemelkedhetett s mezitláb, nesz nélkül haladhatott az epertábláig, ahol a hajnali vendég sietve gazdálkodott s fejét minduntalan ide-oda kapkodta, miközben a legszebb érett epreket gyakorlott kézzel szedegette s teszegette bele egy kosárkába.

Akármilyen óvatos volt is az öreg, megesett vele, hogy belebotlott egy kiálló málnagalyba. A galyrezenésre a tolvaj úgy elkezdett tüskön-bokron keresztül iramodni, hogyha Ripacs nincs, az öreg Úsztató soha utól nem éri. Hanem az ilyesmihez szokott bőszt kuvasz az első jelre a sarkában volt a pórúljárt alaknak s mire a bakter nagy lihegve a tábla végére ért, már fogta is a tolvajt, aki halkán jajgatott, - minthogy nagy lármát csapni, bűne tudatában, sehogyse mert.

Úsztató nyakon csípte s elrugta róla a kullancskodó kutyát.

- No megvagy! itt vagy! a kezem közt vagy! - szuszogta lelkendezve. - Ki vagy, gazember? kinek hínak? ki az apád-anyád? Búcsúzz a világtól; rögtön meghalsz...

Ámbár nyilvánvaló volt, hogy mindebben némi túlzás vagon, a szegény tolvaj ugyancsak megijedt. Jaj István bácsi, ereszsen el; sohase jövök ide többet! Fogja, magának adom ezt a kosár epreket, - nyöszörögte reszketve, ész nélkül.

Úsztató csak most nézte meg jobban. Csak most látta, hogy nem is egész ember ez, csak kamasz, olyan siheder legényke, akinek még csupasz az orra alja. Meg is ösmerte mindjárt.

- Nini, kis Peti, hát te vagy? hát ilyen kis inas vagy te? No várj csak, majd ad neked a tekintetes asszony! Hát még a ténsur! Lesz kutyakorbács, ne félj. Kiugratnak a fehér zsinóros kék dolmányból, pedig úgy-e szerettél benne feszíteni? bitang!

Biz az a kis inas volt. A házi kis inas, akit úgy neveltek, félig kegyelemből, mint árva gyereket. Mindedig megbecsülte magát, sose volt rá panasz. Hajh, hogy az emberi „gonoszság” mindenkiből kitör!

Ezzel az utolsó mondással az öreg Úsztató könnyített magán. Szorongatta a fiút s elkezdte vallasni.

- Oszt' mi vitt rá erre a gyalázatra? Nem szégyenled, hogy olyan torkos vagy?

A fiú röstelkedve védekezett: - Ne higye István bácsi. Egy szemet se nyeltem le. Fuladjak meg...

- Ne átkozódjál, mint a sátoros cigány. Annál roszebb, ha eladtad valakinek. Ami a gazdádé, nem a tied.

Most már kiegyenesedett a fiú, ámbár ugyancsak fogták.

- Hogy én eladtam? kinek néz engem kelmed? Hogy én pénzt akartam vón látni? Ejnye!

Az öreg fölfortyant. Hallod-e, kölyök, engem ne leckéztess; nekem ne rángasd magadat, ha tetten értelek! Ha se egyik, se másik, akkor mit kerestél itt? - Akkor kinek-minek hordtad el a sok epret? Úgy felelj, hogy csavarok egyet a nyakadon, ha bolonddá akarsz tenni.

A kis inas elpirult. Dacosan emelte föl a fejét. Jó, hát megmondom, - szólott, - egy leánynak vittem.

Az öreg István úgy ismételte, mint a visszhang: egy leánynak vitted? És egy kicsit engedett a nagy markolásból, amivel eddig kékre-zöldre fogdosta a legényke vállát. Alig hallotta, hogy újból ismételi a fiú: - Annak én, István bácsi.

Mondom, alig hallotta, mert eszébe villant valami, ami olyan régen volt, hogy tán igaz se volt. Amikor hajdanában ő maga is mind elcsenegette a legszebb rózsát az uraság kertjéből, hogy egy leánynak adogassa.

Most is látja maga-magát, hogy leste féléjszakán keresztül, mikor csöndesedik el minden. Ha a bakter a hajnali két órát fujta és utána elment, hogy felkeltse a béreseket: rövid időre szabad volt a vásár. Már tudta, mert hogy előre kinézte, melyik bokron, melyik tőn vannak a legszebb rózsák; azokat sorra dézsmálta s aztán - vesd el magadat, - futott, akár csak ez itt ni, az imént.

- Aunye!

Ezt a nyögéssel vegyes csudálkozást az emlékezés csalta ki az öregből. Valamit szólnia kellett, hát megkérdezte: oszt ki az a leány? hallod-e, te lurkó.

A kis inas megrázta a fejét. Nem mondom meg, - felelte gondolkodás nélkül. - Inkább üssön agyon.

- Jó-jó, - morgott a vénség csillapultan, - nem kérdezem. Hanem... (itt eleresztette a fiút) ez legyen az utolsó tolvajságod!... Lódulj!

A fiú bámulva ácsorgott. Nem értette, nem hitte, hogy ilyen könnyű szerrel szabadulhat.

- Lódulj, mondom, - ripakodott rá az öreg bakter. - Vidd magaddal ezt is; (rámutatott a kosár eperre), - ha már leszded, a nyakamon ne hadd. Mit csinálnék vele? Meg kéne mondanom, hogy került... Siess te! neszt hallok!...

A kis inas felragadta a kosárkát és futott. A kuvasz utána akart iramodni, de István lepisz-szegte.

Tünődve nézett a menekülő kamasz után és újra úgy rémlett neki, mintha saját magát látná.

Amig csak el nem tűnt a fiú, szorongva fülelt. Azt figyelte; nem jön-e valaki, aki még elcsiphetné szegényt.

A két Oroszi.

Az egyik Oroszi a híres matyókháziak közül volt, aki akkor mondott le az „y”-ről, amikor megbizonyosodott róla, hogy a nagy Rákóczi Ferenc is mindig csak „i”-vel írta a nevét. El sem hitte, amíg a saját szemével nem látta egy levelén, amit Bercsényi Miklóshoz írt vala s amit az édes anyja ereklyeként őrzött és minden nagypénteken elővett, megcsókolt, minthogy a fejedelem nagypénteken halt meg, ott, messze, török földön.

Oroszi Gáspár (de Matyókháza) imádta az anyját, aki finom nemes úrasszony volt és sokat állott ki valamikor ezért a rosz fiáért. Az öreg Oroszy (ez még ypszilonos úr volt) néha majdhogy meg nem verte a szegény asszonyt, mert hogy a fiát megverni nem engedte. Addig mérgeződött az öreg, hogy utóljára is megsimította a lapos guta. Mindegy volt már neki, hogy az a „fránya kölyök” (- a fia -) micsoda rettentőségeket követ el; hogyan hág a családi vagyonnak nemcsak a farkára, hanem a fülére is.

Az áldott nemes asszony Ádámról-Éváról Bercsényi-rokonság volt s így került az ereklyéi közé Rákóczi levele. A fia azután, - ez a Gáspár, - ha már egyebet nem tehetett a mamájáért, hát vele együtt nézegette minden nagypénteken a szent hagyatékot és maga is eldobta a neve végéről azt a hiábavaló ypszilont, hogy ezzel is jelezze a fejedelem emléke iránt érzett mélységes tiszteletét.

A másik Oroszit valamikor Rózen Jakabnak hívták és akkor magyarosította a nevét, amikor a matyókházi Orosziak füzesháti birtokát megvette árverésen. Hadd maradjon a birtok Oroszi-kézen, gondolta; - és a Jakabból minden nagyobb lelkifurdalás nélkül Jánost csinált.

Ez már akkor volt, amikor az áldott lelkű nemes úrasszony is, az öreg Oroszy felesége, rég megtért őseihez és a fia, Gáspár, deresedni kezdett.

Még csuda, hogy eddig is „eltartott” a füzesháti birtok, amely lenyúlt a Kígyósér felső végétől az alsóig s kitett egészben vagy kétezeröttszáz prima fekete holdat. Ahol végződött, ott kezdődött a tari puszta, szintén Oroszi-birtok, de amannál jóval gyöngébb fajta és csak akkora, hogy megélhetett rajta a híres oroszi ménes.

Tudniillik jobbára legelő volt és amit mégis bevetettek: leginkább zabot termett, minthogy arra volt szükség legállandóbban. Oroszi Gáspár abból urizált, - úgy, ahogy, - amit a ménes „hozott” neki. Nemcsak a katonák vitték a lovait kétkézzel, hanem az egész országban is hírok volt. Épp oly kapósak voltak a csikai, mint a rátóti nevelésű simmentháli bikák.

Gondolni lehet, micsoda lovakon járt Oroszi Gáspár, ha már egyéb fényűzésre nem telt neki, minthogy elúszott a füzesháti rész és azt Rózen Jakab, a későbbi Oroszi János vette meg.

Gáspár eleinte egy kicsit pukkadózott, amikor megtudta, hogy a füzesháti birtok is egy „Oroszié” (!) lett; de váltig titkolta s inkább adta a közömböst.

- Ha jól esik neki! - vetette oda foghegyről, minthogy ez olyan szavajárása volt. Ha a tacsók, - már mint a négylábuak, - megfojtogattak egypár rucát a sűrű papsajt között s a szakácsné emiatt panaszkodott, arra is csak azt mondta: ha jól esik nekik.

Még ahhoz is jó képet vágott, amikor Oroszi János a makói vásáron eléje toppant és megveregette a vállát: - Na nagyságos szomszéd úr, *most* tesszen megnézni azt a Füzeshátat. Micsoda birtok *lett* az, de micsoda! - A „lettet” úgy megnyomta, hogy Gáspár úrnak belecsikordult a foga és fricskára mozdult a középső-, meg a hüvelykujja. Hanem a „fajsúlyt” nem tartotta eléggé méltónak holmi efélére. Oroszi János tudniillik apró emberke volt; vékonydongájú, gyors beszédű, kappanhangú, - és még kahicsolt is.

- Rákóczi Ferenc óta nincs több nagyságos úr ebben az országban, tanulja meg a - nagyságos úr, - felelt a névrokonának, elhárítván ezt a címzést.

- Nono, - mondta János, - hát iszen régen lehetett volna a - tekintetes úr akár méltóságos. Majdhogy főispán nem lett, jól tudom én.

Ez jó visszavágás volt. Gáspár úr ugyanis csakugyan gondolt rá valamikor, hogy bevonúl a megyeházára; de amikor már mindenkép rendben lett volna a dolga, akkor sült ki, hogy - jóságos isten, - még az érettségénél „megakadt” s azon már át sem jutott többet. Eltelt az idő a sok lovazással, amiért bomlott; s ámbár az életben sokat pótolta abból, amit az iskolában elmulasztott, de a „kvalifikáció” mindenkorra a kútba esett, kellő és szabályos bizonyítványok híjján.

Gáspár úr - mit tehetett? - nagyot kacagott erre a célzásra s most már visszaveregette az Oroszi János vállát, hogy minden legyintésre megrogyott a megtisztelt férfiú térde.

- Legyen már szerencsém, - izé - tekintetes úr, - ha egyszer arra jár, - barátkozott a szomszéd.
- Majd én is tiszteletemet teszem, minél előbb.

Gáspár megijedt. Ettől kitelik, hogy most mindjárt indul vele haza. Hamar köszönt neki és arrább ment, nem mulasztván el annyit felelni illendőségből, hogy önála a vendég számára mindenkor kész a sziveslátás.

Néhány héttel ezután történt, hogy Gáspár úr befogatott két finom orosz ügetőt, hogy ugyan mennyi ideig bírják a kétperces tempót. - Maga hajtott és amikor a pusztájáról a füzesháti hosszú fasorba befordult, látja, hogy szemközt jön vele hintóban a szomszédja, Oroszi János, aki már messziről elkezdett neki integetni és olyan hóházást művelt, hogy arra meg kellett állani.

Oroszi János lelkesedve ugrott le a hintóból s odaszaladt a Gáspár úr vadász kocsijához.

- No, ez nagyszerű! Ugy-e, hozzám méltóztatik igyekezni? - kérdezte örvendezve s nagyban nyújtogatta a kezét.

Gáspár úr szorított rajta egyet, hogy a szomszéd mindjárt csuklani kezdett. - Oda bizony, hagyta rá hirtelen elszántsággal, pedig eszeágában sem volt eféle. De elgondolta, milyen nagyszerű volna, ha ezzel a „szándékkal” ki lehetne egyenliteni az ügyet, egyszersmindenkorra.

- Nagyszerű! nagyszerű! - kiabálta a szomszéd. - Kocsis, fordulj meg! haza megyünk! Ejnye, de nagyszerű! No ez igazán nagyszerű!...

Hiába szabadkozott Gáspár úr, hogy ő azt nem kívánhatja, hogy a szomszéd most visszaforduljon, (a füzesháti kastély volt onnan közönséges hajtással vagy egy órányira), Oroszi János nem engedett.

- Na persze, még csak az kéne. Ő ráér! A lovai is ráérnek! Csak hajts kocsis, ahogy bírsz, elől vagy hátul, mindegy!...

Gáspár úr a saját csapdjában fogta meg magamagát. Most már mennie kellett, akár akart, akár nem. Iszen azt füllentette, hogy oda készült. - Cuppantott a két ügetőnek s kiröpillt a pusztaságra, arra Füzeshát felé, a régi hazájába. Legalább meglátja, milyen *lett* hát az a birtok, amióta más gazdálkodik rajta.

A kétperces ügetők éppen félannyi idő alatt értek oda, mint az új gazda, a maga jól táplált dromedárjaival. Akkorra Gáspár úr már a gazdaságot is megnézte nagyjából, az ügetőket is megjártatta és ott várta a szomszédot a nagy fasor errülső végén, az árnyékban.

Jöttek végre a habzó, izzadt dromedárok és hozták Oroszi Jánost, aki nyugtalanul fészkelődött a hintóban és fel-felállt, úgy integetett a zsebkendőjével. Kiabált is valamit, de azt nem lehetett érteni, hogy mit.

Amikor odaért a hintó, ahol Gáspár úr ácsorgott, meg is állott.

- No hál' istennek, - mondta a házigazda, - szerencsésen megérkeztünk volna. Nagyszerű! igazán örvendek! Milyen jó, hogy nem indultam hamarabb öt perccel; akkor én érkeztem volna meg a - izé - a tekintetes úrhoz.

- Micsoda? - pattant fel Gáspár úr, - hát a szomszéd úr énhozzám készült?

- Oda bizony, - dicsekedett Oroszi János, kellemes mosolygással. - Majdhogy meg nem előztem a - tekintetes urat.

Gáspár úr kiegyenesedett a bakon. - Ohó, szomszéd úr, nem oda Buda, hát akkor maga engem most csunyán becsapott! Iszen már bent volt a pusztámon; s engem, lám, megfosztott a szerencsétől... Ohó! - tessék csak visszaülni szépen a hintájára! - De már olyan nincs, hogy én a szerencsét elengedjem! Menjünk vissza kedves szomszéduram, de rögtön ám! aszondom! Ez a nap engem illet! Nohát! Hogyisne! Persze! Okvetetlenül várom! Gyí teee!!!

Az oroszok nekiindultak s úgy elkapták a vadászkozót, mintha pehely lett volna.

Most mentek csak igazán kétperces tempóban. Még tán annyi sem esett egy kilométerre. Tudták, hogy hazafelé mennek.

Gáspár úr csak fogta a gyeplőt és ült a bakon mereven, mintha nem is eleven ember lett volna, hanem gép. A világeért se nézett volna hátra.

Haza ért egy kis félóra alatt s megkönnyebbülten ugrott le a bakról.

- Ez is megvolt, - dűnnyögte vidáman.

Jól tudta, hogy Oroszi Jánost már nem látja viszont, - aznap legalább nem.

Hisz ha ő maga vállalkoznék is: a gebéi nem bírnák. Azok már akkor is kidőltek félig, amikor az imént hazáig kocogtak.

Egy csók.

A nádi rigó szája be nem áll, úgy riszálja folyvást a torkát és recsegteti belőle egyhangú muzsikáját, aminek a sikogásából, veszekedő hanghordozásából mindent inkább sejtene az ember, mint szerelmet. - Pedig a nádi rigónak ez a csiricsárezása, amiben néha a kecskebéka rekedt esőjósága is benne van, szerelmet jelent. Nádszárlól nádszárla pattan át, s az egyenes hajlós nád sima derekát átfogja a lábával, úgy negédeskedik; úgy illeg-billeg, miközben folyvást hallatja kis szünetekkel: „csiricsiricsiricsezcsezcsez”. Néha utána nyomja, gébicsmódra: csecse!

Minden ez, csak szép nem. És mégis szereti valaki. A nádirigó párja, amely apróka pelyhes fiait gondozgatja.

És mégis hallgatja valaki. - Egy leány, aki kint ül a rét sarkán, amit egy diófa lombsátra is növel; és ott nézi a messze elnyúló nádast, amit meg-meglenget a szél.

A zöld olyan itt, mintha a tavasz csak most terítette volna szét puha, finom füvekkel kihímzett köntösét. Pedig nyár van; meleg nyár, amikor a vadruca vénje lohosodik; elhullatja a tollát, nem röpül, csak bujkálva úszik az ezer apró sikátor tömkelegében, ami mindenütt menekvést és rejtőzést kínál neki a nád közt.

Az a magányos ház a rétbakteré. S az övé a leány is, aki olyan mélán tudja elveszíteni a tekintetét a távolságokon, amelyek a zöld világ fölött belenyúlnak a kék világba; - az ég végtelenségébe.

A rétbakter most nincsen idehaza. Ki tudja, hol bújja a nádast; a titkos csöndes ereket, amelyeken nesz nélkül tolja a csónakát. Vagy tán kint van a rigyásokon, a zsombikos apró rónavizein, ahol a járatlan, ügyetlen ember sehogysem ösmerné ki magát, minthogy a zsombik is egyforma, a kicsi tavak is egyformák, - a sok-sok vízililiom is mind egyforma.

Magában van a leány és mozdulatlanul tart az ölében valami varrást, anélkül, hogy egy öltéssel is haladna munkájában. Az ég messze kékségében lehet valami, ami nem engedi, hogy másfelé forduljon. Csak azt lesi, nézi; mintha várna valamit, vagy valakit, onnan.

Jön is, de nem arról, hanem a ház eleje felől, amerre a fehér tanyákra látni, kelet felé. A nagy nádas nyugatnak terül és elnyúlik a sárga dombokig, amelyek között a nap esténként le szokott dőlni láthatatlan ágyába és aközben piros sugarat hint szét a domb gerincén.

Csak akkor riad a leány, amikor két kar csúszik váratlanul a derekára.

- Szent isten! Már megint?... hagyjon békét, úrfi! Hogy ez a kutya se ugat; jaj, minden ellenem van!...

A lompos kuvasz csakugyan hízelegve simúlt az úrfihoz, aki megvesztegette, lekenyerezte. Másról lehúzná a gúnyát, s olyan veszett ugatást művelne, hogy a rétbakter a nádas túlsó szélén is hallaná. Csak ezt nem bántja, meg sem ugatja; ezt az egyet, az úrfit, aki jöhet-mehet, titokban, mint a lopódzó lápi farkas.

Az úrfinak még a szája széle is remeg, úgy sugdossa: - Iszen magad vagy szentem; - apádat elküldtem a széles ér felé, a magas zsombó közé; hadd kergesse a rucát. Hoztam neki töltényt; - nem kerül elő egyhamar.

A leány már összeszedte magát az első ijedtségtől. Egy kicsit durcás még, de minthogy az úrfi most éppen békét hagy neki, nem huzódik annyira.

- Meg is mondom apámuramnak. Vagy ne menjen el többet hazulról, vagy vigyen magával engem is.

- Ha mindig itthon volna, hogy jöhetnék én ide hozzád? Ha mindig magával vinne, hol látnál akkor engem? még ha akarnál is.

Ahogy egymásra néztek, a fiú szemében a fel-fellobogó lángon kívül féltékenység és szomorúság volt, ami meghatotta a leányt. Lesütötte a szemét, úgy mondta: - Pedig mégis el kell énnekem innen mennem. Valamerre, ahol mink ketten nem találkozunk többet.

A magas zombó tájékán lőttek. Kétszer is szólt a puska. - Bumm!... Bumm!... Utána mintha a pukkanó hangnak zúgó, sístergő visszhangja támadt volna, ami végignyilalt a nádason s ijedt sóhajtást támasztott, amerre csak felriasztotta az alvó csöndet.

- Hallod? - szólt a fiú. - Az apád *ott* van; - annyi, mintha száz mértföldnyire volna innen. Őneki most csak a vadruca kell. Miatta kirabolhatnák a sátoros cigányok a házat, ellophatnának mindent, téged is.

- Jaj istenem, - mondta a leány és aggódva nézett körül.

- Félsz, mikor itt vagyok? Amikor itt tudsz *engem*? Tizezer cigányt is elpusztítanék egymagam. Ide nézz!...

Felkapta puskáját, amit a falhoz támasztott volt s egy áthúzó varjura fogta; de nyomban levette a válláról megint.

- Nem lőhetek... Akkor az apád megtudná, hogy erre vetődtem, pedig azt mondtam neki, hogy lent leszek a kútnál, ahol a boglyák vannak. De azért ne félj te, amíg azt tudod, hogy én a világon vagyok...

A leány kacagott: - Én itt, az úrfi ki tudja hol. Csak akkor látom, ha apámuramat be tudja csapni s elküldözi. Mindenféle baj érhet engem attól.

- Azért hívlak ezerszer: gyere velem. Akkor ott leszel mindig, ahol én vagyok. Tejbevajba fürösztlek...

A leány közbevágott s hadarva folytatta: „selyembe járatlak, négy lóval kocsikáztatlak, mézes búzával etetlek, szerelmes karomon vetek neked ágyat,”... úgy-e?

Szóról-szóra így mondta már el a legényke, ki tudja hányszor. El is pirúlt egy kicsit, mert abban, ahogy a leány ezt végig elszavalta: volt egy kis csúfság. Igaz, hogy azt meg éppen eléggé jóvá tette, hogy ilyen szóról-szóra tudta. Sokat gondolkodhatott róla.

A fiú röstelkedett is, örült is. Egyet lépett a leány felé, az meg arrább húzódott a diófa derekához. Máskor is akörül kergetőztek, ha nagyon izgúlt az úrfi.

- Nyughasson...

- Gyere velem!

A leány szótlánul, de annál határozottabban intett nemet.

- Az isten is megáld, gyere velem. Meglásd, nagy baj lesz ebből; megigéztél, megrontottál...

Csakúgy tüzelt; mégis elérzékenyedett. A leány észrevette, megsajnálta.

- Nem vagyok én boszorkány; hogy mondhat olyat, hogy megrontottam. Inkább...

- Mit *inkább*? mondd ki! mondd ki, szívem.

A leány zavartan, pirosan nézett le a földre.

- Inkább maga rontott meg engem valahogy, - szólt szepegeve.

- Úgy-e gondolsz rám? Mondd, no.

A néma intés most azt vallotta: igen.

A legényke odáig volt. Ravasz gyorsasággal termett a leány mellett s megragadta a kezét. A leány erőlködött, lelkendezett: - Nyughasson! Nyughasson!

- Nyíljon meg alattam a föld, sülyedjek el, ha bántlak. Nem bírom nézni, hogy így reszketsz. Csak egyet tegyél meg; abba nem halsz bele. Csókolj meg egyszer, *csak egyszer*, szívem.

A leány szabadkozott, de csak az arcát fordította oldalt, különben tűrte, hogy a fiú mind a két karjával átölelje. Utóljára már az arcát se bírta elég ügyesen félrefordítani s a szomjas legényszáj lecsapott az övére.

Nem tartott tovább, mint egy gondolat, (a hosszabbjából), de azalatt a leánynak majd hogy meg nem repedt a szive. Nem tehetett másképen: hagyta - engedte a csókot, és lopva, titokban, egy kicsikét vissza is adta. De amint érezte, hogy, szent isten, *ő is*: végső erejével lódított egy nagyot az úrfin s a diófa dereka mögé futott; ott szégyenkezett, rettegve, kétségbeesve, meghalni vágyva.

Ki tudja, mennyivel könnyebben, vagy tán nehezebben, ment volna az első próba után a második, amit az úrfi nekivadulva tervezgetett, zavaros észszel, dobogó szívvel; ha nem kezd ugatni a lompos kuvasz, ott, a ház elején.

Arra felébredtek. A leány kiszaladt a szögletre s rögtön rémülten szaladt vissza.

- Apámuram jön valakivel; - mondta és csak intett az úrfinak - „el, el!”... Mondani nem tudta.

Az úrfi felkapta a puskáját s a ház mögött nekifutott a rétnak; az ér szélén beleugrott a kis pákászcsónakba s elkezdte tolni-tolni, befelé, ahogy bírta. Mindaddig, amíg a nádfalak közt el nem tűnt, el nem bújt.

A leány megvárta, amíg elveszett a szeme elől, akkor besietett a házba s elkezdett sírni, keservesen.

A magas zombóban megint lőttek: brumm! brumm!

A rétbakter ott hajszolta a rucát; eszében sem volt, hogy abban hagyja.

A lompos kuvasz csak úgy bolondjában vakkantott volt egyet-kettőt; talán egy átröpülő golya árnyékát kergette, ugatta, unalmában.

Egy lélek sem volt a ház tájékán.

Borulat.

A nagy ölelések zsibbasztó örömeben ültek egymás mellett.

Olyan óra volt ez, amelyért halálos kár, hogy nem tarthat örökké.

Az élet édességének s a világ szépségének az órája volt ez. A szerelem órája, amely alatt megjön a tavasz és isteni mámort hoz magával. Mintha ilyenkor a napos, virágos mezők illata s az erdei homályos berkek bágyadt lehelete lengené körül azokat, akik szerelmet adnak s szerelmet kapnak.

Egymás kezét fogták s a nézésökből hála és boldogság sugárzott. Ujjaik gyöngéd szorítása ékesen szóló némbeszéd volt. Tenyerökön át egymásba árasztották melegségüket, amely rózsásra festette arcukat. Mintha hamvadó parázs lett volna a szemökben elrejtve. Egyetlen szót sem birtak szólani. Kevés és hiányos lett volna minden, amit az emberi beszéd formái közé szoríthattak volna. A nagy diadalhoz, amit szerelmökkel egymáson vettek: földi hang nem lehetett méltó.

Az ilyen pillanatok azok, amikor csöndben, egyetlen boldog sóhajtással kellene az élettől megválnunk. Akkor, amikor lelkileg a legeslegtöbb a mienk; ami után már többé soha-soha ilyen öröme nem számíthatunk.

Az asszony odanyomta a tenyerét a férfi szájához és vágyó mozdulattal, mégis szemérmesen, a keze remegésével követelte, hogy csókolja, csókolja, csókolja.

A férfinak, amint a nőt nézte, az az érzése volt, hogy ő most az egész földkerekségen egyedül igazán boldog ember.

Testök-lelkök túlvilági üdvösséggel telt meg abban a felséges bizonyosságban, hogy mennyire egymáséi.

Így maradni! így maradni!... egymást többet el nem hagyni! - ez volt egyetlen egy vágyok.

A szívök szakadt volna meg, ha most hirtelen elválasztja őket valami istenátka. Nagy szerencsétlenség lett volna. Kárpótolhatatlan gyötrődése és nyomorúsága lett volna mindkettőnek.

Az új szerelmesek ezt így nem is érezhetik. Ehhez az kell, hogy ketten tökéletesen ösmerjék s értsék egymást. Hogy bizonyossággal tudja az egyik, mire vágyik a másik. Hogy egyében már ne is gondolkozzanak, csak azon: mit adhatnak még az egyetlennek, ami az édesnél édesebb.

Ez volt a paradicsom, úgy, ahogy abban a földi ember eszményt és valóságot együtt talál a maga számára.

*

A férfi szólt először.

Ösztönszerűleg érezte, hogy őneki van több félteni valója. Mert ő találta meg azt, aki kívüle a másé sosem volt még. Ővé az üdvösség Évája, aki mindenki másnak ezen a világon „ne nyúlj hozzám”. Ennek a szájnak az ízét egyedül ő tudja. Ennek a két karnak a puhaságáról senki más, mint ő, vallomást nem tehetne.

A férfi egészen más. - Ugyan ki kérné számon a férfi szerelmi múltját, hacsak kíváncsiságból, időtöltésből nem?

Még a legtisztább, legszendébb leánynak is csak az a sejtelmes fogalma van a férfinéről, hogy mindnek van *múltja*.

A nő sorsa, hogy ebbe bele kell nyugodnia. A női nem nincs ahoz szoktatva, arra feljogosítva, hogy *ártatlan* férfi oldala mellé kíváncsozzék feleségnek. A nő megelégszik és boldog, ha attól fogva, hogy az ő jogai kezdődnek: megembereli önmagát a férfi és felosztja az életét régire és újra.

Ami *volt*, az legyen elfeledve, esetleg megbocsátva. Csak ezentúl ne legyen többé megbocsátani való...

A férfi szólt először. Annyi volt a jó, amiben dőzsölhetett, hogy borongósan támadt fel benne a mulandóság kínzó aggodalma.

- Ha majd megöregszem, hogy lesz? kérdezte hirtelen, szinte élesen vágva szét a feltétlen boldogság hangulatát. Ha ráncos lesz az arcom, folytatta, és deres szakállamat sötét fény nem diszíti. Ha fáradt szememből kiég a szenvedély s nem kelthet csókos vágyat a szájam...

Ó!...

Eltakarta arcát az asszony, úgy sóhajtott. A jövő képeinek a festése fájt neki. Ezt a fájdalmat máris a maga bukásának hitte a férfi s felsziszszent rá.

- Pedig én hamarabb megöregszem, hisz idősebb vagyok. Kell, hogy jöjjön idő, amikor már nem is lehetünk egymáshoz valók.

Elfojtott hangon s a fürkészés gyorsan támadt vágyával beszélt. Tudta, hogy igazat mond, de a saját szavát sem hitte komolyan. A lemondás gondolatát sértőnek tartotta és megvetette. Az önkínzás bolond hajlamával csak próbát akart az asszonynyal állatni.

- Ó, ne beszélj így, mondta a nő és könybe lábadt a szeme. A férfi látta, hogy fél. Kitalálta, hogy az a kép kínozza, amire most a figyelmét ő maga hívta fel.

A legnagyobb boldogságból egy pillanat alatt letántorgott a poklok örvényéig.

Elfelejtette, hogy milyen nagyon szerették egymást egy gondolatnyi idővel ezelőtt. Csak azt látta, hogy megrettent az asszony, tehát ő maga sem bízik önmagában. Ha *lehet* olyan idő, amikor elmúlnak a mostani nagy lázak, akkor *lesz* is! Ha lehet az, hogy megriad a kedvese attól, ami pedig csak sokára fenyeget: akkor nem is legyőzhetetlen erő köti össze ma őket. Ezt forgatta fejében.

Most már azzal a gyarló és istentelen türelmetlenséggel kinlódott, ami a félt rosznak s a sejtett vereségének a bebizonyítására mindig feltolakszik. Agyvelőnk lüktetése közt, fogcsikorgatva és halálsápadtan diadalmaskodunk, amikor összeszorult torokkal kiáltjuk: „úgy-e megmondtam? úgy-e kitaláltam?!” Pedig akár a halálunkat pecsételnők meg éleslátásunk e sikerével.

A ma! a ma! Ez lázongott most a férfi agyában s elég volt az aggodás gyöngye csirája neki, hogy már gyilkos gyanakvás nőjjön belőle.

- Tegnap a színházban de nagyon tetszettél valakinek, jegyezte meg, látszólag közönyösen. De merőn nézte a nőt s felpattanva mondta: - miért pirúltál el?

- Miért!... Miért...?

Az ilyen kérdésbe tíz ártatlan asszony közül kilenc minden ok nélkül is belepirúl. Ezt pedig mintha egy kicsit szíven szúrták volna, mert az a színházi jelenet igaz volt. Azt hitte a nő, hogy szabad észrevennie titokban, ha tetszik. Mire való a szépség s a fiatalság, ha nem arra, hogy minden szemnek gyönyörűsége teljék benne?

De most ez a titkos öröme egyszerre olyanná vált, mintha csalás lett volna.

A férfi szeméből féltékenység lángolt és elfojtott szemrehányás. Az asszony megalázva érezte magát és az a remegést okozó, vérlázító érzése támadt, hogy hátha igazán bűnös.

Szorongva, majdnem kétségbeesve sütötte le a szemét; - azután, minthogy sokáig csend volt, megint felemelte. De nem tudott a férfi arcába nézni; csak kiválasztott öntudatlanul egy pontot a falon, amin éppen véletlenül akadt volt meg a tekintete, s azt nézte, bámulta; arra rámeredt, ahhoz hozzátapadt. Homlokán ránc képződött, arca nyugtalan volt, ajka elhalványult, keble pihegett, keze görcsösen feszült meg a diván kis párnáján.

A megtestesült büntudat volt.

Pedig még semmi bűn sem terhelte.

Csak annyi volt az egész, hogy az örök asszony jelentkezett benne. Akinek mindene lehet a világon, csak egyetlen egy valamije ne legyen sohasem.

Alkalma ne legyen.

A férfi, aki az imént még oly határtalanul boldog volt, elrémülve látta a változást. A nyelvén volt már, hogy riadozva tegyen szemrehányást, hogy magyarázatot követeljen, hogy vizsgálóbíróvá váljék.

Nem merte.

Először gondolta, hogy hátha van valami, amit ezerszer jobb, ha soha meg nem tud? Hátha nincs is semmi sem, csak a megzavarodott női lélek mutathatna egy beléje sugallt vonást, amiről nem lehetne azután megállapítani, hiteles-e vagy nem.

A hangulatok emberét az ilyen bizonytalanság végkép megölheti.

Hallgatott és gyötrődve kavargatta magában a lelki mérget, ami úgy hatott rá, mint a kígyómarás, hogy megbénult tőle.

Minden, de minden jó érzésének vége volt már. Lehetetlen volt meg nem látnia, hogy furcsán és igazán szenved az asszony is. És ezt a különös betegséget most hirtelenében gyógyítani sem igen lehetett. Vagy talán az kellett volna, hogy minden magyarázat és kiegyenlítés nélkül banálisan egymás nyakába borúljanak?

*

A férfi köszönt és roszkedvűen ment el.

Az asszony egyedül maradt, izgatottan, lehangoltan, megsértődve s a megalázottság érzésével.

Olyan boldogtalan volt, hogy sírni sem tudott, pedig attól talán megkönnyebbült volna.

Valami csak kell.

Dél felé jár. A gyermekek éppen megjöttek az iskolából. Zajongásukat már hallani, amint az előszobában a szobaleány lehúzza rólok a felsőkabátot, s közben is vitatkoznak, alkudoznak, csacsognak, pajkoskodnak. Mindjárt berontanak és keresik a mamát, mint rendesen.

Anyuskájok szórakozottan hallgatja a megszokott zenebonát és közben egy szekrény előtt áll, úgy olvas valamit. A szekrény ajtaja nyitva; az asszony a két ajtószárny fedezete alatt nem is látszik egykönnyen. Egy könyv van a kezében, azt lapozza mohó érdeklődéssel, készen arra, hogy bármely pillanatban elrejtse a szekrény valamelyik zugába, a fehérnemű alá.

Amint a szobaajtó nyílik, megrezzen s önkénytelenül is olyan mozdulatot tesz, mintha már dugná az olvasmányát. De aztán hallja, hogy csak a gyerekek jönnek, hát siet az olvasással, hogy legalább azt az egy fejezetet átfussa sebbel-lobbal.

A gyerekek ráakadnak s két oldalt kapaszkodnak beléje, úgy zaklatják. Még kicsinyek. Tíz éven alól mindakettő, de azon a bizonyos legkedvesebb koron túl vannak már. A fiú rakoncátlan, a leány pedig el van kényeztetve. Az apja imádgatja, becézi, rontja.

- Anyuskám, édes anyám, nyafognak egyszerre mindaketten, s a hangjokból kiérzi, aki ösmeri őket, hogy éhesek, mint a fecskefiókók. Azért táogatják a csőrüket annyira.

- Jó - jó, angyalkáim, csak várjatok egy kicsit, szól le nekik a mama. És vaktában tapogatózva simogatja meg a fejüket, minthogy akkor is olvas. A gyerekek nyafoghatnának még egy darabig, ha nem nyílnék az ajtó újra s valaki be nem jönne.

Azt a lépést az asszonyka ösmeri; gyorsan összecsapja a könyvet és oly sietve igyekszik eldugni, hogy majdnem elügyetlenkedi a dolgot. Csöpp hijja, hogy a féltett olvasmány ki nem csúszik kapkodó kezéből s le nem esik a földre.

Hamar becsapja a szekrény ajtaját s meglepetten fordul az urához, akit még nem várt.

- Hát maga hol jött be? (Tudniillik nem csöngetett előre, mint máskor.)

- A konyha felé kerültem, szivem. Sürgettem az ebédet, mert ebéd után mindjárt el kell mennem. Valami dolgom van.

- Ugy?

Ez a kérdés akár el is maradhatott volna, amilyen hangon mondták. Az is benne volt, hogy „bánom is én”, - sőt egy kicsit az is, hogy: „hál’ istennek”.

- Hogy vagy szivem?

Ezt a férj kérdezi és gyöngédeskedő mozdulattal simogatja meg a feleségét.

Az asszony idegesen húzódik el. Abban a sietségben, amelylyel biztosítja az urát, hogy biz ő nagyon jól van, ott lappang, hogy: „hagyjuk a fölösleges bizalmaskodást”.

A férj fiatal, csinos ember. Dús haját szereti igazgatni. Ez állandó foglalatossága. Különben kifejezéstelen arc. Most is, ahogy kitekint az ablakon, tudnivaló, hogy csak néz, de nem lát.

- Mit csináltál délelőtt? kérdi éppúgy, mint házasságuk óta mindennap.

Az asszonyka arcán egy másodpercig átvillan valami, amiben alig sejtett gúny van. Mintha azt mondaná: tudtam, hogy most ez következik.

- Foltozgattam, harisnyát javígtattam...

Ennél többet nem bír vagy nem akar füllenteni. Ha nem elég „neki,” süsse meg, teszi hozzá durcás gondolattal.

Hanem a férjnek elég. Fődolog, hogy az asszony a háztartással legyen elfoglalva. A jó asszonyról az a véleménye, hogy üljön otthon és főzzön ebédet az urának. Punktum.

Ez a szegény asszonyka bizony igazán otthon ül. Otthon van délelőtt, otthon van délután; no, hogy este otthon van, az különben is magától értendő.

Hja, a gyermekek!... Azokat nem szabad, nem lehet magokra hagyni. Az asszony, ha anya, akkor ne legyen más. Akkor szoptasson, ringasson, csicsijgasson, pelenkát szárítson, később pedig legyen száraz dajkája, aztán játszótársa a gyermekeinek, s amikor végre elalusznak: szabjon varrjon rájuk. Olvadjon fel bennök egészen. Mindössze is hogy vasárnaponkint elmehet reggel a misére, - sátoros ünnepen pedig prédikációt is hadd hallgasson.

Az a jól fésült úr így szeretné. Az igazi asszony - ő szerinte - ilyen. S minthogy ebbeli nézetét többszázszor kifejtette, még pedig félreérthetlenség okáért ugyanazokkal a szavakkal s ugyanazokkal a „gesztusokkal”, - a szegény asszonyka az utolsó betűig tájékozva van. Elméletben vonásról-vonásra tudja, hogy milyennek kell lenni a jó asszonynak.

„Üljön otthon és főzzön ebédet az urának!”...

- Mivel töltötted a délelőttöt szivem?

- „Hát foltozgattam, harisnyát stoppolgattam!”...

Istennyilát! Hát akkor mért nem vett el a tekintetes úr egy varrógépet? Csak hadd higyeje, hadd legyen boldog attól, hogy mennyi rongyos holmi és mennyi javítani való harisnya van ennél a háznál állandóan, és az mind feleségkezűleg javítódik ki.

A csinos úr nagy meglepődésében csettint a nyelvével. Ez is szokása. Minthogy nagyon begyakorolta: jól is tudja. Valóságos virtus, ahogy csinálja. Ha még a nagyszerűnél is jobban sikerül: ránéz hamar az asszonyra, - várja a csudálkozás önkénytelen hümmögését. - Ő annak veszi, amikor a szegény kis jószág izgulva gondolja magában: már megint a régi „tempó”.

- Az ebédet lelkem, az ebédet!...

Persze hogy ez a legfontosabb. Hozzák is csakhamar. A csinos fiatal ember némán eszik; nagyokat fúj aközben; amikor iszik, behunyja a szemét, mert így tökéletesebb az élvezete.

Az asszonyka nézi. Lopva nézi. És ahogy nézi, attól az olyan férj, akinek esze volna, és ezt észrevenné s megértené: főbelöhetné magát.

Pedig ez *szerelmi* házasság volt. A férj még most is annak érzi. Hisz a felesége még formásabb, szebb, mint leánykorában, amikor egy kicsit nagyon is lenge, pillangótermetű volt. Most pompás, teljes asszony. Olyan, mint az édes piros alma. Hogy is lehetne másképp, mikor „mindene van?” Boldog! Él, mint hal a vízben.

Él!... minthogy lélekezik; - és boldog gyönyörrel olvadhat fel abban: minő nagyokat eszik az édes ura a jó házi kosztból, aminek családi titkos recipéje van s erre büszke lehet az asszony.

A férj megkívánja, hogy gonddal legyenek rája, kínálgassák; válogassa ki neki az asszony a legjobb falatokat. A végén pedig oly hangon, ami a teljesülhető legszebb remények valósulásának a közel voltát sejteti, megkérdezze: jól laktál, édes uram?!

Ilyen a jó asszony; - az igazi derék családi nő.

És most mégis odakapta a rántást a tűz és valami kis rendellenesség érzik az egyik ételen. Nagy szerencsétlenség ez. A férj arca legalább ilyesmit tükröz vissza.

- Hja!...

Többet nem mond, de ez is lázítja az asszonykát, aki már hajlik az idegességre.

- Mit „hja?!” kérdi egy kicsit indulatosan.

A férj nem felel egyenesen; csak foghegyről veti oda: persze, a sok könyv...

Tudniillik nem titok előtte a felesége gyöngéje, hogy szeret olvasgatni. Ezt a hajlandóságát nemcsak lenézi, hanem alkalmmilag nyomatékosan le is kicsinyli: „Hja, a sok könyv!”...

Az asszonyka nem felel. Összeszorítja a száját és nagyokat gondol.

A könyveit bántják! Egyetlen vigasztalóit.

Ezeket a lelkes lényeket, „akik” nélkül ki kellett volna már száradnia az elméjének. Hisz a férjeurával soha egy negyedórásckát, - mit? öt percet se beszélgetett még életében olyanról, ami érdekelte volna.

A felelet mindenre: „ostobaság.”

Akármit kezdett régebben az asszony: „oh, ostobaság.”

A politika: „ostobaság.” A színház: „ostobaság.” A művészet és az irodalom: „ostobaság.”

Okos embernek egyik se nagyon kell. Az okos ember jóllakik és emészt. Legfeljebb előkapja a gyerekeit és amíg meg nem unja, szeretgeti őket, a térdén lovaztatja. De nem sokáig. Azután küldi őket: menjetek anyátokhoz.

Hát nem tiszta családi boldogság az ilyen? - És mégis akadjon asszony, aki másra is gondol!... aki lopva igyekszik „élni”, ha nyíltan nem lehet.

Ez az asszonyka mohón igyekszik. Még most csak lopva; de egész forradalom van abban az ártatlan, agyonlázott, szellemi szolgásgára kárhoztatott lelkében.

Abban a gazdag és meleg érzésű lelkében, amelyből csak úgy buzog ki a sóvárgás valami más után, nekivalóbb után.

Valaki után, aki megérti, aki gyönyörűséggel nevelné ki magának, aki körülvenné a sok próza közt egy kis eszményiséggel is.

Az ebédnek vége. A csinos úr felugrik és megigazítja a frizuráját, azután készül a dolgára.

Az asszonyka gépiesen, türelmesen várja, amíg mindent elvégez, - ugyanúgy, tökéletesen egyformán, mint az automata. És végül köszön. Elmegy.

Hosszú, öntudatlan sóhajtás száll utána. A megkönnyebbülés sóhajtása.

Amint az előszoba ajtaját bezárja a cseléd, az asszonyka siet a szekrényéhez és kiveszi a könyvét.

Elbujik vele egy sarokba és önfeledten folytatja ott, ahol elhagyta volt.

Hárman - együtt.

Ezt a három embert mindig együtt lehetett látni s a világ, mint már ilyenkor szokása, beszélt is rólok eleget.

Tudniillik hármójok közül az egyik nő volt. Finom kis szőke asszony, akinek a Madonnatekintetében mindig fel lehetett volna fedezni egy kis imádságot. Gyöngéd, de amellet nagyon egészséges kis teremtés volt, akinek az üde, fiatal vére minden csekély okra is rózsásan futott az arcára. A foga nagyon fehér volt s egy kicsit mindig látszott, mert egy picikét mindig mosolygott; megszokta, hogy bele-bele harapott egy pillanatra az alsó ajkába, amely ettől néha harmatos és duzzadt volt; s aki nem tudta, hogy ez csak olyan játék, azt hihette volna: forrongó szenvedély keres ily módon szabadulást lelkének titkos útvesztőjéből.

A három közül a második *Ő* volt, a harmadik pedig a férj.

A férj olyan volt, mint minden férj, aki ezt az állandó hármast el bírja viselni. Rendkívül középszerű, s az ostobaságig gyanútlan. Ennek például soha életében se jutott eszébe, hogy amikor úgy együtt voltak: egy kicsit figyelt volna; - hogy például ebéd, vagy vacsoraközben kissé ügyetlenül leejtse az asztalkendőjét és mialatt gyorsan utána nyúl, egy tekintetet vessen az asztal alá: vajjon nincsenek-e ott kellelénél közelebb, akik máskülönben mintha ezer mért-földnyire volnának egymástól.

Persze, ebben a kémkedésfélében mindig van valami megalázó; első sorban arra, aki teszi. Mert mindannyiszor, ahányszor elfojtott örömet kénytelen érezni amiatt, hogy lám, semmit sem fedezett fel: igen furcsa vélemény támad benne saját maga iránt.

Ha más valaki merné ugyanazt a szemébe mondani, abból nagy baj lenne.

Ez nem érzett ilyesmit. Soha még azt se nézte meg, ha a felesége levelet kapott: férfi írta-e, vagy pedig nő. Hitt és bízott, fanatikusán és kényelmesen. Ha egyszer olyan bizonyítékkal állt volna eléje valaki, ami már maga az ítélet: az éles fájdalom mellett, ami a szívet átjárta volna, okvetetlenül jelentkezett volna lelkében s agyában a tompa kétségbeesés, hogy ezek után vége az isteni nyugalomnak s tenni kell valamit.

Mindig együtt voltak s a világ lassankint már nem is találta a dolgot érdekesnek. Legtovább tartott azok izgulása, akik a legirigyebbek voltak. Van is abban a nagy fesztelenségben valami irigyelni való; s valami megkívánni való a szabados szabadságnak ebben a dőzsölésében, amikor egypár egymásnak élő ember minden tétével azt vágja a „világ” szemébe: „bánom is én!”

Voltak, akik azt mondták a férjről: lehetetlen, hogy ne tudná; hanem gyáva.

„Iszen nem vak, az istenért!”

„De hiszen nem süket!”...

„Nincs másképen: megegyezés van köztök”...

Szánták, de nem őszintén. Aki nevetséges, azt a szánalom is elkerüli. - Az asszonyt szidták, de csak az asszonyok. A férfiak csöndesen szemlélték a dolgot és magokban gondoltak egyet-egyed.

Csak *Őt*, a harmadikat, nem bántották. Vagy azt érezték, hogy az ő lelkéből cselekszik, vagy a közmondás lebegett előttük: „ne szólj szám, nem fáj fejem”.

Ő tudniillik véletlenül azok közül volt, akik könnyen válhatnak veszedelmessé. Erős, nyers egyéniség mindenképpen, aki nemhogy alkalmazkodott volna, hanem ahol csak megjelent, úgy nézett szét, mint aki azt keresi, van-e szempár, amely óvatosan el nem fordul tőlük.

A prairiek bölénye volt, aki rögtön öklel.

Minden okos ember kitért neki.

Csak ő maga nem volt rá elég okos, hogy ki bírjon tért a saját szertelenségének.

Mint aki legyőzhetetlen és megfélemezhetetlen, olyan volt a szavában és a cselekedetében. Csak egyetlen egy embert kimélt, akire szinte vigyázott inkább, nemhogy bántotta volna. Ez az egy a férj volt. Úgy dédelgette, mint a gyermeket. Minthogy gyöngye gyomrú volt, - már mint a férj, - ő rendelte neki a jó kis becsinált vacsorákat. A kocsiba szépen beemelte s az asszonyt magok közé vették. Se testvér, se apa nem lehetett volna figyelmesebb.

Egyszer azt mondta a férj: - halljátok-e, gyermekek, ne menjünk el ma hazúlról; nagyszerű csemegéket hoztam; meghívlak titeket vacsorára.

Ennél kellemesebbet nem is mondhatott volna.

Ott ülhettek megszokott asztaluknál s minthogy az egész ebédlő-teremben csak hárman voltak, semmitől nem kellett tartaniok, kíváncsi szem nem leshette meg őket!

A férjet mind a ketten megcsókolták ezért az ötletéért.

A vacsora igazán pompás volt. Változatos és merészen új, minthogy a sok deliciából rendszer nélkül kóstolgattak. S aztán a remek borok! Utóljára valóságos francia pezsgő is.

A hangulat remekül nőtt s Ő különösképpen nem bírt ma magával. Olyan volt, mint a gőzkazán, amelyet éppen a legmagasabb atmoszférával próbálnak ki.

Bozontos feje még sosem hasonlított ennyire a bölényéhez; szemében olyan tüzek lobogtak, hogy biz az félelmes volt. Nézte az asszonyt, azután nézte a férjet. A szája körül elbízott mosoly játszott; s ahogy az ajka eközben kissé széthuzódott: abból a harapás vágyát lehetett sejteni.

- Te, - mondta a férjnek, féktelenül s akkor is az asszonyra nézett, - holnap délután négy órakor gondolj rám, kérlek.

A férj közönyösen kérdezte: - mit csinálsz te holnap délután négy órakor?

A bölény várt egy kicsit; nyilván a szavakat kereste. Valami nagyot, valami örületet készült mondani, mint gyakran ilyenkor, ha már túlradóban volt a heve. Folyvást az asszonyt nézte, úgy vetette oda hetykén, nyeglén: - Megvívom az eget! - Elnyerem az istentől az egész menyországot!

Olyan erővel fogta a tekintete az asszonyt, hogy az nem bírt elfordulni tőle, pedig majdnem megszakadt rémületében a szíve.

Csak egymást látták s nem is tudtak róla, hogy a *harmadik* véletlenül, de igazán pusztá véletlenségből, leejtette az asztalkendőjét és lehajolt utána.

Amikor visszaemelkedett, sápadt volt, mint a halál.

Merően nézett maga elé és nem értette, hogy miket beszél tovább az egek bajvívója. Egyszer mégis felpillantott és ijedten nézett körül, mintha nem tudná, hogy hol van. Láta a másik kettőt, de nem ösmerte meg őket. Arra tért magához, hogy valaki nagyot üt a vállára s ráförmed: „berúgtál vén gyerek!”

Tudta, kitalálta, hogy most legjobb, ha mosolyog, tehát mosolygott, mint az igazi részeg; és közben tördelte a kezét, pattogtatta-ropogtatta az ujjait, mintha játszanék.

Így csillapodott le s akkor fölbredt. A vér szétszaladt a szivéről s az agyáról; már nem fenyegette gutaütés. - Nagyon lélezett s elkezdett kacagni.

Amazok ránéztek.

- Te, - mondta a férj a bölénynek, - vigyázz, mert egyszer mégis csak bajba kerülsz. Én sejttem, hogy micsoda menyországot ostromolsz te meg holnap délután négy órakor.

Ő elég cinikus volt, hogy erre maga is felkacagjon. Csak a kis szőke asszony babrált az abroszon idegesen, és lesütötte a szemét.

- Tudod, - folytatta a férj, - te hatalmas, félelmes, rettenthetetlen vagy; tebelőled a gyávaságnak, az aggodalomnak még az árnyéka is hiányzik; neked nem szabadna megmoccannod, ijedségnek csak a jelét is elárúlnod, ha ott, a menyország küszöbén váratlanul így találnál magaddal szemközt valakit, ni!

S amikor ezt mondta: „így”, már neki is szegzette a bölény fejének azt a kis revolvert, amit mindig magával hordott; hisz semmiképpen sem volt atléta, sem hős; szüksége lehetett rá.

A bölény egy másodpercig arra gondolt, hogy minő ostoba mutatvány ez; elvégre is a revolver elsülhet. Ez az emberke most kaptos. De mikor éppen most figyelmeztették, hogy őneki még a félelem árnyékát sem szabad mutatnia!

- Kiállanám, - mondta rekedt, kellemetlen nevetéssel. Úgyis megérdemelném ezt a jutal...

Nem fejezhette be.

Éleset csattant valami.

Aztán szívetrázóan sikoltott valaki.

A bölényen már nem segíthetett emberi hatalom.

Csendbiztos-Trézsi.

Ez a „Csendbiztos” tudniillik nem vezetéknev, hanem jelző, amelyet a parasztember mai napság is gyakran ad egymásnak, hol megkülönböztetésképen, hol egy kis csúfolódásképen. Ez ellen nincs orvosság, nincsen segedelem; az ilyesmi rajta marad azon, aki kapta, hódta napjáig. Sőt még azontúl is csak így emlegetik, ha emlegetik.

Csendbiztos-Trézsi is úgy kapta ezt a melléknevét a falubelijeitől, akik ámbár megtisztelték vele, azért egy kicsit mókáztak is, amikor a nagy darab kofa-asszonyra rákenték. De ő csak a megtisztelést akarta belőle kiérezni s ennek alapján elfogadta. Még büszkélkedett is vele, úgyannyira, hogy hirdette szerzett jogát ehhez a névhez. Magamagát csak ezen nevezte s roszul esett neki, ha olyan ember feledkezett meg róla, akinek tudnia illett: ki az a Csendbiztos-Trézsi, a híres.

Mondom, nagy darab nőszemély volt a lelkem; - érdes fagóthanggal ijesztgetett; apró szeme bent ült kövér arca párnái között s onnan ugyancsak szúrósan pislogott ki; - az orra bibircsós volt és piros, mint akármelyik boriszsa férfié. Rendszerint keszkenőt viselt a fején s azt szerette lekapkodni és legyezni vele magát, mert mindig melege volt; a belső forróságtól néha majd kicsattant.

Hatalmas keze beillett volna a legkipróbáltabb favágó napszámosénak is; ujjain pedig sok gyűrűt viselt, rézből. Elöl úgy domborodott, mint egy kisebbfajta hordó; és akár reggel volt, akár dél, akár este; mindig tudott inni. Tudott is, szeretett is. A korcsmának állandó, napos vendége volt, pedig nemcsak azt fogyasztotta, amit ott megfizetett. Nagyömeretségű kofa lévén, sok helyen megfordult a szomszéd városban az úri házaknál, ahol meg-megkínálták egy pohár borral, vagy egy pohárka jóféle pálinkával. Trézsi nem utasított vissza semmitsem. Ivott és pletykált. Rengeteget pletykált, minthogy mindent tudott, ami a félvármegyében történt. A kíváncsiskodó ténsasszonyok tejből-vajból fűrésztöttek, csak hogy ellátogasson hozzájuk és hozza a sok friss mende-mondát. Azt se bánták, ha máshol meg órólok esik majd szó. Merthogy Csendbiztos-Trézsi senkit sem kímélt az ilyesmitől, arra úgyis mérget lehetett venni. Ha reggeltől estig végigfutotta a várost: nem igen maradt ott szapulatlan fehérchseléd, ha maga a vicispánné lett volna is, akit Trézsi éppen a nyelvére vett.

Ilyen szereplés mellett részint félték tőle, részint rokonszenveztek vele az emberek. Őt magát bántani pedig senki se merte; arra igazán félelmes híre volt.

Egyszer történt meg vele mindössze is, hogy a főbíróné valami miatt lehordta, kikergette, - akkor se volt rest, kiment az utcára s ott megállott a kapu előtt és megeresztette recsegő fagóthangját; olyanokat mondott a főbírónéról, igazat, nem igazat, hogy összefutott a város és mindenki azt hallgatta; aztán tovább adta.

A főbíró kiküldte az otthon levő két pandurt, hogy fékeznek meg a nyelvében megveszekedett asszonyságot; de ő csak megvetette a lábát s rácsapott a keblére, hogy csakúgy puffogott: „Ide gyertek, mihasznák, - kiabálta, - aki hozzám közeledik, arra rátestelek!”

Az egyik pandur röstelte a dolgot s nekigyürkőzött, „megnyúlta” a természetes nőoroszlánt. Abban a pillanatban el is kapta Trézsi a nyuláló kart s olyat csavart rajta, hogy a pandur ordítva guggolt le kínjában. Bizony ki volt marjítva az a kar.

A másik aztán békét kötött s szép szóval kérlelte szoknyás ellenfelét: - Nono, Trézsi asszony, ha minket elnyomorít, ki fogdossa össze Horákékat? Most is kirabolták a kenderi tisztelendő urat. Inkább azokkal virtuskodjék.

Trézsi nem fért már a nagy magahittség; minthogy megnyerte a csatát, vérszemet kapott s odarikácsolta a pandurnak:

- Halljátok-e, még egy kapcabetyárral se birtok? Ha akarom, úgy hozom ide nektek, mind a hányat, gúzsban. Hadd égjen ki a szemetek, léhűtő ebadtái!...

Nagy szó volt, amit világgá röpített. Meghallotta a főbíró is, aki az udvaron leste, hogy bírnak-e a pandurok ezzel a fia-vízilóval. Minthogy pedig alapjában jóindulatú ember volt és vidámságra hajló, maga is nevetett a bolond helyzeten és kapva-kapott az alkalmon, hogy erőszak nélkül, csupán csak okos észszel, leszerelhesse a szájas kofát. Kiszólt hozzá barátságosan, harag nélkül:

- Na Trézsi így szeretem magát, ha nemcsak üresen jár a szája, hanem mond is valamit, amit hallani érdemes. Megigérem, hogyha beváltja, amivel dicsekedett, bántódása se lesz ezért a hűhóért, aztán pedig kap tőlem egy hordó csigert, amilyent a korcsmában nem mérnek.

Trézsi elhallgatott egy pillanatra, azután megindult, vissza a főbíró udvarába; csakúgy döngött a padló, amint a kis hídon keresztül lépdelt. Odaállott a főbíró elé, kinyújtotta a kezét.

- Csapjon föl a tekintetes úr. Hadd látom, nem csak úgy szaval-e.

A főbíró nevetett: - Meg ne szorítsa ám a kezemet! Kell egy kis előleg abból a csigerből?

Nem várta a feleletet, hanem rákiabált a bámész cselédségre: - Hozzatok föl hamar egy pintes üveggel. Szent a béke.

- Isten szent úgyse! - tódította Trézsi és kiderült az arca. Amint megkapta a nagy üveget, kiállott megint a kapu elé és ott kezdte dicsérni a főbíróék házát, hogy nincs olyan több az egész városban.

Hanem azt már az ördög se hallgatta. Ki kíváncsi arra, ha mást dicsérnek?

Trézsi is abba hagyta a papolást és hazament a falujába, amely mindössze egy pár kilométerre (akkoriban még csak a mértföld járta), úgy egyharmad mértföldnyire volt a várostól.

*

Pár nap múlva furcsa vendége érkezett a Kuttyogó-csárdának, ahol éppen akkor pihenték ki legújabb hőstettök fáradalmait a hirhedt Horákék.

Hárman voltak a bicskások: a vezér, meg a két legény. Horák Marci, a tótból vedlett kapcabetyár, különben pedig szökött katona, együtt mulatott a pajtásaival, akik ugyancsak girhes fattyuk voltak. Egyedül a főbetyár mutatott köztök valamit. Szép szál ember volt s meglehetősen tagbaszakadt, akit nem akármilyen csikó bírt el. De azért a fattyúk is huncutúl karmolósak lehettek, mint a tigriskölykek. Mindegyiknél volt kés meg pisztoly s az a híre járt, hogy rosszabbak a vezérnél, mert hamarabb hajlandók vérontásra. Olyanok is voltak ide-oda forgó pisla szemökkel, mint a prédára leső hiúzfajzat.

Az éjjel felpeckelték a száját a kiskáli zsidóárendásnak és csak úgy hagyták meg a nyelvét, hogy kiadta nekik az árendát, amit másnap kellett volna bevinnie a gróf tisztartójához. Most hát volt miből duhajkodni, ami egyébiránt nem sokat számított, mert a Kuttyogó gazdája úgy sem tagadhatta meg tőlök a hitelt.

Javában ivott a három betyár, amikor nyílt az ajtó s betoppant rajta a vastag Trézsi. Akkor is lekapta már a keszkenőjét s pühögve legyezte vele magát.

- Fene meleg van, fiúk! - recsegte oda a bicskásoknak, akik dühösen ugráltak fel az idegen szagra. - Ne riadozzatok, csak én vagyok, járom a bolondját; kint a zöldséges szekerem, hizott

liba is van rajta egypár, vásárra mennék, de a korcsma mellett nem tudok elhaladni, hogy be ne szóljak. Adtok-e egy kis helyet?

A bicskások összenéztek. A „fattyúk” szemében megvillant valami, ami semmi jót sem jelentett. Hiába bánt el Trézsi asszony olyan könnyen a pandurokkal, ettől a szembeszédttől mégis végigfutott rajta a hideg. De csak egy másodpercig. A következő pillanatban már ott ült a betyárok lócáján s morgó förmedéssel hívta a korcsmárost:

- Bort agygyik! Annyit, amennyi elég lesz.

Horák, a főbetyár, megszólalt: Vigyázzon, anyámasszony, meg ne találják ölelgetni ezek a mérges fattyúk.

- Megcsókollak én téged is, fiam, ha nagyon kívánod. Adjatok köccsönbe egy kis italt, amíg az enyémét hozza ez a lócs lábú korcsmáros.

Nem várta az engedelmet, hanem fölkapta a Horák féligtelt üvegét s egy hajtásra kiitta, kiszította, az utolsó cseppig.

A főbetyár jókedvében volt, kacagott. A fattyúk vad arculatán is torzult valami mosolyféle.

- Anyámasszony ezt jól csinálta. Hanem most visszakináljon ám, - röhögött Horák Marci s amint a korcsmáros letette az üveget Trézsi elé: elkapta, kiitta egy hajtásra az egészet, fenékiig.

A fattyúknak tetszett ez a „válasz”, most már ők is elkezdtek melegedni. Nevették a vastag kofát, aki szájtátva nézte, hogy tűnik el az itce bora a betyár torkában.

- Rajtam ki nem fogsz! - riadt fel végre. - Korcsmáros! egy pinttel ide! Majd meglátom én, ki a legény ebben a csárdában!

A pinteskancsóra aztán rálesett s ő maga vette ki a korcsmáros kezéből.

- Na, Horák Marci, neked adom a szekeremet, lovastól, libástól, zöldségestől, ha ezt utánam csinálod.

Azzal a szájához emelte a menykő nagy üveget s elkezdte lassan színi, mint a vérre szomjas pióca. Az egyes hosszú kortyok gurgulyázva csúsztak le a garatján s egyszer csak üres volt az üveg.

Trézsi elvette a szájától, megnézte, megrázta, megvizsgálta. Csakugyan semmi sincsen benne, - mondta, - s úgy vágta a falhoz, hogy ezer darabra tört.

- Az áldóját!...

Ezt a főbetyár rikkantotta. Nyomban beparancsolta a korcsmárost:

- Ide is egy pinttel. Állom a fogadást!

Trézsi valami betyárnótára gyújtott; borízú hangja csakúgy hasogatta a korcsma levegőjét.

„Egy életem, egy halálom,
Élek-halok, azt se bánom!”

Horák már itta a pint bort. Virtuskodott. Minél hamarább készül el vele, annál betyárosabb. Szinte belevörösödött. A pint bor eltűnt benne. A kancsó repült a falhoz, mint a kofáé az imént.

A kofa odatötyögött hozzá s erővel megcsókolta.

- Tied a szekér fiam, mindenestől.

A főbetyár bambán bámult rá; csak úgy dőlt belőle a borgóz.

- Nem vagy részeg, banya?! - kérdezte akadozva.

- Még nem, de nagyon fáj a szívem. Szerelmes vagyok, tudod, egy kis szíverősítő nélkül meg is halok.

A fattyúk röhögtek, most már ők kezdték adni az urat.

- Korcsmáros, úgy is a mienk a hízott liba, ma dáridó van. Egy porció pálinkát nagyanyánknak.

- De nagy legyen ám, - bízatta őket Trézsi.

- Egy fertály egyszerre; egy hajtásra.

- Persze, de velem isztok, úgy-e?

- Négyen vagyunk, négy fertályt ide, te méregkeverő!

A korcsmáros szepegve fogadott szót.

- No Horák, igyál; csak az a mienk, amit lenyelünk, - kiáltotta a fagóthangú némbor.

A pálinkás üvegek sorra kiürültek.

Amint a főbetyár lenyelte a maga porcióját, először hátradőlt a falnak, aztán előre nyaklott az asztalnak. Nagyot koppant a feje. Nem emelte föl többet. Tökrészeg volt.

A fattyúk most már azon is nevettek.

Föltápaszkodtak s elkezdtek a vezért költögetni. Minthogy nem mozdult, átnyalábolták, hogy majd lefektetik a sarokba, valami pokrócra. Hadd pihenjen. Horák olyan volt, mintha ólomból lett volna. Csüngött keze-lába, még a feje is.

A fattyúk közül egyik fent fogta, a másik lent. Lihegve cipelték. Alig bírták. Úgy belefáradtak, hogy szinte leroskadtak.

Trézsi csak nézte őket. Borvirágos orrán úgy változott a szín, mint a kanpulyka fején, amikor ingerlik.

Egyszer csak fölkelt, elszántan nekikapott az egyik fattyúnak, mint a multkor a pandúrnak, fölemelte, megpörgette s úgy vágta a másikhoz, hogy mindakettő eldőlt.

Mire mozdulhattak volna, a vastag kofa már rajtok testelt.

Mindakét markával egy-egy betyár torkát fojtogatta. Most már azokon volt a sor, hogy kéküljenek, zöldüljenek. Amikor félig meghaltak, Trézsi eleresztette őket; késeiket, pisztolyaikat elszedte az utolsó darabig; aztán a köténye alól kivett egy pár erős kötőféket s azzal gúzsba kötötte sorra, mindahármat.

Amikor készen volt, bekiabálta a korcsmárost.

- Segíts Mózsi!

Vitte a szekérére, először Horákot, aztán a két fattyút, egyenkint. Azok már kezdtek magokhoz térti. Úgy tüszszögtek, mint a vadmacskák. De karmolni nem bírtak.

A főbíró lakásáig meg sem állott Trézsi. Ott beszámolt a három betyárral és kérte a hordó csigert.

*

Attól kezdve meggyeszerzte Csendbiztos-Trézsinék hívták mindenfelé.

S ez volt legnagyobb büszkesége.

